

DOM IN SVET

LETO XVII.

1904.

ŠTEV. 2.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: V smrtni senci. Baltiška povest. (Dalje)	65
Anton Medved: Job. Svetopisemska zgodba. 5., 6., 7., 8.	74
O. Ves. Kovač: V kitajski malikovalnici. Narodopisna črtica	76
Fr. S. Finžgar: Iz modernega sveta. Roman. (Dalje)	84
Jož. Bekš: Nageljnov in modrosti	90
Jož. Bekš: Šel bi čez poljano belo	90
Roman Romanov: Pada sneg	90
Roman Romanov: Moč. Novela. (Dalje)	91
Roman Romanov: Smeji se, smeji!	96
Anton Jarc: O fotografiji in projekciji. Njiju raba pri praktičnem pouku	97
Jož. Bekš: Nagrobnice. † Fr. Mediču	102
Vlad. Mihajlovič: A. P. Čehov. Črtica iz ruske književnosti	103
Iz črtic A. P. Čehova: Strugar Petov. Iz ruščine prevel Vladimir Mihajlovič	106
Dr. Ev. Lampe: Imanuel Kant. K stoletnici njegove smrti	110
Književnost	114
To in ono	120
A. Breznik: Slovarski navržki	127
Šah (na ovitku).	

SLIKE.

Mladost. J. Vavpotič. — Bedni umetnik. Peter Žmitek. — Kitajska ulica. — Kitajski berači na ulici. — Mestna vrata v Pekingu. — Oder pri zgradbi Kettelerjevega spomenika. — Bitka pri Lesnem. A. Kocebu. — O fotografiji in projekciji: sedem slik. — A. P. Čehov. — Ogrsko ženitovanje. Jaroslav Věšín. — Tiskarstvo. Iz risb bratov Šubicev. — Medvode na Gorenjskem. — Gorenjka. — Dr. Ante Starčević.

OKLIC.

Večkrat že se je izrazila želja, da bi se slovničarju in velikemu dobrotniku slovenskega naroda, profesorju Fr. Metelku, vzdala spominska plošča v farni cerkvi v Škocijanu, ravno nasproti spomeniku misijonarja in rojaka njegovega dr. Ign. Knobleharja. Podpisaneec je prevzel to nalogo, da bode nabiral darove za spominsko ploščo v sporazumljenju z uredništvom „Dom in Sveta“. Darovi naj se torej izvolijo pošiljati podpisancu ali uredništvu „Dom in Sveta“. Vrh tega se obrača podpisaneec do slavnega občinstva, da bi mu kdo preskrbel kako sliko rajnega Fr. Metelka, ako se je dal skromni mož sploh kdaj naslikati.

V Škocijanu pri Mokronogu,

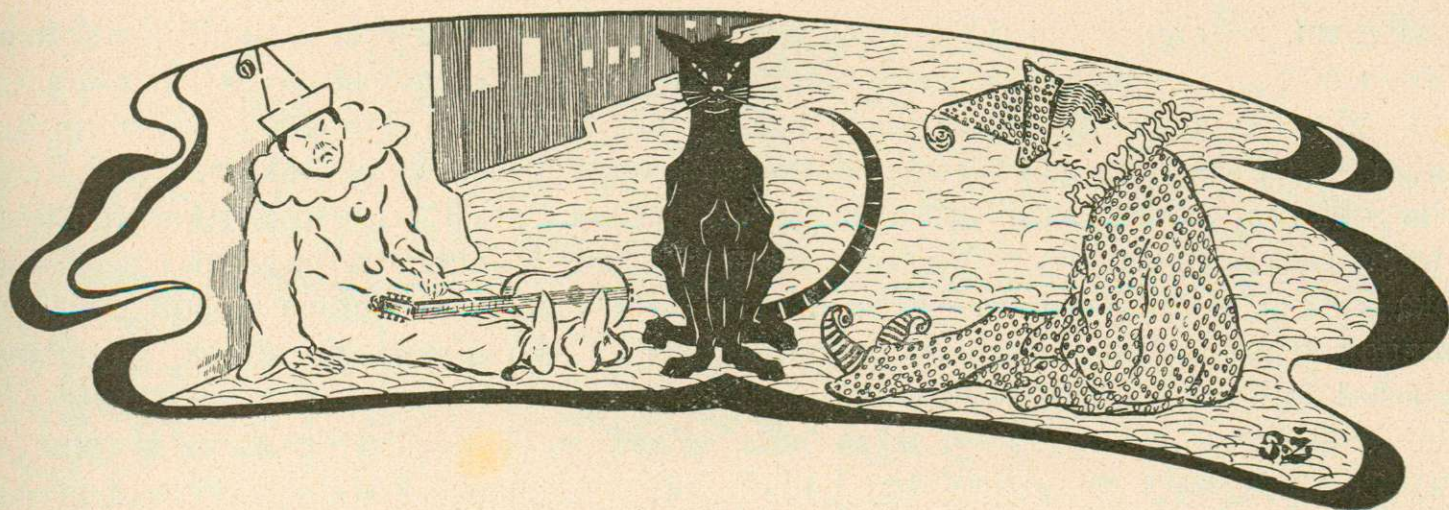
meseca decembra 1903.

P. Bohinjec, župnik.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v „Marijanišču“

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

III.

Začetek slovesne vmestitve novega nadkneza je bil določen za deseto uro dopoldne. Pa že od prvih jutranjih ur je — nalik mravljinca na mravljišču v solnčnem jutru — mrgolelo vse polno ljudi po velegrajskih ulicah. Zlasti veliki ljudski valovi so se zibali po ulici, ki je vodila od nadknežjega gradca proti morskemu obrežju in пристanišču. Le-tu so se že po deveti uri začeli zbirati tudi bodriški velmožje — odposlanci, ki so imeli nalog pozdraviti Kruta, ko stopi na bodriška tla, in ga v slovesnem izprevodu privedi v mesto.

Točno ob deseti uri je zapustil novi nadknez svojo ladjo „Krut, rujanski knezovič“ in se v krasno ozaljšanem čolničku pripeljal na obalo. Gromoviti, donebesni vzkliki so mu zaorili pozdrav in dobrodošlico. In vedno močnejši in vedno veselejši so bili pozdravljalni klici, ko se je novi nadknez pomikal v mesto v slovesnem izprevodu, ki so ga odvarjali glasniki, trobeč z mogočnimi trombami, in četa vojakov-konjikov, samih brhkih

mladcev-junakov. In kako bi narod tudi ne bil vesel novega nadkneza! Komu bi ne zažarelo oko od radosti, ko je zagledal tega krasnega sokoliča! Visoke, ponosite postave, bistrih oči, kostanjevo-rjavega, divje-lepega obraza — je moral vsakomur ugajati. In kako je naravno njegovo lepoto povečevala ta dan krasna njegova oprava! Na glavi kučma-soboljevka, katere progasti, s čipkami obrobljeni kraji so bili spredaj izrezani, ob straneh in zadaj pa štrleči v višk; črez pleča je imel ogrnjen suknjič hermelinji z visokim ovratnikom; sive, pod kolenom privite hlače, krasne nogavice; na nogah opanke z dragocenimi jermeni; v levici dolg kij, znotraj zalit s svincem, zunaj pozlačen, s katerim se je opiral na zemljo, desnico vpirajoč v ledja za pas, okoli katerega je bilo po vrsti vtaknjenih šest manjših, tudi s svincem napolnjenih kijev. Taka postava in oprava novodošlega deželnega kneza je morala sleherno oko napasti z veseljem in občudovanjem.

Nadknežji gradec je bil ves v zastavah; pozdravljal je — sicer ne glasno kakor narod — a takisto prisrčno prihajajočega nadkneza, kakor vesel ženin-mladec pozdravlja pričakovano nevesto. Pred dvorcem je bil na

vzvišenem, z dragocenimi preprogami prevlečenem prostoru napravljen okusno ozaljšan sedež — prestol za prihajajočega nadkneza —, na kojem je pa ta čas sedel kmetiški oblečen človek, širom poznani stari Mestivoj iz Nove Bukovice. Volčan iz Roztoka je le-tu pričakal došleca - kneza in mu ponudil kruha in soli z besedami: „Dobrodošel, kdorkoli si! Pozdravljeni tudi tvoji ljudje, ki so stopili s teboj vred na naša tla! Znaj, da smo mi gostoljubni ljudje: vsak potnik-prihajač naj je med nami domač! Vendar boš moral odgovoriti na nekatera vprašanja, ki ti jih bode stavil naš kmet-svobodnik, častitljivi Mestivoj, da vidimo, ali si prišel semkaj iz dobrega ali iz slabega namena.“

Na prestolu sedeči kmet Mestivoj se je zdajci oglasil in vprašal resnobno:

„Kdo je prišlec? Kakšnega kolena? Kakšnega imena?“

„To je Krut, sin rujanskega kneza Grina“, je odgovoril Krutov spremljevalec-praporščak. „Čul je, da je slavni bodriški narod izvolil njega za svojega nadkneza, pa je prišel vzprejet to oblast in čast“

„Ali je pa vreden, da mu damo to oblast in čast?“ je samozavestno vprašal Mestivoj, ponosno sedeč na knežjem stolu. „Hm, deželni knez bi rad bil vsak! Saj se temu ne godi preslabo! Knez je glava naroda in ima zato velike pravice. Vse pravice, ki jih ima starejšina v občini, ima, mora imeti deželni knez v plemenu. Čuj! Nadgospodstvo ima čez vsa obdelana zemljišča v deželi. V celini ležeča neobdelana zemlja je pa kar naravnost njegova last. Od vseh kmetov na posestvih plemičev, prav kakor od svoje hiše, pobira zemljiški davek, oscep. Od kmetov prejema njegovo domovodstvo zastonj tudi govedo, konje, ščetinarje, žito, moko, med. Davka pa knezu ne plačuje samo oni, ki je obdeloval zemljo, ampak tudi preprosti kočar po dva denarja. Lepo dohodnino dobiva tudi od gostilnikov, zlasti lep dohodek od prodajalcev sladke tekočine, medice. Lepe dohodke mu nesejo poleg tega trgi in vode: kupčevalec-trgovec mu mora

plačevati za izvrševanje svoje obrti tržno desetino, mostnino in davek na reke in nasipe. Glej, lepih dohodkov, velikih pravic! V vsakem mestecu, v vsaki trdnjavi v deželi ima knez gradič z gospodarskimi poslopji, za katerih ohranitev in popravo morajo skrbeti meščani, oziroma kmetje dotičnega kraja. Ako potuje po deželi, ga morajo spremljati plemiči — lahko jih pozove v službo in dostojanstvo tri do pet sto mož —, in kmetje onega kraja, kjer šatorijo, jih morajo z vsem potrebnim preskrbovati. Pri lovu mu morajo takisto pomagati kmetje: hraniti mu morajo pse in njih vodnike, poiskati gnezda, sploh z vsem ga zadovoljiti. Če pride do vojske, morajo na njegovo povelje pohiteti k njemu plemiči na konjih s primernim številom konjenikov, nižji svobodniki pa s svojim orožjem — na lastne stroške. Evo, pravic bodriškega nadkneza! Ali je torej — vprašam še enkrat — prišlec vreden, da mu damo to oblast in čast?“

„Vreden je!“ je odgovoril praporščak.

„Ali bode strog sodnik?“

„Bode.“

„Ali bode v vojni vrl vodnik?“

„Bode.“

„Ali bode ljudstvu umen učenik?“

„Bode.“

„Vse dobro. Ali z mojega sedeža me pa le ne more pregnati. Zakaj jaz sem svoboden kmet in sedim, kjer hočem.“

„Došlec časti in priznava tvojo svobodo. Zato te s silo ne mara pregnati s sedeža. On hoče biti mil knez. Izlepa se hoče tudi s teboj pogoditi.“

„Kaj mi pa dá če mu prepustim ta sedež?“

„Dá ti kruha dva koščiča — dá medice dva poliča — zraven dá še dva voliča — dva konjiča — in po vrhu dva čolniča.“

„Kaj mi hoče to?“

„Kruha dá ti, da otroke rešiš bede — dá medice, da z njo vzradostiš sosesde — dá voliča, da polja ne bodeš zanemaril — dá konjiča, da od tod — domov se odpelješ kot gospod — dá čolniča, da boš z njima svobodno ribaril — dokler živel boš in životaril.“

„Za to ceno in za take dobrohotnosti se umaknem. Pojdi semkaj, da te poljubim — z roko, po stari naši šegi!“

Krut je pristopil. Mestivoj ga je udaril na lice z besedami: „Za ta udarec mene ne kaznuj, kaznuj pa vsako drugo krivico, ki se zgodi tebi oziroma tvojemu narodu!“

In novi nadknez je sedel na izpraznjeni prestol, Mestivoju govoreč:

„Ta-le moj oskrbnik ima že vse pripravljeno, kar sem ti obljubil; njega se drži.“

Po starem bodriškem obredniku je tedaj prišel na vrsto s svojimi vprašanji obredar-svečenik.

Slavomir je bil nalašč nasvetoval Krutu pred njega odhodom na Rujano, naj bode slovesna vmestitev v staroslavnem Velegradu, kjer se je včasih, pred Gotšalkom, vršila običajno, in sicer z vsemi starodavnimi obredi in šegami, s katerimi so Bodriči od sivih časov sem vmeščali nove svoje kneze, z obredi, ki so jih prinesli iz pradomovine svoje, z Jutrovega, z obredi, v bistvu istimi, kakršne so imeli pri vstoličenju svojih knezov koroški Slovenci in druga plemena slovenska. Svetoval je Krutu, da se dá vmestiti po staročastitljivem običaju v stari prestolnici, češ da s tem pokaže narodu, da spoštuje stara izročila in se jim drage volje pokorava. Z druge strani pa je hotel Slavomir da bi se ob tej priliki na svečan način proglasila vera v stare bogove za edino pravno, državno vero, ker se je pri staro-obredni vmestitvi deželnega kneza moral poudarjati tudi verski moment.

V častitljivi stanovski opravi je stal Slavomir z več drugimi svečeniki — ki so se bili za Gotšalka poskrili, potuhnili ali pobegnili, po njega umoru pa prilezli na dan — pred knežjim stolom. Tako-le je nagovoril novega nadkneza:

„To je vse lepo, svetli nadknez! Prejel si čedno čast, dosegel obširno oblast iz rok svobodnega bodriškega kmeta, široslavnega Mestivoja očeta.

Toda da bodeš neomadeževano ohranil to čast sebi in narodu v prid in rast, da bodeš obdržal oblast sebi in narodu v čast,

sovragu v propast, potrebuješ rose z neba, blagoslova od Svetovita, svetlega boga.

Blagoslova od tega svetlega boga in rose z neba sme pa pričakovati samo ta, ki je višnjim bogovom vdan iz srca, ki hoče posvečevati njih ime in njih čast širiti v daljne zemlje. Torej te vprašam vpričo zbranega naroda: ali priznavaš vero v stare bogove za edino pravno in veljavno?“

„Priznavam in bodem priznaval.“

„Ali si in hočeš ostati zvest sin starih slovenskih bogov?“

„Sem in hočem ostati.“

„Ali jih hočeš braniti pred sovražnimi napadi?“

„Hočem z desnico in levico, s kijem in z lijem.“

„Ali bodeš širil njihovo čast?“

„Širil, če ne, naj me zgrabi božja oblast!“

„Naj torej po moji prošnji razlije nad te svoj svet vsemogočni rujanski Svetovit; naj ti rodi obilo radost in obilo blagost bodriški Radigost; naj te blagoslovi Triglav, da razprostreš svojo moč do daljnih daljav! Izpolni narodu obet, bodi mu živ, utelešen zavet, sovragu pa strah in trepet!“

„Naj se zgodi, naj se zgodi!“ je zaoril narod in mahal s pokrivali.

Nadknez je nato sedel, trobci višjega nadknezovega dvornika-obredarja so zopet zatrobili, in glasnik je vzkliknil:

„Po navadi starodavni in staroslavni bode novi nadknez sedaj precej začel vršiti svojo sodnijsko oblast, da vrne poštenjaku čast, a krivca pahne v propast. Naj torej pristopi sem pred ta pomol — sodnji stol, kdor meni, da se mu je zgodila krivica, da se dožene resnica in proslavi pravica. Brez razločka rodu, brez razločka stanu, bode nepristransko sodil vsakemu.“

Nekaj hipov vse tiho.

Novi nadknez je že mislil, da mu ne bode treba obsoditi ta slavnostni dan nobenega podanika. Kar se je iz prvih vrst vzdignil velegrajski posadnik Gnev, se priklonil nadknezu in začel:

„Krivica se mi je zgodila, v nebo vpijoča krivica, in hočem, da takoj doleti krivca

zaslužena kazen. Gospodar, sina so mi ubili snoči v gostilni pri Vratku, pred mestnimi vratmi. Njegovi spremljevalci so ga prinesli ponoči domov pol mrtvega, danes jutro je izdihnil svojo dušo.“

„In kdo je krivec?“ je svečano-resno vprašal nadknez. „Privedi ga pred moj sodnji stol!“

Gnev je mignil vojniku, ki je stal pri oknu njegove, nasproti knežjemu dvorcu stoječe hiše. Oči vsega zbranega naroda so se obrnile tjakaj.

IV.

Obkroženi od Gnevovih vojniki, so stopili iz posadnikove hiše knezovič Henrik in spremljevalca Gojnik in Godimir. Marsikomu, ki je imel prej priliko večkrat biti na Gotšalkovem dvoru v Ljubeku, se je ob pogledu na to trojico izvil iz prsi tih vzklik: „Za Boga, ali prav vidim? Ali so to res Gojnik, in spremljevalec-velikan Godimir, plavalasi deček pa knezovič Henrik?“

Deček je bil še obezan; komaj je stopal sredi svojih spremljevalcev, znamenje, da je bil še zelo slaboten. Po svojem gospo-sko-nežnem, vsled izgubljene krvi, od pre-bitega strahu, dušne boli in bojazni pred bodočnostjo še bledejšem in še zanimivejšem obrazu, je zbujal sočutje, zlasti v ženskih očeh.

„Kako ljubezniv, lep deček!“

„Kako ima nedolžne oči!“

„In ta naj bi bil zločinec?“

Taki vzkliki so zveneli nasproti trojici, ki je že prispela pred Krutov prestol.

Ko je knezovič Henrik obstal pred Krutovim stolom, mu je zažarelo oko v nekem čudnem blesku in izzivajoče se je obrnil od Kruta in gledal proti narodu.

Gojnik in Godimir sta se pa postavila pred knežji prestol tako ponosno in oholo, kakor pač ne nastopajo ujetniki, ki se boje sodnikove obsodbe: tako stopajo junaci, idoči v boj, a ne po smrt, ampak po zmago.

Gojnik je bil tako prepričan, da bode Tugumirova Slavina prosila zanje in izpro-sila njihovo pomiloščenje, potem ko je bil

v ranem jutru govoril ž njo, da je bil že tedaj, ko so jih Gnevovi vojniki peljali od Vratka, ves vesel in ojunačen.

— Ej, Gojnik — si je mladec častital sam sebi — glave pa nimaš zelnate, tudi ne repnate, ampak glavo imaš kače-strupe-njače, ki sika strup in pika, pred sovražnim napadom se pa lepo previdno umika. Oj, majka moja, zakaj si legla v prezgodnji grob? Danes bi zopet lahko videla, da dela tvoj sinko čast tvojemu imenu!

„Le brez skrbi, vse bode še dobro“, je zašepetal sedaj pa sedaj knezoviču Henriku, ko so stopali proti posadnikovi hiši. „Dokler sem jaz pri tebi, se ti ne bode zgodilo nič žalega.“ In podobno ga je tolažil tudi v ječi.

Godimir je srdito gledal. Ko so dospeli v ječo, se mu je bralo na obrazu, da bi naj-rajši vse zdrobil. A Gojnik mu je z odločnim pogledom veleval, naj bode pri miru.

Kmalu po prihodu je prišel k njim v ječo sam posadnik Gnev. Prej je bil pristaš nadkneza Gotšalka, a po njega umoru je hitro obrnil plašč po vetru.

„A, vi ste?“ je vzkliknil, ko je stopil v ječo in prepoznal trojico. „Henrik! Kdo bi si bil mislil! Hahaha! Tvojo mater sem nago zapodil iz dežele, tebe bodem pa rajši spravil na les, da bodeš visel med nebom in zemljo, kot pristuje knezoviču.“

„Ti nikdar!“ mu je odgovoril Gojnik. „Podlež, lopov, poberi se! Toži nas Krutu!“

„Saj vas tudi bodem“, je od jeze se peneč zaškrtal Gnev; „ali vedite, Krut je krut, in Gnev ne pozna milosti!“

Jezno je zaloputnil vrata in odšel.

„Če nas Krut obsodi“, je izpregovoril Godimir po njegovem odhodu, „ga ubijem vpričo vsega naroda.“

„Nikar ne divjaj!“ ga je pokaral Gojnik. „Ti lepo molči! In tudi ti, knezovič Henrik, bodi kar tiho pred Krutom. Tudi če bi te kaj vprašal, mu ne daj odgovora. Z molkom mu kaži svoje preziranje. Z molkom bodeš najlepše vpričo celega naroda pokazal, da ga ne pripoznaš za bodriškega nadkneza. Govorjenje prepustita meni.“

„Tvoj svèt mi je vsekdar drag“ — je odgovoril Henrik.

Stopili so k oknu in gledali vedno bolj naraščajočo množico na trgu in gledali z rastočo napetostjo vstoličenje novega nadkneza. Knezovič Henrik je vztrepetaval kakor ob vodi javor, če ga začne mikastiti nevihta. Bralo se mu je na obrazu, kako silno ga peče vmeščevanje tujca na vele-

del prestol, jaz in Godimir bodeva pa stala ob tvoji strani kot praporščaka tvoja. A sedaj bode treba iti pred knežji sodnji stol. Čuj, Gnev se je že vzdignil . . . Že je poslal po nas . . . Le pogum, tovariš Godimir, in ti, bodoči moj gospodar!“ — —

„Nadknez“, se je oglasil posadnik Gnev, ko so njegovi vojniki pripeljali prijeto trojico pred sodnji stol, „to so zločinci, zoper

MLADOST.

J. VAVPOTIČ.

slavni bodriški prestol. Gojnik je uganil njegove misli, pa ga je tolažil: „Vem, kaj se godi v tvojem srcu. Misliš si: Zakaj ne vmeščujejo Bodriči mojega brata Budivoja ali pa mene? Toda knezovič, le pogum; dokler drevo stoji, lahko še vedno zeleni. Sreče kolo se obrača. Če Bog da, bodeš še ti enkrat sedel na tem knežjem prestolu. V duhu že vidim ta dan, ko bodeš zase-

katere dvigam obtožbo; ubijalci so in veleizdajalci.“

„Gnev, posadnik velegrajski“, je resno izpregovoril nadknez, „hudo obtožbo dvigaš zoper to trojico. Razloži nam natančneje vso stvar.“

„Ta trojica je sedela snoči v gostilni pri Vratku, pred mestnimi vratmi. Tja je prišel tudi moj sin Vojan v spremstvu štirih mlad-

cev, med katerimi je bil tudi tvoj pobočnik Pestislav. Moj Vojan je zahteval, da morajo vsa omizja piti na tvoje zdravje. Res so se vsi gostje odzvali pozivu, samo ta trojica je trdovratno obsedela pri svoji mizici. Vojan je bil vsled tega pač lahko razjarjen, in ker njegova beseda ni pri njih ničesar zmogla, je potrkal z vrčem na njihove prsi in jim na ta način hotel zbuditi domoljubno zavest. Ta velikan Godimir je pa planil nad mojega sina, ga vrgel skozi vrata na cesto s tako silo, da se je revež pobil do smrti. Sodi sedaj, gospodar, in obsodi krivca in njegovega tovariša! Glavo za glavo, oko za oko, zob za zob — kliče srd nesrečnega očeta.“

Krut se je obrnil k trojici: „Čuli ste težko pritožbo. Kaj pravite? Najprvo mi odgovorite, kdo ste po imenu in kolenu!“

Z močnim daleko-slišnim glasom je odgovoril Gojnik:

„Knezovič Krut . . .“

„Kaj pravi?“ je vzbesnel Gnev, vzbesnelo tudi ostalo Krutovo obličje. „Nadknez Krut“ se govori! Razumeš, človek?“

„Jaz ne poznam nobenega bodriškega nadkneza Kruta“, je z istotako močnim glasom nadaljeval Gojnik — —

Narod je opazil, kako je Krut prebledel, kako skrčil pest in v tisoč ustih se je zibalo vprašanje: „Kaj bode, kaj bode?“

Gojnik je pa nadaljeval: „Moja rodovina je že od nekdaj svobodniška, še nikomur ni delala tlake. Tudi jaz sem rojen svobodnik. In ne samo to! Nadknez Gotšalk slavnega spomina, me je še predlanskim povzdignil v plemski stan. Kot plemič imam pravico voliti nadkneza. A jaz nisem volil rujanskega knezoviča. In zato mi je svobodno iti iz dežele, ako nočem pripoznati neljubega mi vladarja . . .“

„To ti je svobodno, ako nisi izvršil kakega zločina v deželi, ki jo misliš zapustiti. Pa povej nam vendar, ti predrzni človek, kdo si in kdo sta tvoja tovariša?“

„Jaz sem Gojnik, tovariš moj Godimir — bivša Gotšalkova telesna stražnika, mladenič tu pa“ — tukaj je Gojnik povzdignil

svoj glas, kolikor so mu dopuščale prsi — „mladenič tu pa je knezovič Henrik, drugorojeni sin nadkneza Gotšalka.“

Široko je odprl oči Krut, široko ves narod. Vse se je čudilo izredni drzovitosti Gojnikovi, in na tisoč ustih se je zopet zazibalo vprašanje: „Kaj bode? kaj bode?“

Krut se je še najprej obvladal in vsaj navidezno mirno dejal:

„In kaj išče umorjenega Gotšalka sin v tej deželi, nad katero sem zavladal jaz na željo in prošnjo vseh bodriških plemičev-volilcev?“

„Knezovič Henrik v tej deželi ničesar ne išče; spasa išče izven te dežele. Mi le prehajamo tod skozi na Dansko. Jaz in tovariš moj Godimir spremljava knezoviča h kneginji - materi Siriti in k danskemu kralju Svenu.“

„Da bi ga pridobili za vojni pohod proti meni, kaj ne? To je pravi namen vašega potovanja. Ali nisem zadel?“

„Misli so vsakemu svobodne“, je drzno odgovoril Gojnik

„Pa zakaj ste izbrali to pot? Ali ste hoteli na današnji dan ljud pobuniti proti meni?“

„Res, slabo pot smo izbrali. Sicer sem jaz jako premeten dečko. Vendar sem pri tej priliki pozabil na stari pregovor, ki pravi: Čim bližje mesta, tem bolj globoke luže in tem bolj grizoči psi. Ko bi pa imeli namen buniti danes ljud zoper tebe, bi pač ne bili prišli samo trije. Toliko razsodnosti nam bodeš vendar prisodil.“

Krut se je vgriznil v ustnice in s svojimi očmi srdito pogledal predrznega mladca, tako nekako, kakor pogleda tiger zajeto srnico, češ: sedaj sedaj bodeš moja. Vendar se je še znal obvladati, da je vprašal kolikortoliko mirno:

„Zakaj ste pa postali ubijalci?“

„Če ne, bi bili pa mi ubiti. Stvar se je tako razvila: Velegrajskega posadnika sin Vojan je v svoji pijanosti kruto razžalil našega knezoviča Henrika, nazivajoč ga Sveniča. Kruto je žalil tudi njegovo mater, kneginjo Siriti. In pozivu takega človeka naj bi se bili mi sinoči odzvali, vstali in trkali

z njim! Ti Krut, kolikor vem, imaš ti še svojega očeta. In če bi kdo v tvoji navzočnosti dajal temu tvojemu očetu grde primke, kaj bi ti storil? Ali bi se bratil z njim? In če je ta Vojan zarinil v glavo knezoviča Henrika vrč, je pač razumljivo, da se je tovariš Godimir postavil za njega, branil njegovo čast in življenje. Ubiti ga ni nameraval. Vrgel ga je iz hiše kot človeka, ki nima nikake olike. Pač ni vedel, da ima velmožnika velegrajskega sin tako strahopetno dušo, da mu ob prvem padcu zbeži iz telesa. In da so velegrajski mladci taki junaci, tega tudi ni mogel naprej vedeti.“

„Kaj pa je z njimi? Kaj hočeš reči?“

„No, to, da je tri velegrajske mladce, njegove tovariše, in nekega tvojega pobočnika z isto lahkoto vrgel na cesto.“

„In kaj so vam prizadeli ti?“

„Napadli so Godimira, in ta se jih je ubranil s tem, da jih je pometal ven.“

Krut je z dolgim pogledom premeril Gojnika, Godimira-velikana in dolgo časa ni mogel spraviti iz sebe nobene besedice. Všeč mu je bil velikan Godimir — ali ubijavca mora vendar kaznovati...

„Gospodar, kaznuj ubijavca, kaznuj tudi njegova tovariša, veleizdajalci so vsi trije!“ je zasikal Gnev.

Krut je molčal. In za hip je umolknilo tudi vse nepregledno ljudstvo.

„Zatri črve krščanske!“ je šepnil svečenik Slavomir Krutu v uho.

Ta je pomišljal. Ves narod je napeto gledal, kakšen bode nadknezov izrek.

„Zatri črve!“ je zopet zašepetal Slavomir. Vse napeto.

Že se je novi nadknez pripravljal, da izreče sodbo. Kar skoči iz prvih vrst zbranega naroda proti knežjemu prestolu mlada deklica.

„Slavina, kam greš?“ se je slišal za njo glas častitljivega gospoda. Bil je glas gospoda Tugumira.

Pa deklica zlatolaska se ni zmenila za vprašanje. Že je bila tik pred knezom. Pogumno, kar bi nihče ne pričakoval od otroka, je stopila pred Kruta in izpregovorila:

„Starodavna in staroslavna slovenska navada je, da novi nadknez koj po vmestitvi sodi ljudstvo. Star je pa tudi običaj, da novi knez pomilosti zatožence, ki so prvič pripeljani pred njega, če prosi zanje tuja, poddesetletna deklica. Jaz sem Slavina Tugumirova in nisem še stara deset let. Pa sedaj tebe prosim, pomilosti te tri predte pripeljane ljudi zaradi dogodka pretekle noči. Če si častilec Didi-Lade, usliši prošnjo deklice mlade...“

„Prokleti otrok!“ je siknil Slavomir.

„Proketo dekle!“ je glasno ponovil Gnev. Vedel je takoj, da je igra zanj izgubljena, da nadknez mora pomilostiti trojico. V svojem srdu se je pa hotel vendar še vsaj nad enim zmaščevati — nad Tugumirom. „Ha, to je naredil Tugumir!“ je s prstom na Tugumira kažoč zabesedičil razdraženi posadnik. „On je pristaš, znan pristaš Gotšalkove rodbine. Veleizdajalec je, spletkar, hujskač, on je naučil deklico...“

Tedaj je pa vzrožil Tugumir, mogočno se je razkoračil in dejal:

„Pri svoji časti izjavljam, da vnukinje Slavine nisem jaz naučil teh besed. In za to njeno posredovanje ni trohice nisem vedel. Ves narod me mora poznati, in sicer mislim, da ne s slabe strani. Če sem bil jaz prej zvest podanik Gotšalkov, prisegam tu svečano, da bodem tudi novoizvoljenemu nadknezu odkritovdan podložnik.“

„Gospod Tugumir je odkrita duša; kar on pravi, moramo vsi imeti za resnico“, se je oglasil iz srede množice močan glas in z njegovim so se združili kmalu tudi brezbrojni drugi v slavospev: „Gospod Tugumir je poštenjak stare korenine, gospod Tugumir živel!“

„Gospodar, daj mi vsaj ubijavca Godimira, da se v njegovi krvi ohladi moja jeza“, je zaječal posadnik Gnev.

„Jaz prosim za vse tri“, se je oglasila deklica. In ko je videla, da se nadknez pomišlja, je nadaljevala:

„Še enkrat pravim: Če si častilec Didi-Lade, usliši prošnjo deklice mlade. Če ne, jo pa kot burja odpiši in jo kot prah iz

BEDNI UMETNIK.

PETER ŽMITEK.

dežele pobriši, ker s tem pokažeš, da si neusmiljen knez, kakršnega more ljubiti samo bes!“...

Trde so bile te besede. Krutu se je videlo, da so ga silno zbodle. Vendar se je junaško premagal in odgovoril Slavini:

„Deklica, morda ne veš, za koga si prosila milosti, ali izprosila si jo.“ In k trojici obrnjen je dejal: „Zaradi dogodka pretekle noči vas pomilostim. Vi ste prosti. Lahko bi vas pač prijel iz drugega vzroka, kot veleizdajalce. Toda brata svoje neveste Viljenice nočem preganjati, ter takisto ne njegovih spremljevalcev. Dragovan!“ — je velel poleg stoječemu pobočniku —: „Odpeljite te tri ljudi na mojo ladjo ‚Zarjo‘, da jih spremi iz pristanišča velegrajskega čez morje na dansko obrežje. Skrbi za njih varnost. Na prvih danskih tleh pa, ki jih dosežeš, jih izkrcaj in se vrni k meni nazaj... Idite!... Menim, da sem bil zadosti veledušen z vami. A nikar se več ne drznite poizkušati te moje veledušnosti! Vaša noga naj nikdar več ne stopi na bodriška tla!“

Gojnik je drzno pogledal Krutu v obraz in dejal: „Kaj ti pravim, Krut? Zapomni si pregovor: Kogar sreča boža, reva njegova koža.“ Proti narodu obrnjen pa je zaklical: „Bodriči, pomnili bodele današnji dan. — Sedaj pa, knezovič, idimo!“

Pa preden so odšli, se je narodu pokazal ginljiv prizor: „Hvala ti, Slavina!“ je izpregovoril knezovič Henrik, stopil k deklici in ji dal v roko krasno zlato svetinjico z besedami: „Pokojni oče mi je dal ta spominček, preden sem šel v samostansko šolo v Glin. Hrani ga odslej ti kot spomin name, nesrečnega knezoviča, ki mora bežati kot prognanec iz rojstne svoje zemlje. Jaz ne bodem nikoli pozabil tebe in tega, kar si storila nam trem danes.“

Deklica je sprejela spominček, hvaležno pogledala knezoviča pa zaplakala.

„Zdrava, Slavina, ne jokaj!“ jo je tolažil knezovič. Pa njemu samemu se je zdajci

storilo inako: tudi v njegovem očesu je zablestela solza, prijel jo je rahlo za desnico in jo viteško poljubil z besedami: „Od danes naprej si ti moja...“

Trojica je z Dragovanom zapustila trg in ljudstvo je z občudovanjem in sočutjem gledalo za njo: najrajši bi bilo ploskalo Gojnikovemu junaškemu nastopu, ploskalo velikanu Godimiru, ploskalo knezoviču Henriku in pogumni njegovi rešilki, ko se ne bi bilo balo, da bi se s tem izdalo, češ da sočuvstvuje z Gotšalkovo rodbino.

Tudi Krut je pomembno zamišljeno gledal za odhajajočo trojico in za deklico, ki je stopila sedaj na svoje prejšnje mesto k svojemu dedku.

Svečenik Slavomir je zapazil knezovo zamišljenost, šepnil dvorniku obredarju nekaj besed, na kar je ta zaklical:

„Ali ima še kdo kakšno pritožbo?“

Vse tiho.

„Torej gremo po obredu dalje: Naj se približajo velemožni posadniki mest in gradov in dični županje, da zaprisežejo novemu nadknezu zvestobo!“

In bližali so se v bogati opravi in ponosnih korakov, se poklanjali nadknezu, polagali v roke njegove prisego in odhajajoč vzklikavali: „Živel nadknez Krut, naš gospodar!“

Le-ta je pač pokimaval z glavo. Ali duh njegov je bil kakor odsoten. Kam je splaval? V mlado solnčnojasno preteklost, ali v neznano megleno bodočnost? Mračna senca je legla na njegovo čelo in je razprostrla svoje megleno-oblačne prozorne peruti čez oči po vsem obrazu...

Sedaj pa sedaj je nadknez poizkusil se ljubeznivo nasmehniti: siloma-umetno je res privabil v oči žarek veselja, zakrožil lepe ustnice v prijazen nasmeh... Pa le za hip se mu je posrečila ta igra. Že je zopet ležala na obrazu senca, se vsesavala čimdalje globlje v njegovo lice, v njegovo krvco in bila čimdalje bolj temna, mračna, grozeča — —

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

JOB.

SVETOPISEMSKA ZGODBA.

5.

„Zdaj kliči, da ti dober kdo odvrni,
do kakega svetnika se obrni!
Togota res bedaka pokonča,
zavist človeka majhnega srca.
Neumnika sem videl v trdni sreči,
takoj preklel sem dom njegov blesteči.
Njegovi deci sreča ne zasveti,
pri vratih bodo strti, neoteti.
Njegovo žetev bode lačni jedel,
oboroženi v robstvo ga odvedel,
bogastvo njega žejni mu zasedel.

Na svetu nič se ne zgodi brez vzroka,
bolesti zemlja ne rodi, ne joka.
Za lèt je ptič, za delo človek rojen.
Zavoljo tega prosil bom Gospoda,
obrnili k Njemu svoja slova mila,
ki dela od zaroda do zaroda
reči velike, da jim ni števila,
ki dež pošilja zemlji v suha krila,
ponižne vikša, žalostnim pomaga
hudobnikov naklepe devlje v nič,
da, kar začnó, do konca se ne zлага,
ki modrece ujema v njih zvijače.
Zablodijo v temo o belem dnevi,
opoldne bodo tavalili ko v noči.
Ubožca silnih rok otame moči,
in reveža njih ust odreši meča.
Tedaj zasije upanje mu v revii,
hudobnost pak se zardi molčeča.
Človeku blagor, ki ga tepe Bog!
Ne zametuj Gospodovih nadlog,
ker rani On in celi, zdaj udarja
Njegova roka, zdravlje spet ustvarja!
Obvárjuje ti v lakoti življenje,
na vojski reši te iz meča rok,
jezikov šiba te ne spravi v jok,
ne bo te strah, ko privihra trpljenje,

razdoru, lakoti se boš smejal
zveri na zemlji se ne bodeš bal,
no s kamenjem pokrajin bodeš v zvezi,
zveri ti ne storé nič škode v jezi.
Uvidiš, da tvoj dom obhaja mir,
ne pogreši ničesar tvoj ozir.
Rodil boš tudi mnoge hčere, sine,
ko trave bode tvoje rodovine.
V visoki starosti pa pojdeš v grob,
kot spravi se svoj čas pšenični snop.
To je in tak prevdarek naš, le čuj,
kar slišal si, zdaj v srcu preišluj!“

6.

Nato je odgovoril Job in rekel:
„— O, da bi moje tožbe kdo položil
na tehtnico, v skodelo eno grehe,
kot morski pesek to bi kvišku sprožil!
Zato golči mi jezik brez utehe —
Gospod izstrelil je pušice v me,
njih jeza pije hrabro mi srce.
Gospodov strah se zoper mene dviga.

Na travniku mar divji osel riga?
Mar muče vol, ko polne jasli gleda?
Jedi, ki niso slane, kdo jih jé?
Pokuša kdo, kar strupno ga razjeda?

Moj duh se takniti ni hotel pred,
kar je v bridkosti zdanji moja jed.
Kdo dovolji mi moje hrepenenje,
kar pričakujem, kdaj poda mi Bog?
On, ki je meni dal in vsem življenje,
zatare naj me s silo svojih rok?
Tolažba moja ta edina bodi,
da On, ki me nemilo tepe z boljo,
naravo občutljivo milo sodi,
vedoč, da molim Njega sveto voljo. —

Kje moč imam, da bi prenašal vse?
 Kdo me poslej v udanosti podpre?
 Jaz nimam kakor kamenje moči,
 meso iz brona slabo moje ni.
 Glej, zame v mojih prsih ni pomoči!
 Pobegnili prijatelji so pravi.
 Kdor od prijatelja nemil se loči,
 za vedno strah Gospodnji on ostavi.
 Prijatelji so speli mimo mene,
 kot potok, ki dolin ga strmec žene.
 Pa kateri slane mrzle se bojé,
 gotovo jih še večji sneg zaloti.
 Ob času, kadar v svet se razkropé,
 napade palno solnce jih na poti.
 Njih noge so zavite s pota v kraj,
 zabredejo in pogubi jih zmota.
 Stezé temanske in sabejska pota
 prijateljev so mojih prazna zdaj.
 Pomoči moje jih je bilo sram,
 ostal z zaupanjem sem svojim sam.

Prišli ste, kakor ne bi tukaj bili.
 Mar rekel sem: Imetja dajte kaj?
 ali iz roke zoprnikov me rešite,
 odtegnite me rokam močnih v sili?
 Jaz molčal bom in vi me podučite!

Pregrehe moje jasno dokažite!
 Zakaj resnične kratite besede,
 ko nihče me prepričati ne zna,
 zapletate se v oponosov zmede
 a veter govor je obupanca.
 Krivični se zaganjate v siroto,
 odrekate mi sleherno dobroto.
 A kdo za greh dokaz le en ima?
 Odgovorite, prosim, brez prepira,
 sodite to z jezikom, kakor prav je,
 iz mojih ust krivica ne izvira,
 bolan uživam še razuma zdravje.

7.

Človekovo življenje na tej zemlji
 je vojska, dnovi bedni so njegovi
 enaki, kot najemnikovi dnovi.
 Po hladni senci hlapec hrepeni,
 najemnik konca delu si želi.

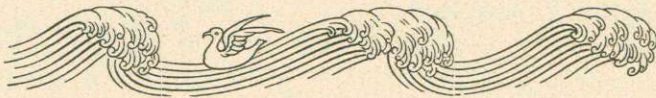
I jaz sem prazne mesece imel,
 noči težavne sem nemiren štel.
 Kadar grem spat, zavzdihnem: Kdaj,
 oh, vstanem?
 in ko večera čakam v jutru ranem,
 napolnjen sem z bolestjo do temè.
 Oblečeno meso je moje v prah,
 nesnažno, gnilo, usušeno je,
 vsa moja koža krči se v gubah.
 Hitreje so minili moji dnovi,
 kot nit, ki tkalec jo odreže v snovi.
 Nič upanja in vekoveden strah!
 O pomni: veter je življenja pot,
 in moj pogled ne vidi več dobrot.
 Očem človeškim tudi bodem skrit.
 Ozri se name in me več ne bo.
 Oblak priplava, zdaj spet sine svit,
 pod zemljo spiyo mrtveci tako.
 Nikoli se ne vrnejo na dom
 in kraj njihov nikdar jih ne spozna.
 Zategavoljo tudi jaz ne bom
 zanašal svojim ustom, temveč tožil
 zatiran v stiski svojega duha.
 Mar morje sem, ali pomorski som,
 ker z bridko ječo si me bil obkrožil.
 Tolaži naj me posteljica moja,
 užival bodem, pravim, več pokoja,
 če govorim ležečki sam s seboj.
 A takrat strašijo me grozne sanje,
 prikazni blede motijo mi spanje.
 Zato mi ljubše je, da sem obešen
 in s smrtjo svojega trpljenja rešen.
 Obupal sem, ne bom več živel dalje.
 Zanesi mi, ker nič so ure moje!
 Kaj človek je, da ga poveljučuješ,
 da v srcu nanj obračaš misli svoje,
 da ga zarano zjutraj obiskuješ,
 pošiljaš zdaj skušnjave mu, zdaj žalje?
 Doklej bom še požiral grenke sline,
 v dolgosti vedno huje bolečine?
 Če sem grešil, kaj naj bi storil zdaj?
 Človeški varih, o povej, zakaj
 postavil si me sebi bil nasproti,
 da sebi sam sem težek in napoti.
 Zakaj dolga pregrehe ne odpišeš,
 zakaj krivice moje ne izbrišeš?
 Glej v prahu bodem spal čez kratek dan,
 iskal me zjutraj boš — iskal zaman.

8.

Suhejec, Baldad pa je odgovoril:
 „— Kako še dolgo boš tako govoril,
 in so besede tvoje piš vetrov?
 Kdaj Bog je še komu krivico storil,
 kdo sme ovreči močni sòd Njegov?
 Čeprav otroci tvoji so grešili
 pred Njim in jih predal je smrtni sili,
 ti k Bogu le obrni se zarano,
 poprosi Vsemogočnega udano!
 Če bodeš čisto živel in pošteno,
 On hitro zopet k tebi se zbudi,
 pomiri, dvigne stan pravice tvoje.
 Imetje vse ti bode pomnoženo,
 vsega boš več imel, kot prejšnje dni.
 Očake vprašaj namreč prejšnje svoje,
 preišči skrbno davni njih spomin!
 Zakaj od včeraj smo, nezmožni znanja,
 da naši dnovi so le senca, sanja.
 Oni te bodejo poučili vneti,
 povedali iz srca globočin:
 Li more ličje v suši zeleneti,
 brez vode ločje rasti in cveteti?

ko še cvete, utrgano še ni,
 pred vsemi zelmi zvene, obledi.
 Tak pot je vseh, ki zabijo Boga.
 Hinavca upanje se pokonča.
 Njega nespamet in zaupanje,
 podobi slabe lozne pajčevine,
 ne bosta mu po godu, nikdar ne.
 Na hišo se naslanja, ki razdene
 čez majhen čas jo sila razvaline.
 Pred solncem je zelen in sočnat; žene
 ob zori na njegovem vrtu brst.
 Po skalah, kjer leži oskodna prst,
 po zidih se razrašča in razvija.
 Če se iztrebi, ga njegovo mesto,
 na katerem kal pognal je, zataji.
 Jaz ne poznam te, klikne mu nezvesto.
 Le to ga vse življenje veseli,
 da zopet drugi se za njim rodi.
 Pravičnemu pomoč Boga ne neha,
 hudobniku ne bode On uteha,
 dokledar ti obraz ni polen smeha,
 in tvoja usta polna radosti.
 Sovražnikov bo tvojih silno sram,
 in dom hudobnikov ostane sam.“

(Dalje.)

O. VESELKO KOVAČ:

V KITAJSKI MALIKOVALNICI.

NARODOPISNA ČRTICA.

Nemirno je bilo lepega po-
 letnega jutra četvero iskrih
 konj z jeklenimi kopiti ob
 kameniti tlak škofove rezi-
 dence v Šantungu. Bili so
 osedlani in pripravljeni za
 daljšo pot.

Gospod škof, provikarij in pisec teh vrstic
 smo se namenili narediti daljši izlet v gorske
 kraje. Solnce je bilo že precej visoko na
 sinjem nebu, ko smo se dvignili v sedla.
 Velika vrata se med običajnim kričanjem

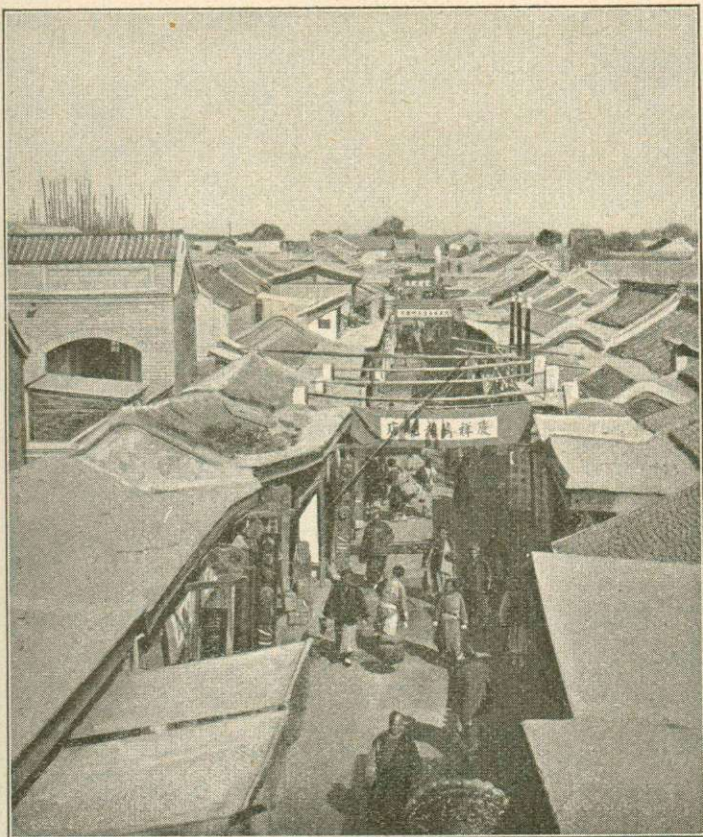
slug mogočno odpró, mi pa stopimo vun
 na mestne ulice: škofov sluga na majhnem
 konjiču spredaj, za njim gospod škof, potem
 provikarij, kot zadnji pa piščeva malenkost.

Hitro jezdit po mestni ulici, smatra Ki-
 tajec za nedostojno. Pa tudi ne bi bilo lahko,
 deloma ker so ulice silno ozke in vedno
 polne občinstva, deloma pa, ker so vse tla-
 kane s kamenitimi, tekom stoletja do cela
 izbrušenimi ploščami. Hočeš nočeš, moraš
 jezdit polagoma, dokler nisi pustil za seboj
 vsaj drugih mestnih vrat.

Ozriva se nekoliko na desno in levo!

Prodajalnica pri prodajalnici. Tistega blišča in sijaja, ki je lasten prodajalnicam evropskih mest, iščeš zastonj tukaj v stolnem mestu Šantunga, v katerem diha nad osemtrideset milijonov paganskih duš. Nič vabljivega nimajo za razvajeno oko radovednega tujca te kitajske izložbe. Vendar se oko z zanimanjem pase na živi sliki mestnih ulic, ki se mu izpreminja pri vsakem koraku.

Prodajalnice, rekel bi, nimajo ne vrat ne oken. Vsa stran, ki je obrnjena na ulico, je odprta. Zvečer pa ob določenem času vsak

Kitajska ulica.

lastnik svojo prodajalnico ali delavnico skrbno zadela z nalašč zato pripravljenimi deskami. In tačas se ti zdi, da stojé ob ulici ogromni leseni zaboji. Podnevu so te prodajalnice podobne z različnim blagom založenim lopam. Nekaka ograja, ki služi za mizo, loči zunanji svet od 'gospoda' trgovca. Ta složno sedi v kotu, puši tobak ter zadovoljno opazuje kupujoče občinstvo. Prijazen smeh mu neprestano igra na rejenih licih. Dasi so trgovci sploh jako uljudni ljudje, vendar pa nihče ne prekosi kitajskega trgovca v pri-

jaznosti, uljudnosti in lepih lastnostih. Poleg tega ima tudi to hvalevredno svojstvo, da mu ni na prevelikem dobičku. Zadovoljen je tudi z majhnim. Da gre le blago iz prodajalnice in ne leži mrtvo na kupu, pa je zadovoljen. Ravno to pametno načelo pa je duša vse cvetoče kitajske kupčije.

Pred temi prodajalnicami je na tlaku ob ulici vse polno revnih kramarjev. Kramarjev?! Ne, še tega imena ne zaslužijo ti prodajavci. Revez si je nakupil za neznamenit znesek razne stare šare, obnošenih obutal, starih pip, zarjavelih nožev, nešteto zvarjeno posodo, skriviljenih žebeljev, koscev železa in predmetov, katerih niti imenovati ne vem, in vso to robo razloži ob ulici pred prodajalnicami ter potrpežljivo čaka ne baš petičnega kupca. Človek bi mislil, da živa duša kaj takega ne kupi. Toda Kitajec predobro pozna skromne potrebe svojih rojakov, zato tudi ve, da ne izloži te stare šare zastonj. V resnici se preživi v mestih ob taki neznameniti prodaji na tisoče in tisoče oseb, ki bi sicer umrle gladi.

Poleg tega zasedejo te že itak tesne prostore prodajavci različnega sadja, vsakovrstnih zelišč in raznoterega sočivja, tako da vstop v prodajalnice ni ravno lahek. Da, celo na ulici so stoli in mize, obložene z raznoterimi stvarmi, največ s sadjem in pecivom. Ako se približa vprežen voz, mož-prodajavec ni v posebni zadregi: zagrabi obloženo mizo ter jo postavi na stran, tako nekako kakor naš Martin Krpan tisto hudo zimo svojo kobilico izpred cesarske kočije v debeli sneg. Seveda prenašel pri tem delu Kitajec ni. Treba je mnogo kričanja in upitja, brez katerega Kitajec ničesar ne opravi. Izredno pa se požuri, ako vidi v vozu ali nosilnici kakega ošabnega mandarina ali resnega Evropeca. Že ve, zakaj.

Srečavamo in vidimo različno občinstvo. Zdajpazdaj se pokaže v gneči kaka nosilnica, v kateri sedi mogočen mandarin ali ošaben učenjak ter samozavestno motri z velikanskimi naočniki nevedno ljudstvo. Poleg tega se prerivajo skozi ljudstvo nešteti prodajavci raznih živil, katera nosijo na drogu po ulici semintja, opozarjajoč občinstvo s

silnim vpitjem na svoje „izvrstno“ in „ceno“ blago. Kdor je bil v Napolju in videl ondotno poulično življenje, si lahko o kitajskem ustvari precej resničen pojem. Upitje in kričanje, da bi človek oglušil. V primeri s temi je življenje naših mest naravnost mrtvo.

Rekel sem, da je prodajalnica pri prodajalnici. To pravzaprav ni popolnoma resnično. Le par najlepših ulic — ako smemo o „lepoti“ kitajskih ulic sploh govoriti — je, kjer so na obeh straneh skoro same prodajalnice. Sicer pa je vse pomešano: prodajalnice, razne delavnice, kuhinje, mesnice in javna stranišča.

Kitajski berači na ulici.

Z ulice lahko zremo v delavnice različnih kitajskih obrtnikov. Tu je mizar. Izdelkov za pohištvo, kakor omar, miz, stolov ne zapaziš baš mnogo v njegovem skladišču. Glavni izdelek, ki kitajskemu mizarju največ nese, so krste. S temi je vedno dobro preskrbljen. Po cele sklade jih vidimo v delavnicah. Njih vrednost je precej različna. Nekatere so izdelane z vso mogočo kitajsko umetnostjo in so iz trdega lesa; druge pa so zopet jako preproste in narejene zelo površno —: skozi špranje bi lahko porinil roko. In njih velikost! Kitajsko rakev moraš videti sam, sicer nimaš o njej pravega pojma... No, pa pustiva ta za nas nekitajce ne baš vabljivi predmet!

Pred delavnico vidimo pokoncu postavljen velikanski hlod. Na visokem, prav preprostem odru stoječ, ga žagata dva moža v debele podnice — deske za krste. Jako počasno jima gre delo izpod rok. „Rsk — rsk“, poje žaga; nekako tako počasi, kakor tiktaka stara ura v visokem župniškem zvoniku. Drugače skoro ni mogoče. Saj orodje je tako, da bi ga bil evropski tesar že davno vrgel med staro šaro. No, Kitajec ima potrpežljivosti dovolj in časa — še več.

Zavijem v stransko ulico. Ravno na vogalu je kuhinja za čaj, ali recimo bolje: Tukaj je na prodaj od zgodnjega jutra do pozne nočne ure — vroča voda, krop. Preprosto ljudstvo si navadno ne more privoščiti čaja, gasi si torej žejo s čistim kropom, ki je po ceni... Takih „kavarn“ je v vsaki ulici po več.

Ako hočeš videti, kako spreten kuhar je Kitajec, poglej tja na levo v tisto kolibo! Kako hitro in ročno mesi in gnete testo! Kar veselje ga je gledati, kako vrlo mu gre delo izpod rok. Vendar rad obrneš pogled drugam, ko vidiš, da je snage ravno tu, kjer bi je bilo najbolj treba, bore malo.

V mlin nositi in po moko hoditi kitajskemu kuharju in peku tudi ni treba daleč. Skoro ob ognjišču mu stoji mlinski kamen, katerega vrtil počasna sila potrpežljivega oslička! Uboga žival! Z zavezanimi očmi, kakor bi mu bilo loviti slepe miši, mora krožiti cel božji dan okoli mlinskega kamena... V zahvalo in plačilo pa mu nehvaležni gospodar privošči le malo počitka in pičlo slabe krme. Za nameček dobi v večjih in manjših presledkih kako gorko batino po suhih rebrih. Skrajno žalostna usoda kitajskega magarca!

Tudi mesarju ni mnogo do snage. Glej, tam-le prav tik poti, koder prevažajo in prenašajo ne posebno prijetno duhteče reči ter se potikajo umazani in nagi otroci, prav tam je obesil ravnokar razteleseno govedo in nekaj svežih svinjskih krač. Muhe se v silnih množicah pasejo po njih, in nemotene uživajo dobre božje dari, medtem ko lačni in sestradani psi omedlevajoč oprezovajo okoli.

In ti berači! V vseh ulicah jih je dovolj. In kako oblastno, kako prosto postopajo ob prodajalnicah in kuhinjah! Ne godi se preslabo tej sodrgi. Delati ji ni treba, stradati tudi ne. Čim bolj betežen, bolj nag in umazan je, tem večje „spoštovanje“ baje vživa pri ljudeh, tem obilnejša je miloščina. Nekaj cunj ondi, kjer jih je najbolj treba, grčava palica v eni in umazana posoda v drugi roki, to je vse bogastvo kitajskega mestnega berača. Z malho na rami jih vidiš malo. V tem oziru se od njih razlikujejo berači na deželi. Pozimi se jim ne godi najprijetnejše. Zmrzovati morajo, da jim kosti pokajo. Ker nimajo lastne strehe, spé v pagodah, kjer jih čez noč mnogo zmrzne.

Za tujca zoprna prikazen je poletu na kitajski ulici popolnoma naga mladina. Celo dečke od 13—15 let vidiš pohajkovati po ulicah brez vse obleke. To daje mestu nekak divji, barbarski značaj.

Nekatere ulice onih kitajskih mest, kjer so se naselili tujci v večjem številu, n. pr. v Pekingu, Šanghaju i. dr. kažejo prijaznejše lice: širje so in snažnejše, hiše so zidane v eno nadstropje, ki je navadno leseno. V zadnjem času so začeli tudi v Tsinganfu misliti na ureditev mestnih ulic, ker v par mesecih bode prisopihal hlaпон pred mestna vrata. — Omika prodira!

Pa še eno veliko posebnost imajo pristne kitajske ulice, katere menda ne najdeš sicer nikjer na svetu. Dasi je na glavnih trgih in ulicah kitajskih mest polno ljudstva, da se vse tare, vendar redkokje zagledaš žensko. Izvzemši beračice, in kako žensko iz nižjih slojev, ki mora ravno po opravi, ne vidiš nobene po ulici. Izvzeti moramo tudi na Kitajskem običajne obiske v rodno hišo nekaj dni po poroki. Takrat mora seveda tudi Kitajka iti čez ulico. Gosposkih Kitajk pa na ulici nikdar ne vidiš; te opravljajo tudi običajne obiske v zaprtih nosilnicah, medtem ko gredó preproste ženske na obisk ali jež ali pa vozeč se na samokolnici. Kaka razlika torej med kitajsko in evropsko mestno ulico!

Pa tudi na Kitajskem je bilo v prejšnjih časih v tem oziru baje nekoliko drugače.

Tudi tu so Evrice rade zahajale med svet, dasi Konfucij in Buddha tega nista odobravala. Toda časi so se izpremenili do dobra. Kaj je bilo neki temu povod?

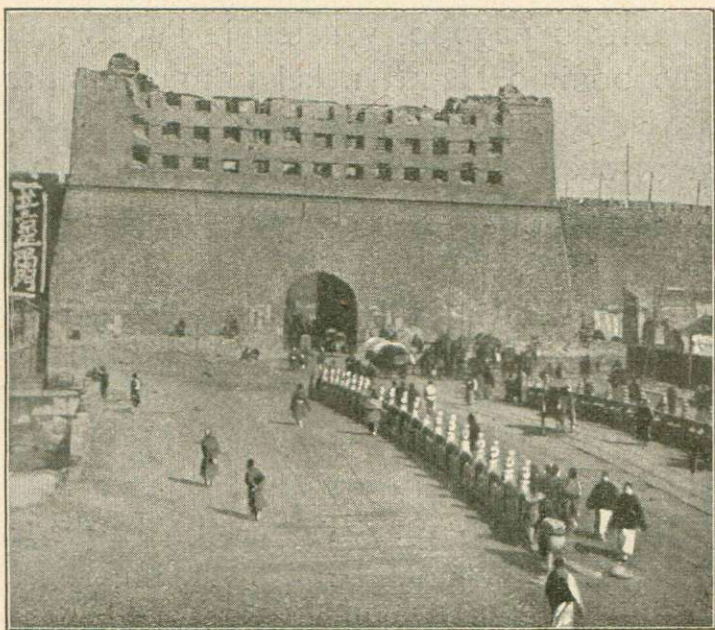
V starih knjigah se je ohranila sledeča zgodba.

Premožen trgovec je imel lepo, toda nič manj ničemurno hčer. Bila je njegova edinka. Vedno si jo videl na ulici. Očetu to nikakor ni bilo po volji. Svaril jo je in kaznoval, pa vse je bilo bob ob steno. Nič se je ni prielo. Slednjič se žalostni oče zateče k boginji Ne-ne v bližnji pagodi in ji potoži svoje gorje. Pa tudi to ni imelo uspeha. Kakor doslej je zahajala lepa hčerka tudi zanaprej na ulico med ljudi. — Tisti čas pa so bližnjo pagodo, v kateri je ljudstvo častilo boginjo Ne-ne, nekaj popravili in prenovili. Radovednost privleče tudi neuhoglivo deklico v svetišče. Strah in groza! Boginja Ne-ne srdito nagrbanči svoje čelo, se vzdigne, stopi s sedeža na tla, zagrabi prestrašeno dekle ter ji zaveže oči. Revica omedli . . . Ko se zave, spozna, da je v peklu, kajti pred seboj vidi podzemeljskega boga, vruga samega, ki jo srdito motri. Prestrašena pade na obraz, peklenski poglavar pa zagrmí nad njo: „Kokošim, ki prerade praskajo in delajo škodo po vrtovih, se porežejo kremplji; deklinam pa, ki po ulicah pohajkujejo kakor radovedne koze, je treba obuti čevlje, kozjim parkljem enake.“ Pri tej priči zapove hudobcem, da ji stisnejo noge in obužejo železne čevljké. Ves jok, vse prošnje — zastonj! Vsled hudih bolečin deklica vnóvič omedli. Prebudi se zopet v pagodi pred soho boginje. Bolečine še niso ponehale, in le z največjo težavo je pristopicala kaznovana ubožica domov. Ničemurnost pa je vkljub hudi kazni ne zapusti. Naredi si iz lepe in drage svile prav lične majčkene šolence. Vso pozornost svoje samoljubne duše obrača zanaprej na ta lišp. Ko mlade sosede to novo šego vidijo, se jim tako dopade, da začnó deklico zavidati in — posnemati. Čudna šega se je po bliskovo razširila med kitajskim ženskim svetom. Pretrpeti je bilo seveda treba mnogo nepo-

pisnih muk, preden se je posrečilo doseči zaželeno drobnost in mičnost nog. A trpele so rade in potrpežljivo. In tako je še danes — — —

Povsod nas ljudstvo radovedno gleda, in drug drugega opozarjajo: „Ni khan khan, sijan žen¹⁾ — Glej, Evropci gredó!“

Dospeli smo do prvih mestnih vrat. Mogočna stavba! Toda zob časa je že neusmiljeno glodal na njej. Streha, na več krajih že udrta, kaže svoja stara rebra; zid je razpokan. Velikanska vrata so okovana z debelimi železnimi pločami. Zaklenejo in celo zapečatijo jih vestno vsak večer ob devetih. Ključ ima spravljen čez noč nalašč za to

Mestna vrata v Pekingu.

določeni mandarin. V še žalostnejšem stanju je poslopje drugih mestnih vrat, katera bomo kmalu prestopili. Tu že o strehi ni nobenega sledu več. Kakor vidimo, tudi notranje mestno obzidje ne bode dolgo več z uspehom kljubovalo neizprosnim vremenskim izpremembam. Zgrajeno je iz opeke. Prav v teh in enakih stavbah se zrcali „vzornost“ javne kitajske uprave. Najbolj ohranjeno je še zunanje mestno obzidje z vratmi in stolpi vred. Prav po kitajskem načelu! Da je le zunanost lepa — veličastna, notranost pa naj bo, kakršna hoče, pa je vse dobro.

¹⁾ Doslovno: „Ti glej, glej! Evropski možje!“

V zunanjem delu mesta smo. To je nekako predmestje. Ulice niso več tako natlačene. Menda je manjkalo denarja, da tudi tlakane niso s kamenitimi pločami. Ker smo se skozi notranje mesto precej zakesnili, in se tudi ne brigamo dosti za kitajski običaj, vzpodbodemo živali in se spustimo v dir...

Hvala Bogu, zunaj mesta smo. Človek je vesel in se globoko oddahne, ko pride iz smrdljivih mestnih ulic ven na prosti, čisti zrak.

Potrpežljivi čitatelj, sedaj morda pričakuješ običajnega popisa krajev in vasi, skozi katere smo jezdili. Odkritosrčno ti povem: Ne maram te dolgočasiti s takimi rečmi. Enolična okolica je malo ali nič zabavala moje oči, in čim bolj smo se bližali goram, tem pustejše so se mi zdele. Od daleč njih slika še ni predolgočasna. Gore so sicer podobne iz daljave planinskim pašnikom. Ko pa pridemo v njih bližino, vidimo, da smo se kruto varali. Samo na južnem obrežju vroče Arabije sem videl še žalostnejše gorovje. Skoraj od vznožja pa tja gori do vrha je vsa gora takorekoč izžgana. Velikanskih v nebo kipečih pečin, ki dajejo visokim goram tisto nepopisljivo veličastvo, zastonj išče naše oko. Ob vznožju, kjer sili med opaljenim gruščem nekoliko trave na dan, vidimo pastirja, ki pase borno drobnico. Ne zvižga, ne poje in ne piska na piščal, ampak otožen kakor njegova okolica sedi na velikem kamenu in zre zamišljen pred se.

Vse to golo gorovje je bilo pred več stoletji pokrito z najlepšimi gozdi. Tako pripovedujejo stari letopisi. A bilo je najboljšo zavetje brezštevlnim razbojniškim druhalim, ki so neprestano nadlegovale pošteno, mirno poljedelsko ljudstvo. Celo utrjena, obzidana mesta so bila v vednem strahu pred njimi. Slehrno sredstvo je bilo proti roparjem brezuspešno. Roparski glavar je bil nekak drugi podkralj v deželi. Kaj storiti? — Ker meč ni izdal, so šli z ognjem nad razbojniške druhalce — : Požgali so bujne gorske gozdove, kar v teh vročih krajih seveda ni bila težka stvar.

Iz istega vzroka in na enak način so pokončali v Šantungu vse gozde. Vsled tega je les v tej pokrajini jako dragocena reč.

Izvestno je to korenito sredstvo vsaj deloma pomagalo . . . Razume se, da gozdov na novo niso nasadili. Gore so ostale gole. Hudi nalivi so sčasom odnesli vso prst v nižave. Ostalo je kamenito površje, katero so razne elementarne sile polagoma zrahljale. Vroče solnce je neusmiljeno kuhalo, parilo in žgalo, in nastala je — gorska puščava . . .

„Ali imamo še daleč?“ vprašam tovariša.

„Še eno uro.“

„To vam je lep izlet! Kuhamo se že celi dve uri v tej puščavi.“

„Potrpi še malo! Kmalu bo bolje. Zavili bomo v stransko dolino. Tam solnce nima tolike moči.“

In res. Čez dobre četrte ure krenemo v sotesko.

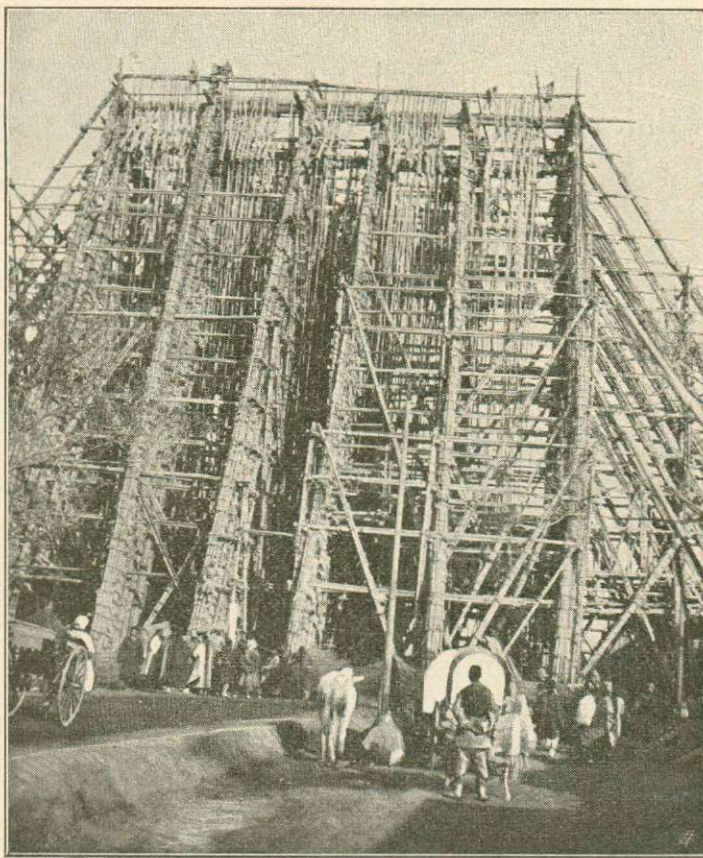
Nasproti nam žubori pohleven potok. Pozna se mu, da ni „porojen v zibelki sneženi“, in „povit na odeji ledeni“, vendar njegova struja svedoči, da zna nastopiti tudi on samozavestno, mogočno, svobodno, kadar pride njegov čas.

Ravno pri vhodu v sotesko vidimo na skoro nepristopni skali stolp v sedem nadstropij. Pravijo, da počivajo v njem kosti slovečega bonca, poganskega duhovnika. Njegova slovečnost mora biti že precej pozabljena, ker sicer impozantni stavbi se vidi, da se bliža razpadu. Ob stezi vidimo več majhnih pagodic, podobnih našim kapelicam, ki opominjajo pobožnega romarja, da se bliža slavnemu svetišču. Preprost pogan seveda ne gre mimo njih tako brezbrizno, kakor mi, ampak pridno pripogiblje svojo glavo in skrivlja svoj hrbet prstenim malikom v čast.

Romantika skalnih sotesk nas pozdravlja pri vsakem koraku — — —

Čez pičle pol ure složne hoje dospemo v jako divji kraj. Ozka soteska se tu nekoliko razširi in nebotično skalovje tvori na tem mestu pravi pravcati gorski kotel. Navpične skalne stene so gladke, kakor ob-

delane z umetnim klesarskim dletom. Nekaj košatih grmičev, ki rastejo iz razpôk, in zeleni bršljan, ki se spenja na nekaj mestih ob visoki pečini, delajo ta samotni kraj še slikovitejši. V sredi, na nekoliko vzvišenem prostoru, v zatišju starih cipres pa sameva in dremlje pogansko svetišče. Ni prostorno, vendar je še v precej dobrem stanu. Tu se je baje nekaj časa mudil in prenočeval Džekung, slavni Konfucijev učenec, ko se je vračal po smrti velikega učitelja na svoj dom. Zato so mandarinini in učenjaki od nekdaj radi prenočevali na tem kraju, ko so hodili darovat v veliko pagodo na koncu soteske.

Oder pri zgradbi Kettelerjevega spomenika.

Nekaj posebnega za nas so brezštevilni napisi, vsekani v živo skalo. Zdi se ti, da vidiš v vrtočlavi visočini dobrih šestdeset metrov odprto ogromno knjigo, popisano s tisočeri kitajskimi črkami. In s kako umetnostjo so vdolbljeni ti znaki v trdi kamen! Najizurjenejši krasopisec ne bi spravil znaka lepše s finim čopičem na papir. In to v taki višini! Treba pomisliti, da kitajska pisava ni tako preprosta kakor naša. Za en sam znak je treba včasih nad dvajset, celo nad trideset potez.

Kitajski literat, v katerem zbuja lepo po vseh kaligrafskih pravilih pisana črka nekako tista čutila, kakor v nas krasne slike, se v te popisane pečine kar zamakne.

Skoro vsi ti nebrojni napisi slavijo v pesniških besedah čarobnost kraja in imenitnost svetišča. Seveda domišljavi mandarini niso pozabili postaviti pod svoje 'duhovite' duševne proizvode tudi svojih imen: jasen dokaz, da jim je bilo največ do tega, da odtegnejo sebe vsaj na ta način neizprosni pozabljivosti. In res: Ko celo kitajskega cesarstva morebiti ne bo več, bodo pozni potomci še čitali njih imena, za vse čase začrtana v to nerazrušno knjigo prirode...

Kaj ne, to je vse kaj drugega, kakor pa s svinčnikom podpisavati se na krhki zid srednjeveških razvalin, ali na bele stene sloveče romarske cerkve, ali pa celo — v spominsko knjigo kake planinske kočice...

Predstojnik boncev nas je z največjo uljudnostjo povabil na skledico vročega čaja. Mi se mu dostojno zahvalimo, češ, da nismo žejni. Po kratkem odmoru zopet zasedemo konje ter odrinemo počasi proti glavni pagodi. — Romantična gorska zaseka spominja nekoliko na gorenjski Vintgar. Vendar kaka razlika! Skozi vso sotesko se pride naravnim potom, brez Žumrovih galerij, brez mostov. Potem pa: Kje so mogočni šumeči slapovi, kje tihi globoki tolmunji z bistrimi postrvami, kje tista bujna vegetacija, bogata flora, ki krasi strme Vintgarjeve bregove!

In zapel sem naglas pesem o „slovenskem svetu“, „polnem nebeške milote“.

Prav iz dna duše mi je prikipel ta prelepi napev prerano umrlega Volariča. Zamolklo je odmevalo sivo skalovje... Skoro gotovo je jeka kitajskih pečin od stvarjenja sveta sèm topot prvič 'pela' slovensko pesem.

Kmalu zagledamo skozi drevje tam v ozadju soteske visoko v skalovju veliko malikovalnico s samostanom poganskih menihov. Bonci, ki so postavili svojim malikom svetišče in sebi bivališče v tako romantičnem kraju, baš niso imeli slabega okusa za lepoto prirode! — Po zanemarjeni stezi se bližamo v senci starih dreves sloveči pagodi.

Vhod v večje pagode krasi navadno velik kamenit ali lesen slavalok. Tudi tukaj ga vidimo. Sestavljen je iz velikih kosov rezanega kamena in ima tri svode. Srednji je višji od postranskih dveh.¹⁾

Pred samostanskimi vrati smo. Ni nam treba ne trkati ne zvoniti. Vrata so odprta na stežaj. Stopimo na prostorno dvorišče. Tu pustimo konje. Po visokem, kamenitem mostu pridemo na drugo stran potoka, tik pod skalo. Visoko nad nami v strmi pečini visi svetišče.

Prednik buddhovskega samostana, prileten mož, ki nas je zagledal že oddaleč, nam je prišel do tukaj naproti. Trikrat globoko pripognivši se nas pozdravi ter povabi v svojo „opatijo“. Tudi mi smo storili, kar zahteva kitajski običaj. Nato jo mahnemo po kamenitih stopnicah navzgor. Naštel bi jih bil lahko znatno število. A ni se mi ljubilo obračati svoje pozornosti takemu duhomornemu početju. Vžival sem rajši slikoviti razgled, ki se je po soteski nazaj nudil mojim očem.

Dospevši na vrh in oddahnivši se nekoliko, stopimo takoj v svetišče. Pokrivala ni treba snemati, in če slučajno pušiš smodko, ti je tudi ni treba jemati iz ust. Ako si videl odznotraj par večjih pagod, se boš teh znamenitosti kmalu nagledal.

Velikim vratom nasproti sedi na vzvišenem mestu glavni malik. Ker sedi po turško, s prekrizanimi nogami, ne moremo dvomiti, da predstavlja Buddha. Tudi Konfucija vidimo. Njegova soha je manjša, a na nič manj častnem mestu — : nekoliko za Buddhom sicer, vendar višje nad njim.

Odkod to kričeče protislovje: Ustanovitelja, začetnika dveh različnih ver v istem svetišču, na enako častnem mestu? Tako je

¹⁾ Tudi spomenik, ki ga je postavil kitajski cesar od bokserjev umorjenemu nemškemu poslaniku, baronu Kettelerju, ima obliko takega slavaloka. Trojni napis, v nemškem, kitajskem in latinskem jeziku, je sestavljen v imenu kitajskega vladarja nemški cesar. Spomenik, iz bliščečega belega marmorja prav umetno dovršen, je izmed najlepših monumentov v Pekingu. — Vrlo zanimiv je bil oder, ki so ga rabili pri postavljanju spominskega slavaloka (gl. sliko str. 81.).

bilo treba. Velikim in mnogim protislovjem v verskih nazorih paganov pa se sploh ni čuditi. Kjer ne sveti luč večne Resnice, drugače ni mogoče. — V samostanu so buddhovi menihi. Svetišče je seveda istotako buddhovsko. Buddhu torej pristojno prvo mesto. Toda od pamtiveka so hodili sem državni uradniki na „božjo pot“. Kakor pa znano, so cesar, državni uradniki in učenjaki vsi konfucijevci: Konfucijeva vera je na Kitajskem — državna vera, dasi je pretežna večina Kitajcev Buddhove vere. Treba je bilo torej v buddhovskem svetišču tudi Konfuciju odkazati primerno, častno mesto. To se je zgodilo, in ustrezno je bilo vsem.

Poleg teh dveh glavnih malikov sem naštel še nad dvajset drugih. Njih obrazi so mrzli, hladni, pogledi srepi, za stražo jim stojita ob strani dva debelušna, mogočno razkoračena generala z bridko sabljo v roki. Srdito gledata tujega prišleca, grozeč, da ga razsekata na kosce . . .

Čudno: Prav nobena izmed teh soh nima kake umetniške vrednosti. Celo tvarina, iz katere so narejene, je za božanstva — rekel bi — naravnost razžaljiva, zaničevalna. Vsi kipi so namreč iz blata ali pa iz ilovice. Temu se je čuditi tem bolj, ko vendar vidimo na kamenitih slavalokih iz prejšnjih sloletij dela najizurjenejše kamenorezbe. Pri vseh omikanih poganskih narodih je umetnost v prvi vrsti služila božanstvu. Bogovom so postavljali najlepše stavbe, njim v čast tesali in klesali ter vlivali najličnejše podobe in sohe. Tempeljni so bili takorekoč torišče umetnosti. Kakor pa je pri Kitajcih skoraj vse narobe, se tudi v tem razlikujejo od drugih narodov. Izvzemši nekaj svetišč v Pekingu, so skoraj vsa kitajska svetišča brez posebne umetniške vrednosti. Ravno tako redki so umetni kipi bogov. V vsem mišljenju docela praktičnim Kitajcem se ni zdelo vredno postavljati dragocenih in umetnih spomenikov svojim bogovom po osamljenih svetiščih. Bolj pametno je, so si mislili, da se ovekovečimo z umetniškimi deli na javnih

ulicah, kjer jih lahko vidi in občuduje vsak tujec.

Ker so maliki iz tako krhke tvarine, se ni čuditi, da temu manjka roke, onemu noge, in da večina teh bogov ni brez večjih ali manjših telesnih poškodb.

Pred vsakim malikom je poseben majhen žrtvenik: kovinska posodica, v kateri se zažiga kadilo, rdeč in pozlačen papir. V sredi malikovalnice stoji velik žrtvenik za slovesne daritve. Poleg njega vidimo tri velike pavke (kotlom podobne bobne) in precejšen zvon. Na mizi ob steni je zloženih nekaj knjig. To je kitajsko „sveto pismo“. Bonci ga kaj malo berejo. Ko sem segel po enem zvezku, sem zadel na tako debelo plast prahu, da sem rad pustil knjigo na miru.

Hitro, bolj površno smo si ogledali te prstene malike in zakajene žrtvenike. Nekaj zanimivejšega je videti v sosednji dvorani. Stopimo torej tja!

Buddhovska vera uči, da je v središču zemlje deset velikanskih „dvoran pravice“ s 138 pekli. — V prvo „dvorano pravice“ mora po smrti vsaka duša. Tu se razsodi, v katere dvorane, oziroma pekle mora iti delat pokoro za storjene grehe. Duše, ki imajo vse mogoče zločine na svoji vesti, morajo romati skozi vse dvorane muk. Druge, manj pregrešne pa le v posamezne, kakršna so že dejanja, s katerimi so se pregrešile. Le malo je tako srečnih, da pridejo iz prve naravnost v deseto dvorano. — Vse to vidimo tu v drastičnih podobah. To vam je pravi pravcati peklenški ciklus. Te slike pa, ki so ravno v tej malikovalnici bolj ohranjene, kakor v marsikateri drugi, nikakor niso proizvodi bujne domišljije takega prenapetega buddhovskega meniha ali duhovitosti spretnega slikarja. Ne, vse to, kar imaš tu pred seboj v živih barvah, lahko čitaš v buddhovskem „veronauku“. Jaz sem že prej prestudiral to knjigo, in mi je bilo vsled tega mogoče ogledovati te pekle brez tolmača. Slikarjev čopič in buddhovski nauk o peklu se popolnoma vjemata. (Konec.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

III.

Mladi tvorniški zdravnik je stopal po kamenitih stopnicah, ki so bile pregrnjene z debelimi preprogami, v direktorjev paviljon. Bila je to lepa moderna stavba z vsemi udobnostmi elegantnega stanovanja. V predsobi je komaj rahlo zašumela njegova stopinja, pa se je že pojavila skozi stranska vrata mlada, snažno oblečena deklica, z bleščeče-belim predpasnikom. Po servilnem poklonu mu je pomagala sleči vrhno suknjo, potem je pa brezslšno izginila z doktorjevo posetnico v sobo.

Vinko si je medtem hitro ogledal toaleto v velikem zrcalu, zadovoljno premostril lepo snago in red v sobi in obstal pred velikim dekorativnim krožnikom, ki je visel na steni. Slika na njem je bila ročno delo: brezov gozd v luninem svitu. Znati je bilo, da je delal tu čopič diletanta, vendar slika ni bila slaba. Nekatere poteze so odločno razodevale, da je roka, ki je vodila čopič, krepka, in da tiči v njej nekaj genialnega.

Dekle se je skoro vrnilo, odprlo vrata v salon in s skromnim glasom zaprosilo:

„Izvolite! Milostna Vas čakajo!“

Dr. Sluga je stopil kratkih, elegantnih, pa odločnih korakov na blesteči parket. Ko je zaprl vrata, je stala pred njim ponosna postava direktorice. Prisodil bi ji bil kakih štirideset let. Da pa niso o njih govorili sivi prameni, ki so se vmešavali v bujne črne lase, bi sodil človek po njeni svežosti in elegantni vnanjosti, da je še dosti mlajša.

„Prosim, gospod doktor!“

Sluga ji je poljubil roko in z elastično kretnjo sedel na ponujeni fotelj ob divanu, kamor je sedla gospa.

„To je Vaša prva služba, gospod doktor?“

Direktorica se je rahlo naslonila na bogato vezeno, svilen blazinico in z dvignjeno glavo, ki je pričala o neki diktatorski moči, motrila obiskovavca.

„Da in ne, milostna. Bil sem že tri leta v bolnici.“

„Tako! No, potem imate mnogo prakse. Tedaj se Vam bomo tudi mi lahko zaupali!“

„Gotovo mi bo odlika, če me zove tako odlična obitelj.“

„Veste, prejšnji je bil tako starokopiten mož. Ves moderni napredek v medicini mu je bil deveta briga.“

„Ni mi čast, da bi poznal svojega prednika.“

„In ni Vam treba biti žal. Mož je bil pač star — in to je vse. Saj za tovarno je bil dober. Toda civilen in kulturni človek ne gre rad vsakomu pod nož.“

V Slugi se je dvigal odpor in hitro je spoznal, da tu povsod vladajo isti nazori: delavcu je vse dobro. Ta menda ni človek — ampak nekaj drugega: stroj, ki ropoče in sika, dokler se mu ne izpili glavna os, potem se pa vrže med staro železje. Ugovarjal bi bil, toda — bonton! Ne, ni smel, premagal se je.

„Pustiva to! Ni lepo, če govorimo o napakah, kajne! Kako ste zadovoljni s stanovanjem?“

„No, za samca, ki je doslej bival po ozkih sobicah, je tako stanovanje naravnost razkošno. Seveda, kar pa napravi stanovanje lepo, da človeka kar očara, tega mi še nedostaja.“

Vinko je ob tem pogledal po elegantni opravi v salonu, kjer so na mahagonijevih stebričih stale pristne, težke japonske vaze, kjer se je iz blesteče črne omarice iskrla bisernica in zlate nitke — nad njo pa so

vodile prelestni ples tri gracije iz kararskega marmora — zares prava umetnina.

Gospa je spremila zadovoljna doktorjev hipni pogled.

„Počakajte, naenkrat ne morete vsega zmagati. Sicer pa dolgo bržkone ne boste samovali — in ko pride nežna roka v sobe, pride z njo tudi tista prava domača udobnost.“

„Na to za enkrat še ne mislim, milostna. Moj princip je ta: Imej trdno ognjišče, potem kuhaj doma. Oprostite, da se Vam takoj izpovem: v meni tiči dokaj posebnega!“

„Gospod doktor, moja misel! Kako čuvam jaz svoji hčerki in jima s prstom kažem po mestu tiste ‚srečne‘ zakone, ko mora gospa petkrat preudariti, če sme piti popoldne kavo ali ne. Bâ, tak zakon! Rajši vidim, da so moje hčere kontoaristinke, učiteljice, ali karkoli. Če človek sam trpi, trpi sicer težko; če pa trpi družina, no, potem se pa Bogu usmili!“

To je bil prav ugoden trenutek, da je gospa direktorica pozvala iz sosednje sobe svoji hčerki.

„Oprostite, gospod doktor, en moment, da se seznanite tudi z mojima hčerkama!“

„Izredno mi bode drago!“

Gospa je vstala; dolga krila so zašumela po parketu; odprla je vrata v sosednjo sobo ter zaklicala hčerki, naj prideta v salon. Njeno lice je bilo veselo, njena materinska skrb ji je diktirala zeleno nado: Morda bo moja Pavla — doktorica.

Dr. Sluga je vstal, ko je začul rahle, nekoliko drsajoče korake in hitro šumenje finih kril. Pri vratih se je pojavila vitka, skoziinskozi elegantna gospodična.

„Moja hčerka Pavla, gospod doktor!“

Vinko je bil kar presenečen. Pojav Pavle je bil zares nekaj izredno krasnega. Bila je vtelešena harmonija lepega dekleta. Odeta je bila povsem moderno, njeni svetli lasje so se v bogatih štrenah počesani secesionistiški vsipali čez sence doli do vrata in obrobljali podolgasto lice, ki je bilo, kakor nalašč, komaj vidno pordelo, da so se tem sijajneje črtale pravilne poteze rdečih ustnic.

Hodila je Pavla po prstih, rahlo, kakor bi njene noge ne čutile parketa. Oči je imela sanjavo napol odprte, in njen glas je bil nekoliko pojoč, zveneč skozi nos v pravem aristokratskem tonu.

Dr. Sluga se je kavalirsko-dvorljivo priklonil, in ko mu je Pavla ponudila roko, ki se je njegove komaj dotaknila, se je zdravnik vnovič priklonil in ponovil, da mu je neizmerna čast in radost, da spozna veledražestno gospico.

„Alma, ti si strašna! Pusti vendar in pridi!“

Šele tedaj je prišla samozavestnih korakov mlajša hčerka Alma. Njena frizura je bila dovršena prav komodno. Na desno stran ji je sililo mnogo več kodrov, katere je grede proti salonu nekoliko popravila in hkrati vzela iz las čopič, ki si ga je med slikanjem zataknila v lase. Njena obleka je bila živ kontrast obleki Pavlini. Ni bila zanemarjena — a bila je neka originalno-ženialna nerednost vsepovsod. Oči ji niso bile napol zaklopljene; gledala je jasno in prostodušno v svet; njena hoja ni bila sanjava, hodila je trdo, odločno. Ko je pa dala doktorju roko, mu je stisnila desnico, kot bi se srečala dva prijatelja in si voščila: Servus, kolega!

„To je pa naša Alma, naš domači križ! — Alma, kak predpasnik imaš?“

„Kak? Umazan od barv!“

Alma je mirno zataknila vogel prepasnika za trak.

„Gospica ste slikarica?“

„Nekoliko se vadim, da!“

„Eh, packá pač! Otročja je še!“

„Če ste gospica naredili tisto pokrajinsko sliko v predsobi?“

„Dà, gospod doktor! Mama pravi, da je zanič!“

„Ne, brez poklonov, slika jasno priča o talentu. Čestitam!“

„Slišiš, mama?“

„Alma! . . . Sedimo!“

Alma je stopila k oknu za gardine in skozi dolge rese gledala zdravnika. Pavla je pa sedla Vinkotu vis-à-vis in sanjavo

dvignila tuintam z bogatimi vejicami zastlane oči, kakor človek, ki je življenja že sit, ali pa tak, ki misli, da je tako nedosežno visoko, da ni varno gledati z odprtimi očmi na tla.

„Gospod doktor, gotovo ste muzikalični?“

„Oprostite, gospica, rekel bi, da nisem, vsaj izobraženo ne. Včasih si zagodem kaj malega na citre — to je vse. Poslušam godbo — da, to mi je slast. Sam pa nisem imel ne prilike ne časa, da bi se bil kaj več izobrazil v tej lepi umetnosti.“

„Klavirja jaz tudi ne maram igrati!“

„Alma! ... Vidite, gospod doktor, taka-le je! Morate oprostiti! — Alma, kaj pa sloniš za gardino?“

„Naj se le skrije! Kakšna pa je!“ omeni Pavla skoro prezirljivo.

„Ne bojte se, gospica! Iz ateljeja ne morete priti drugačni!“

„Tako je!“ je zadonelo zvonko izza okna, in Alma je sedla v stol-gugalnik in se veselo zauževala.

„Alma!“ se oglasi karajoče Pavla in okrene počasi glavo proti njej pa zaklopi popolnoma oči, da je bilo videti le dvoje bogatih senc, tvorjenih od vejic sredi trepalnic.

Toda Alma se ni zmenila za njo. S čopičem je bila takt in se ujkala dalje. Kadar je bila na višku, je vprla brez koketerije veliko, plavo oko v zdravnika pa se zopet potopila na stolu v nižavo.

„Pavla, pusti jo! — Gospod doktor, saj se poslej večkrat vidimo, kaj ne? Tukaj zunaj tvorimo zase majhen svet. Če smo lepo drug z drugim, še na mesto ne mislimo ne.“

„Na tarok pridete? Papa tako rad igra!“

„Po priliki mi bo gotovo vselej jako drago, če bom smel bivati v cenjeni Vaši družbi.“

„Sicer je pa sedaj karneval pred durmi. Kake veselice se pa tudi lahko udeležimo skupno.“

„Jaz že ne!“

„Alma! Ne bodi neolikana!“

„Ah, ta naša Alma! Zadnjič je bila izredno lepa vrtna veselica. Vsa mestna elita je bila zbrana. Veste, kaj nam napravi Alma? Lešnike je šla trgat z bratom.“

„Rajši sem vedno v odkritosrčni naravi, kakor sredi tistih — frazerjev ... Pavla, ti le hodi, kamor ti drago, pa meni ne zabavljaj!“

Vinkotu je čimdalje bolj ugajala originalnost Alme. Pogledal je včasih kradoma na njo in zdelo se mu je, da je Alma naravnost interesantno-dražestno bitje. Toda danes ni bilo časa za to. Oficielni obisk! Skoro prestrašil se je, da je obsedel morda predolgo. Zato je vstal in se z vso velikomestno eleganco poslovil od dam.

„Kakor dan — in noč“, je govoril čez dvorišče. Dan — in noč! Samo katera je dan, katera pa noč — tega ni vedel ...

IV.

Krog štirih popoldne se je vračal zdravnik iz mesta, kamor je hodil obedovat. Vreme je bilo solčno in postalo je precej odjužno. Bil je pravi vžitek, ko je človek šetal po zimsko-rezkem, a vendar tako milem zraku.

Po parku pred tovarno se je izprehajal Egon Seme. Eno nogo je nekoliko povlekaval za seboj, z drugo se je dvigal na prste in žvižgal poulično kvanto tako prostaško, kakor črevljarček na ulici, ki od samega veselja, da je oddaljen pol kilometra od mojstrove kneftre, meče šlapo v zrak. Ko je zagledal zdravnika, je hitel proti njemu, grizoč v ustih leseno cevko, v kateri je tičal ogorek šport-cigarete.

„Čast mi je, dober dan, gospod doktor! Iz kavarne?“

„Dà, tudi v kavarni sem bil, da sem naglo prelistal nekaj političnih novic.“

„Politika, he, bedarija! Jaz ne berem nobenega političnega dnevnika. Veste, tako fine, pikantne stvari s slikami — saperlot, to je vžitek!“

„No, to je pač okus. Vsako drevo se drugače krivi! — Prosim, ali je mogoče, da bi si sedaj tvornico ogledal?“

„Seveda, kadar hočete. Grem z Vami!“

„Vam bom jako hvaležen, če mi jo razkažete!“

Šla sta skozi velika vrata na velikanski prostor, kjer so bile skladovnice železnine, stara, strta kolesa, zarjavele osi, velike cevi in kotli. Po tleh je bilo vse črno od saj in železnih opilkov. Po ozkotirni železnici so pehali delavci majhne vagone, ki so bili obloženi s premogom, z železom, z žarečimi ploščami, drugi pa z dovršenimi izdelki, katere so delavci rinili do železniškega voza, kjer so vkladali blago.

Seme je stopal mimo delavcev kakor paša. Vsi so se ga ogibali nadaleč, priklanjali se mu globoko in snemali zamazane klobuke z glav. Prišla sta mimo nekega težaka, ki je dvigal veliko breme na voziček. Egon mu je s klofuto zbil klobuk z glave, ker ni pozdravil. Revežu je breme zdrsnilo na tla. Brez besed je pobral klobuk. Zdravnika je zbolelo v dno duše. Ozrl se je in videl na licu delavca bestialen izraz — kakor zverine, ki je v kletki in ždi potuhnjena in krotka samo zato, ker ne more streti železnega omrežja.

Dr. Sluga ni mogel molčati.

„Oprostite, gospod nadzornik, to ni bilo umestno!“

Seme je nekoliko osupnil. Mislil je, da bo z barbarskim činom imponiral zdravniku ter mu pokazal vso neomejeno moč.

„Ne boste zamerili, gospod doktor, če Vam rečem, da tega ne razumete. To so živali! Zlepa ne opravite nič! Če le za las prijenjate, pa so vam uporni ti psi in prično kruliti in gosti, da je človeku kar neugodno. Samo ta disciplina vzdržuje pri nas mir. Sicer bi bil upor, štrajk in polom kakor drugod. Naj se jim godi še tako dobro, če slišijo od kake strani: Tam štrajkajo — hop, precej začno še pri nas. To so opice!“

— Ti si pa orangutang — si je mislil zdravnik in molčal. Zaklel se je pa v srcu, da zastavi vse sile v prid tega nesrečnega ljudstva.

Šla sta od trakta do trakta. Kako gibanje! Jermenje je šumelo in vibriralo pod stro-

pom, zamašnjaki so sičali v vzduhu, turbine so potresale pod, stroji so hropili: rezali, stiskali so goreče železo, ki se je zvijalo kakor ognjene kače, drugod pa mrzlo ječalo in se tanjšalo do tenkih vlaken najdrobnejših žic. Med stroji so pa stali umazani delavci — brez glasov, brez radosti na licih. Mogočne mišice so se jim napenjale in krčile kakor suhe tetive, in teže so se dvigale s tal, romale iz rok v roke — vse brez glasov — vse sami stroji.

Od šuma in ropota sta dospela v stekleno dvorano. Skozi vrata je bilo čuti petje.

„Kaj je to? Lenuhinje! Druhal ciganska!“

Seme je odprl vrata in kakor hijena bolj zacvilil, nego zavpil na zbor deklet, ki so sedele na majhnih stolčkih, šteje in tehtale žreblje ter jih zavijale v pakete. Druge so ovijale žične zvitke s popirjem.

Ko so začule glas nadzornika, je zastal tožni molakord narodne pesmi v grlu. Njih črne roke so drhte in delale, kakor bi bili vsi ti mladi prsti nervozni v največji meri.

Zdravnik je namršil obrvi in obstal med vrati. Egon je pa šel mimo deklet, za vsako izbruhnil novo psovko, mnogim pa govoril umazane besede.

Prav zadaj je sedela deklica, katere obrazek je bil tako gosposki in nežen, da je zdravnikov pogled obstal očaran ob tej črni senci, ki je silila izpod revne rute na belo čelo.

Egon je pričel pregledovati in premetavati posamezne pakete.

„Kaj je to? Ali se tako zavija? Nesnaga ti lena!“ — Šrrrk — je zazvenčalo po tleh, in dva paketa žrebljev sta bila raztrgana in razmetana po podu.

„Deset krajcarjev ti odtrgam za popir in zamudo. Glej, da napraviš drugič bolje, sicer te spodim!“

Seme je potegnil notes iz žepa in za beležil: „Maretka Knafelj — 20 h. Paketirano slabo.“

Zdravniku so se krčile pesti v žepu. Gledal je povešene oči Maretkine, videl drgetanje mišic krog ustnic, ki so zbirale vso silo, da ni zaplakala na glas, vrgla okrut-

nežu žreblje v lice, pljunila vanj in zbežala... Njene nekoliko pobledela ustnice so se krčevito stiskale in male roke so se tresle kakor list trepetlike, ko je pobirala razmetane žreblje.

Egon je odšel z zdravnikom in zaloputnil vrata, da so zašklepetale šipe. V ta šum se je pa vmešalo nekaj vzdihov pa tudi nekaj kletev iz dekličjih ust.

„Koliko ima to dekle plače na dan?“

„Trideset krajcarjev! Še tega ne zasluži!“

„Preveč se zahteva za to plačo!“

„Kar hočemo delavk za ta denar! Veste, sicer sem to naredil — nekoliko iz maščevanja. Vi ste vendar moder človek in gotovo mi pritrdite. Zadnjič sem bil dobre volje, pa sem se s to čedno podlasico malo pošalil — he-he, saj razumete, nič posebnega ni bilo, pošalil sem se — pa me je ta podgana udarila v lice! Pomislite, kak škandal, kaka predrznost! Ko bi bil delavec, ga zapremo, seveda, a ženske ne moremo zato kaznovati!“

„Še mravlja se brani...“

Zdravnik je imel par pikrih na jeziku in ker je bil ognjevite narave pa še razburjen od tega prizora, bi bilo prišlo do resnega spopadka, da ni prihitel „klešman“ in prosil Egona, naj gre pogledat, če je v redu naložen vagon in da zabeleži težo in vsebino.

Zdravnik je odklonil povabilo, naj gre z njim. Poslovil se je hladno in omenil, da še sam pogleda nekoliko po tovarni.

Šel je isto pot, kakor poprej, postal tuintam, zatapljal se v delo, studiral stroje, ogovoril kakega delavca in prišel kar nevede zopet do barake, kjer so delala dekleta.

Vleklo ga je nekaj k njim nazaj. Za trenutek se je obotavil pred vrati, pa je vendar pritisnil za kljuko in vstopil.

Govorjenje je hipoma umolknilo. Dekleta so radovedna izpod čela pogledavala zdravnika, ki je bil za nje zanimiv že zaradi lepe zunanosti, še bolj pa jim je ugajala ljubeznivost njegovega lica.

„Gospod nadzornik je bil nekoliko hud! Le pridne bodite, to je bržkone njegova navada. A tako zlo ne misli!“

Zdravnik je zagovarjal Semena, dasi ga je v srcu klel. Zdelo se mu je pa potrebno, da brani avtoriteto.

„Maretka, ali ti je hudo, da bo odtrgan zaslužek?“

Dekle je uprlo vanj črne oči, nad katerimi so se bočile črne obrvi kakor dva temna gozdička ob skritih jezercih.

„Seveda mi je hudo. Saj še tako komaj komaj živiva z materjo, pa mi ta človek odjeda še te uboge krajcarje!“

„Maretka, govoril bom zato pri ravnatelju, da se ti pregleda ta napaka. Ná, to pa za mater!“

Dekletu je zdrsnila v predpasnik svetla kronica. Maretki so obstali drobni prsti, oči so se ji zarosile, ustnice so se ji začudeno odprle in po licih sta se vlili dve svetli kaplji.

Zdravnik je odšel veselih korakov in bilo mu je, kakor bi ta dva bisera kanila v njegovo srce in zbudila v njem vrisk radosti, ki ga zbuja delo ljubezni.

Dekleta so planile s sedežev in hitele k Maretki, ki je gledala lepo kronico na dlani. Vse je bilo začudeno, vse osuplo, in le besede so se slišale, brez reda, brez zveze.

Takrat se pa vmeša cvileč smeh semkaj od vrat. Vse se obrnejo. Ena sama je obsedela in ni prišla k Maretki. Bila je ženska zlobnih oči, širokih, bohotnih ustnic. Na licu ji je bilo začrtano ostudno življenje.

„Hihihi! Seveda, seveda! Ta je drugi tiček! Seme je hotel imeti Maretko s silo, zato ga je oklofutala. Doktor jo bo pa ‚kronal‘, in zato ga bo poljubovala! Hihihi! Saj se poznamo!“

Dekleta so se zdrznile, Maretka je šinila kvišku, pogledala je krono — zapekla jo je na dlani, vrezala jo je v srce. Dvignila je roko, kriknila je z vzklikom kremenite volje: „Nikdar!“ In kronica je zacingljala pred noge zlobni ženski.

Maretka je zakrila s predpasnikom lice, delo je završalo po sobani, neka roka se je pa iztegnila — in kronca je izginila v žepu ženske zločestih ust. (Dalje.)

BITKA PRI LESNEM.

A. KOCEBU.

JOŽ. BEKŠ:

NAGELJNOV IN MODROSTI ...

Takih nageljnov mi dajte,
da mi ne ovenejo,
če se na klobuček h krivčkom
vsi dehteči denejo!

— Nageljnov dobiš pri dedu
na kožuhu pisanem,
petdeset so zim precveli
na kožuhu risanem.

Take pameti mi dajte,
da bom prav soditi znal,
kadar ves omamljen strupa
kje na razpotju bom stal!

— Mehka polhovka na glavi
kaže ti, kje je modrost;
sedi k dedu in poslušaj,
da si varuješ mladost! —

JOŽ. BEKŠ:

ŠEL BI ČREZ POLJANO BELO ...

Šel bi črez poljano belo
in zaukal bi glasno,
da bi vsem se čudno zdelo,
kje dobil sem radost to. —

Šel bi v goro osamelo
in na glas bi zaihtel,
da bi vsem se čudno zdelo,
kje sem tako žalost vzel.

Pa ne pojdem prek poljane
in ne pojdem na goro,
sam doma naj celim rane,
sebi vriskam naj glasno ...

ROMAN ROMANOV.

PADA SNEG ...

Pada sneg na polje sneženo,
pada na srcé ...
Tiste roké, ki so nade mi dale,
kje so zdaj tiste roké?

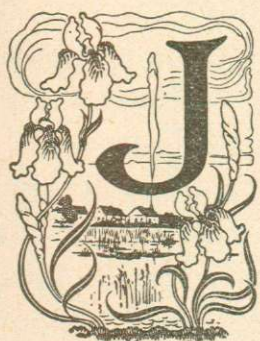
Tiste roké, ki so nade mi vzele,
kje so zdaj tiste roké? ...
Pada sneg na polje sneženo,
pada na srcé ...

ROMAN ROMANOV:

MOČ.

NOVELA.

III.

Jutro je vstalo in svetloba se je razlila po zemlji. V podstrešni izbi se je na mizi od belega javorja začrtalo troje solnčnih žarkov. Prišli so od jesenskega solnca, ki se je pokazalo sredi pretrganih oblakov; droben prah je trepetal v njih.

Selec se je bil opravil in je stal pri oknu. Gledal je po široki strani pred sabo tja do gozdov in bledomodrih gor. Megla se je dvigala nad poljanami, solnce je sijalo nad njimi in tuintam se je svetila vodna kaplja. Zrl je po pročelju sosedove hiše. Gospodar je stal na pragu — trgovec z lesom. Siva je že bila postala njegova brada. Tudi lasje niso bili več črni; vse je bilo belo, in glava se je upognila proti tlom. Tedaj je prišla tudi Mimi. Stopila je na prag in je izginila za vogalom. Lahka hoja je bila to, in plavi kodri so se lepo majali. Selec jih je videl samo od daleč in je zaželel, da bi bili blizu . . .

Potem je šel po stopnicah doli. Odprl je vrata v hišo in obstal na pragu. Motne očetove oči so obvisale na njem, in njegove ustnice so se napol odprle.

„Francelj!“ . . .

Segla sta si v roke, in sin je povedal, da je dokončal studije in nastopi službo. Včerajšnjega dogodka se ni dotaknil z nobeno besedo, samo v mislih se je poznalo, da ga ima pred očmi.

„Janja mi je povedala domače razmere, a mi bomo pričeli staro življenje. Lepó pókoj boste imeli sedaj, ko je prišla starost, in zadovoljnost bode povsod!“

Očeta je bilo sram. Zdelo se je, kot bi v tem trenutku nekdo odtrgal krinko od

obrazu, ki je ne bi bil smel nikoli opaziti. Tako je stal osramočen pred svojim sinom in nobene besede ni bilo iz njegovih ust. In potem so se mu zagnusili zadnji časi njegovega življenja. Pijanec je postal, in dom je pričel propadati. In se ni zmenil: — Star sem petdeset let, in do konca bo dovolj — in je pil in prihajal o polnoči domov ali kadar se je zdanilo . . . A zdaj je stal pred njim njegov lastni sin in je raztrgal krinko na njegovem obrazu in je zavpil v njegovo obličje: — Ne krajšaj svojih dni in ne ubijaj doma! . . . Tako je stal osramočen pred sinom in Francelj je videl v njegovih očeh kesanje . . . Lep začetek!

To se je godilo tistega jutra v tisti sobi, kjer je ležala mrtva mati na mizi od belega javorja. A danes je sijalo skozi okna solnce v velikih in zelo bogatih žarkih. Začrtali so se v svetlih čveterokotnikih, in po tleh so se poznale tuintam medlo zarisane temne sence pohištva.

„Ate, a čemu pijete in prihajate domov ob eni in kadar je dan?“ . . .

Naenkrat je bilo vstalo to vprašanje in je zazvenelo po sobi. In vse se je zganilo; svetli čveterokotniki so vztrepetali in sence po tleh so se zamajale. Zdelo se je tako očetu, ko je prišlo nenadoma nanj to veliko vprašanje. V minulih dobah se mu je včasih sanjalo o tem, da mu je bilo zastavljeno, in same sanje so bile polne grenkobe in niso marale iz duše . . .

Oče je zdrznil pod tem velikim vprašanjem. Samo polglasen in pridržan vzdih je ušel med ustnicami, glava se je sklonila in oči so poiskale temen kot . . . To je bilo kesanje, in Francelj ga je dobro spoznal. Vstalo je v njem usmiljenje iz množine ljubezni; približal se je očetu in ga je prijel za roko.

„Ate, vidite, ate, mi bomo pričeli staro življenje!“ . . .

Oče ni izrekel nobene besede, zakaj čudna sila jih je pridržala v grlu. Vse se je bilo vznemirilo v njem, in ko je odhajal sin, je sedel na klop truden in izmučen . . .

Početkoma so bile njegove misli zmedene in nejasne, a potem se je pomiril. Sklenil je iti nazaj v staro življenje. „Pustil bom vso to pot in se vrnem nazaj in hodil bom popolnoma mirno do groba.“ Na ta način bi bilo vse dopolnjeno, a nekaj zlobnega je bilo še v srcu, ki se je gibalo na skrivaj in globoko v dnu. Bila je navajena slast, pozabljati sebe samega in za trenotek umoriti svojo dušo v pijači . . .

Dan je potekal mirno, in stara Janja je hodila razradoščena po hiši. Trdno je upala in verovala v staro, nekdanje življenje, ki se bo vrnilo s svojo zadovoljnostjo. Stregla je Selcu, ki je urejal svoje reči v zgornji izbi in ki je bil tudi sam brez nevesele misli. Sami načrti so ležali pred njim; ta in oni je bil že lepo začetek in Selec je imel veselje nad njim.

Popoldne je minilo; mračilo se je. Večernica se je zasvetila in Selec jo je opazil mimogrede. Stala je nevisoko nad gorami in gorela je mirno in v prijazni svetlobi. Vse okoli je bilo temno in videlo se ni daleč. Selec je šel po poljski poti proti trgu in je mislil na Mimico. In glej: srečala sta se. Spoznal jo je, ko je bila par korakov pred njim, in jo je pozdravil. Njene besede so zvenele še ravnotako v posebnem tonu in njene oči so bile črne kakor tolmoni . . .

„Oh, ti si prišel, Francelj!“ . . .

Prestrašila se je svojih besed in je odhitela mimo njega. On se je okrenil in potem ni nikoli več pozabil tistega večera: poljska pot se je vila pred njim, poldorasli kostanji so stali ob obeh straneh, in Mimi je hitela med njimi z naglimi in lahkimi koraki, kakor bi šla sama mladost — tako tiha in ljubezniva, in izgubila se je tam za sivimi debli. Vse se je gubilo v temi — in poljska pot in siva debela in Mimi, in tiha in lepa noč je slonela nad poljanami . . .

Iz teme se je videla tuintam luč, ki je svetila v trgu. Bilo jih je več in več, in polagoma so se bližale. Selec je prišel v trg: Dezider ga je že tam čakal. Na sebi je imel dolg površnik z dvignjenim ovratnikom in z ustnicami je držal cigareto. Šla sta v prijazno gostilno, in tam je bila zbrana večja gospôda. Selec se je predstavil po vrsti in je sedel v kot. Pri tej priliki je pogledal natančno te obraze: bili so večinoma topi in vdrtihi lic in oči so bile motne in trudne . . . Potem se je ozrl v Dezidera in se je prestrašil. Bilo ni nobene barve in oči so bile kakor umazane. Pod senci so stale kosti naprej in lica so bila globoka vdrta. Sklonil se je k njemu in je zašepetal:

„Ali si bolan?“ . . .

„Kakor praviš. Nekaj podobnega je v zadnjem času nad mano, in vina ne morem več piti . . .“

Čuli so se različni govori in tuintam se je omizje smejalo šaljivemu stavku. Nekdo je govoril z mrzlimi besedami in v popolnoma sovražnem tonu o slovenski literaturi in njenih pisateljih.

„ . . . Novejše slovensko slovstvo sestoji iz samih pikic in pomišljajev . . . Kaj se je storilo dobrega, prosim vas? — V velikem in malem se pohujšuje narod, in zato je mladina slaba. Pišejo in prepisujejo se bolehné črtice in nerazumljivi verzi se pojejo na vseh straneh. Sicer pa je vse skupaj —“

Njegov sosed se je smejal zelo zaničljivo in redkokdo se je zmenil zanj. Konca ni sploh nihče čul, ker se je vzdignil na spodnjem delu mize velik hrup in glasen smeh.

Selca so pridržali v družini pozno v noč. Prvič so skupaj, so dejali, naj proslovijo ta dogodek!

Ure so potekale precej naglo, a Selcu je postalo neprijetno: njemu je tekel čas zelo leno. Ni se mogel udomaćiti med temi ljudmi. Življenje je gospodovalo nad njimi s svojo despotsko močjo in bili so sami hlapci. A on se ni bal življenja in mu ni dal oblasti nad seboj. Vodil ga je sam s krepko duševno silo in z jekleno roko . . .

Na steni je bila ura. Dezider je šel vun. Hodil je nekaj časa po vrtu, ustavil se tu-intam in je gledal v lepo jesensko noč. Tajalo se mu je v srcu in miline je bil ves poln. Vračal se je s sklonjeno glavo in v veži je srečal domačo hčer. Pritekla je po stopnicah. Nagovoril jo je in njegov glas je bil zelo čuden in hripav.

„Žalosten je zame ta večer, Mira, brez Vaše ljubezni . . .“

„Jaz Vas ne maram!“

Stekla je in njen glas je bil priplaval že visoko gori od stopnic . . .

V sobi je postajalo hrupnejše in hrupnejše. Nekateri gostje so bili že vinjeni, tolkli so s kozarci ob mizo in bili s pestjo po njej, prepirali so se za smešne stvari in vstajali so in hodili z negotovimi koraki po sobi.

Dezider je prišel v sobo in sedel na svoj prostor. Izpregovoril ni nobene besede več in na njegovem obličju so bile vse poteze trde in mrzle. Tik njega je sedel Selec in ni mogel več vztrajati. Vstal je in se pričel poslavljati. Njegove besede so bilo čisto navadne in izrečene z užaljenim tonom. Izginil je med vrati, in Dezider je šel za njim. Bila sta oba popolnoma trezna.

„Kaj si me zapeljal v to družčino?“ . . .

Dezider je nekaj časa molčal; potem je zganil z rameni in zamahnil z roko.

„To je gospôda — ena vrsta, in drugo so kmetje — druga vrsta!“ . . .

Nato stá molčala oba. — Zunaj je bilo mrzlo in jutranje ure so prihajale. Dezider je šel s Selcem do doma in tam ga je povabil v sobo. Sedla sta k mizi od belega javorja. Zunaj se je pričelo daniti. Skozi okno je prihajala svetloba in na nebu so ugašale zvezde. Megle ni bilo tisto jutro in poljane so bile čiste in jasne.

„Dezider, tebe bo umorilo življenje in škoda te je. Lahko bi napravil še dosti lepega svojemu narodu, a kmalu bo prepozno . . .“

Dezider ni dvignil oči. Gledal je v mizo od belega javorja in je odgovoril počasi in s slabotnim glasom:

„Ničesar nimam . . . Nimam ljubezni, nimam zadovoljnosti — jaz se ne bojim smrti!“

Selec je dvignil glavo in uprl vanj svoje živahne oči.

„Ti se ne bojiš smrti, ampak življenja! Tako daleč te je pripeljalo do danes in sedaj te bo samo umorilo.“

Besede so bile resne in votlo so zvenele po sobi.

„Dezider, samo s to mislijo se tolažiš, da boš kmalu mrtev? Cilj tvojega življenja je torej smrt. A tebi ne bi bilo treba tega; lahko bi si ustvaril večnost, večno življenje, ki bi prišlo iz tvojih rok in tvoje moči in bi bil ti njegov gospodar . . .“

Potem je bilo vse mirno. Dezider je sklenil roke na mizi in se naslonil nanjo. Včasih se je izvil iz njegovih prsi pridržan vzdih in mišice na sencih so vztrepetale. Zunaj pa se je bilo naredilo jutro. Razžarelo se je na iztoku, v živem ognju je zagorelo nebo, in kakor nebeški rubini so stali gorski vrhovi. Polagoma je prihajalo solnce, žarki so se vsuli na vse strani in na širokih poljanah so zaiskrili biseri. Svetili so se povsod — po travnatih bilkah in na zadnji roži, na zelenem mahu in rdečem listju samotnega drevesa . . .

„Poglej to jutro, Dezider! — Taka bi bila lahko tvoja večnost . . .“

Dotaknil se ga je z roko in je vstal in pogledal v daljavo. Oči so bile vlažne in komaj so vzdržavale mogočno luč . . .

IV.

V svoji službi je bil Selec popolnoma zadovoljen. Šef mu je bil prijazen in naklonjen, ker je videl vso njegovo veliko resnost. Selec je prihajal v urad in se zatopil v svoje delo. Nikoli ni podpiral glave in gledal na uro, in dolgočasnosti ni bilo na njegovem obrazu. Resne in zamišljene poteze so se črtale na njem in njegove oči so bile sveže in živahne.

A oče je hodil okoli mračen in pobit. Kakor jetnik se je zdel sam sebi in ob takem času so ga navdajale neprijetne misli. Privadil se je bil hrupni družini trške go-

stilne. Bil je star petdeset let in krepak, pri vseh močeh. Zato ga je še vleklo nazaj — v hrup življenja. Izkušal se je privaditi samote, a zanj ni bila več. Zibalo se je v prsih in ga je klicalo v šumno družčino. Sin je vse to videl in spoznaval. Bral je vse na zarjavelem očetovem obrazu in na molčečih očeh. A ni se strašil. „Polagoma pojde, zakaj že se je pričelo. Utihtilo bo v srcu, pokojne poteze bodo legle na obraz in skrivnostni molk bo izginil iz oči . . .“ Tako je računil z mirno resnostjo tisto popoldne in zapiral vrata za seboj. Odpravil se je v trg, ker je vedel, da se vrača ob tej uri Mimi. Na pol pota jo bo srečal. — Sklenil je, da pridejo vse besede na jasno, ker ni maral brezpomembnih in negotovih pomenkov. Od prvega večera sta se srečala že pogostokdaj. Njene besede so bile pridržane in tihe in rdečica je plavala na njenem obličju. In ljubil je te tihe in pridržane besede in ljubil rdečico na njenem obličju.

Mrak je padel po zemlji in kostanji so stali ob potu, kakor bi zasanjali baš ob tej uri. V daljavi nekje je nekdo pokal z bičem, in odmevalo je po široki dolini. Čulo se je manj in manj, in potem je bil mir.

Selec se je ustavil in čakal. Približal se je bil prvim trškim hišam in izza vogla je prišla Mimi. Segel ji je v roko in jo spremljal proti domu nazaj. Pravila mu je, da je bila pri pevski izkušnji trške „Glasbene matice“, a pevovodja Dezidera da ni bilo: „Bolan je in ne more . . .“ Pri teh besedah je bilo Selcu tesno: „Bliža se konec —“ to je izrekel čisto tiho in potem je pristavil glasnejše:

„Še nocoj ga obiščem!“

Na vsi poti ni bilo nikogar. Nikjer ni bilo nobenega glasu, samo velo listje je zašumelo tuintam pod nogami. Selcu se je zdelo, da je prišel ugoden čas, in srce se mu je odprlo . . .

„Dekle, jaz te pogrešam na svojih potih!“

Po mehkem uvodu so prišle te besede, in Mimi se je vznemirila. Zavrvilo je po njenih mladih prsih in ustavila se je sredi pota. Rada bi bila — a ni mogla odgovoriti.

Prijel jo je za roko, in ona mu je stisnila desnico.

Potem sta šla dalje. Selec je govoril mirno in možato, in Mimi je bila vesela. Popolnoma lahki so bili njeni koraki, in včasih se je zasmejala čisto od srca. Ko sta prišla do zadnjega kostanja, je pokazala nanj in se nalahko zasmejala:

„Za tisto nizko vejo sem devala vsako jutro rožo; kdo jih je jemal, dragi?“ . . .

Besede so bile lepo povedane in polne dražesti, in Selec se je smejal. Spravljaj jih je namreč on in jih deval v svojo miznico. Nekoč jo je videl, kako je položila rožo tja, in potem se je ponavljalo. Tako se je bila idila pričela, in potem je tekla naprej svojo sladko pot.

Selec je bil popolnoma zadovoljen. Veselil se je ceste, ki se je belila pred njim in ki jo je bil nastopil. Šel je veselo naprej, in njegova noga ni zadela ob kamen. Vse je bilo ravno pred njegovimi očmi in nič ni obupaval ob še daljnih ciljih. Gorka in močna je bila sila njegove duše in strah mu je bil nepoznan.

Vračal se je proti trgu in koraki so bili nagli in trdi. Ulice so bile razsvetljene in ljudje so prihajali od vseh strani. Okna Deziderovega stanovanja so bila svetla in Selec se je ozrl po njih s ceste. Potem je šel po stopnjicah gor in odprl vrata.

Dezider je bil zavrt v velik havelok, ki mu je ovratnik stal pokoncu. Lasje so bili razmršeni; dolgi in črni so ležali v čopih na voščenih sencih in na čelu. Sedel je pri klavirju in suhi prsti so mu ležali na klaviaturi. Ko so se odprla vrata, se je ozrl, in Selca je pretreslo: „Zdaj je prepozno, konec prihaja . . .“ Deziderovo lice je bilo mrtvaško-bledo in kosti so molele iz obličja. Zadnji plameni so umrli v očeh, ki so ležale globoko v obrazu.

„Dober večer, Dezider!“

Zganil je z glavo in mi ponudil desnico. Tresla se je, bila je težka in vlažna. Potem je začel govoriti. Stavek za stavkom mu je šel počasi iz ust in med posameznimi besedami je včasih stisnil ustnice.

„Zdaj ne morem več delati. Izmučen sem takoj in truden do groba. V zadnjem času sem zbiral motive za opero. Vidiš, tisti popirji na miznici . . . Glej, to bi bil zbor v prvem prizoru!“

Zaigral je krepko in lepo melodijo. Potapljal se je v te akorde, in poznalo se je, kako se pogreza vanje z vso dušo. Proti koncu nekje se je zravnal in odprl usta: hotel je zapeti, a glasu ni bilo iz prsi . . . Potem se je sklonil in utihnil.

„Glasu ni več . . .“

Nad klaviaturo je gorela luč in včasih je nalahko počilo v plamenčku, ki je zatrepetal. Sence so se zganile po tleh in so zatrepetale po steni.

Selec je postal žalosten. Težko mu je bilo ob tem velikem človeku, ki je bil pri koncu svojega časa. Tako mori življenje mlade in bogate talente, če v njih umrje lastna moč. V skritih krajih in malokomu znani legajo v grob, da bi se nebo razjokalo nad njimi . . .

Deziderju se je poznalo na obrazu obupanje. Selec ga je tolažil in mu pravil o spomladanskih časih.

„To so laži . . . Končaj!“ . . .

Zazvene so te besede naenkrat, in Selec je utihnil. Deziderjev glas je bil hripav in votel, in nekaj naglega je letelo čez njegovo obličje.

Vzduh v sobi je postal težak — kakor bi zadišalo po smrti. V tem trenutku je zašklepetalo okno in Selec se je zdrznil in vstal.

„Nič ni . . . Morda smrt . . .“

Ta glas Deziderjev je bil popolnoma pokojen. Pogledal je tovariša z motnim očesom in potem je dostavil:

„Sedi, Selec; včasih sva igrala, dejva še nocoj — morda zadnjikrat . . .“

In sta igrala. Ali nekaj čudnega je bilo v klavirju tisti večer. Glasovi so bili votli in daljni, kakor bi prihajali iz puščave. Nekaj tujega je bilo v njih in grenkega. Dezider je postal nemiren in je položil roke v naročaj.

„Pustimo, Francelj!“

Potem je bil zopet mir. Nekaj težkega je plavalo po sobi in je legalo na dušo — žalostno in bolno.

Selec je pričel govoriti in je hotel biti kratkočasen. Smejal se je po sili. Tudi Dezider se je izkušal semtertja nasmejati, ali nasmeh se je pokazal na obrazu kakor na maski. Mrzel je bil in trd in se je izgubil . . .

„Daj mi tiste note z mize, Francelj!“ . . .

Bila je njegova skladba, note so bile pisane s tresočo roko, in nad vrstami je stalo z velikimi črkami: „Jutro“.

Tedaj je vstalo v strunah veliko življenje. Akordi so bili početkoma rahli in so zveneli v tihih melodijah, a potem so postali mogočni in hrupni in so se vsuli kakor od nebes doli. Potem se je bližal konec; akordi so postajali prazni in so izzveneli . . .

„Francelj, ali si spoznal to jutro? — Konča se v mrtvih in prazno-zvenečih akordih — mrtvi upi in nade . . .“

Selca je pretreslo. Vstalo je še enkrat jutro, razžarele so se gore in žarki so se vsuli na vse strani . . . Potem je ugasnilo in vodena svetloba se je razlila po zemlji —

Ko se je poslovil, se je ozrl še enkrat po Deziderju. Sedel je z zaprtimi očmi in glava mu je bila sklonjena . . .

Selec je prišel na ulico in je zapel svršnik. Hladno je bilo: od severa je dihala mrzla sapa. V svetilkah nad ulicami so trepetali plameni; ljudje so se bili porazgubili, samo še redkokod je šel samotni človek in se skril za voglom.

Selcu je bilo bridko v prsih. Pred očmi mu je stal Dezider — velik in ponosen, a smrt je šla ob njegovi strani. Toliko in toliko dni bo še preteklo, in potem ga ne bo več. Umrl bo na tistem in nepoznan in komaj par ljudi bo čulo njegovo ime . . .

Poznal ga je natančno in vedel je, da mu manjka tiste velike oblasti nad življenjem. Treba bi bilo nekoga, ki bi mu bil včasih stopil na stran in ga popeljal, da sam ne bi vedel zato, iz gnile družine. Prijel bi ga za rokav, kadar je trda noč, in bi ga odvedel tiho in skrivnostno na svetlo pot . . . Potem bi se mu odprle oči, jutro

bi vstajalo in žarele bi nebeške daljave . . .
Delal bi se dan, in on bi stal na beli cesti . . .

Žal mu je bilo, da je prišel on sam prepozno. Pred petimi meseci je bil še čas: Prijatelj moj, vstani in pojdi! — in bi bil šel. A zdaj je minilo že poletje, in jesen je bila v deželi — pred petimi meseci pa je bila pomlad in sanje majniškega večera so plavale nad poljanami . . .

Prišel je na poljsko pot. Splašen konj je priletel mimo, zavil med kostanji na poljano in se izgubil v temi. Tudi mlad fant je tekel mimo na poljano. Čule so se tudi stopinje; bile so tišje in tišje in so utihnile.

Pred hišo mu je prišel nasproti zvesto-
oki pes; pritisnil se je k njemu in ga pogledal z vernimi očmi. Duri so bile odprte

in v pritličju je gorela luč. Pozno je že bilo, da se je Selec začudil. Odprl je vrata; stara Janja je sedela pri peči.

„Kje so oče?“ . . .

Janja je bila žalostna in ni dvignila pogleda.

„Molčali so in hodili nemirno po sobi in potem so odšli . . .“

Selec jo je potolažil in odšel po stopnicah gori. Ostal je popolnoma miren in resen: „Zbudilo se je v prsih in ga je gnalo . . . Navade umirajo težko in polagoma . . .“

O polnoči je prišel domov oče. Vstal je spodaj hrup in tuintam se je razumela sirova beseda . . .

(Konec.)

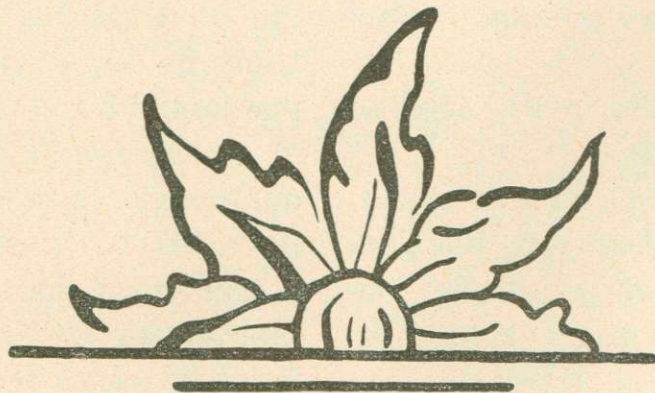
ROMAN ROMANOV:

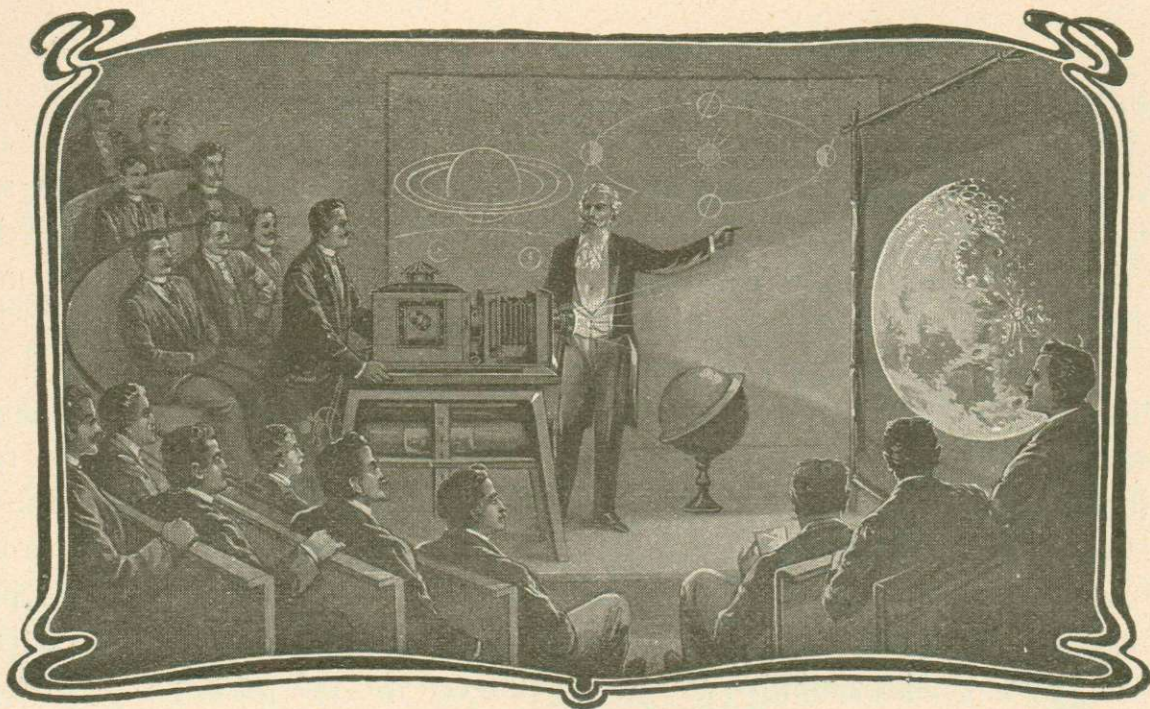
SMEJI SE, SMEJI! . . .

Smeji se, smeji, devojčica,
devojčica mala ti! —
Jutri boš že nevestica,
nevestica zala ti!

Pojutranjem že snemala boš
si venec iz lepih las —
Oh, hitro — kakor strel in blisk
hiti in bega čas . . .

Oh, hitro — kakor strel in blisk
mladost hiti, beži —
Zastonj na ustnih bol in jok,
zastonj solzne oči . . .

ANTON JARC:

O FOTOGRAFIJI IN PROJEKCIJI.

NJIJU RABA PRI PRAKTIČNEM POUKU.

Ni je skoraj stvari, na katero bi bilo vsako živo bitje tako navezano, kakor na svetlobo. Za solncem obrača cvetica svojo glavico, s solničnimi žarki vsrkava življenje; vse v prirodi je veselo o lepem, jasnem pomladanskem dnevu, otožno in potrto, ako gosta, neprodurna megla jeseni pokriva zemljo. V luči vse živi in se bujno razvija, brez nje vse hira in umira. Tudi človek ni neobčuten za svetlobo. Za njegovo telesno in duševno stanje so posebno velikega pomena vtiski, ki jih dobiva s svetlobo odzunaj. Organ pa, ki nam vse to posreduje, je naše oko, umotvor prve vrste, ki je prišel iz dobrotne roke vsemogočnega Stvarnika. Toda, dasi je tako popolno naše oko, vendar moremo ž njim uživati le slike enega trenutka; kakor hitro se prizor izpremeni, izginila je tudi slika v očesu.

A človeški razum si je vedel pomagati. Vklenil je v tesne vezi svetlobo samo in

jo prisilil, da mu naredi sliko, katero more uživati ne samo malo časa, ampak kedar in kolikor časa jo hoče. To vse doseže po fotografiji. Minilo je komaj dobrega pol stoletja, odkar je iznašel Daguerre to umetnost, a kako velikansko je napredovala v tako kratkem času! Veliko stroškov, a še več sitnosti je imel v začetku fotograf, ko si je moral še sam sproti izdelovati svetločutne plošče in prenašati seboj velikanske, neokretne omare; treba je bilo močnega moža, da je spravil vse potrebne priprave na kraj, kjer je hotel napraviti kako sliko. Danes vtakneš svoj „kodak“ v žep in, ako hočeš biti še bolj preskrbljen, vzameš tudi stojalo v obliki izprehodne palice seboj, in ne da bi te kaj težilo, prineseš dvanajst mičnih slik domov s svojega izprehoda. Ravno tako je tudi, ako greš na daljše potovanje. Na stotine slik si napraviš, dasi je tvoja prtljaga zato komaj eden do dva kilograma težja, nego bi bila sicer.

Zato pa dandanes ni skoraj stroke, ki ne bi uporabljala te lepe umetnosti. Zvezdo-

slovec napravi z njeno pomočjo slike raznih pojavov v neizmernem nebesnem prostoru, in česar njegovo oko niti z najboljšimi daljnogledi ne more razločiti, mu začrta svetloba sama na fotografsko ploščo. Naravoslovec dobiva s pomočjo trenutnih slik, ki jih napravi neopažen iz svojega skrivališča, vedno nove podatke o življenju v naravi; fotografira slike, ki mu jih pokaže drobnogled i. t. d. Zemljepisec potrebuje slik raznih pokrajin, gorâ, snežnikov, slapov, rek i. dr.; vse to si naredi s svojim fotografskim aparatom. Zgodovinar naleti na zgodovinsko zanimivo stavbo ali redko ostalino; v hipu je narejena slika, katero potem porabi za ilustracijo spisu, ki ga napiše o svojih raziskavanjih. Arhitekt potrebuje fotografije, da napravi slike raznih stavb ali posameznih njihovih delov ter pomnožuje z njeno pomočjo na najenostavnejši način svoje načrte. Inženir fotografira stroje, mostove, viadukte in mnogotere druge tehnične naprave ter te ideje uporablja o priliki pri izdelovanju svojih načrtov.

A tudi vsakdo drugi, ki ne uporablja fotografije ravno v strokovne namene, pride mnogokrat v položaj, da mu je jako ljubo, ako razume tudi to umetnost. Kako drag spomin nam je slika ljubega očeta ali matere, sestre ali brata, ali druge osebe, na katero nas je vezala tesnejša vez! In za to ni treba, da bi bila slika bogve kako velika ali umetno dovršena. Koliko veselja napravi mala sličica vesele družbe na razglednici, ako jo pošlješ udeležniku ali znancem v spomin! Kakor kako dragocenost jo bo vsakdo spravil!

Takih in enakih slučajev bi našli še prav mnogo, a da se ne oziram na drugo, omenim samo, da se more malokje uporabljati fotografija s toliko koristjo kakor pri pouku, bodisi v šolah ali pa pri poučnih predavanjih. Ilustracije po naših učnih knjigah so večinoma narejene po fotografijah. A te pri pouku mnogokrat ne zadostujejo; treba si je pomagati še s stenskimi slikami in drugimi pripomočki, ako hočemo učencem stvar pojasniti, da jo bodo res umeli in imeli kaj

koristi od pouka. Vse to pa stane mnogo, jako mnogo denarja, država pa tudi ni posebno radodarna s podporami v razne učne svrhe. Kje bi sicer jemala milijone, ki jih kar razsipava za druge prav nepotrebne „potrebe“!

Ravno tukaj si pa učitelj s fotografijami lahko veliko pomaga. Ako ima na razpolago zadostno število fotografij, jih razdeli pri razlaganju med učence, da dobé dva ali trije po eno sliko. Ta način pouka je seveda mogoče uporabljati le pri večjih učencih, n. pr. v višjih razredih srednjih šol; posebno primeren je pri pouku o zgodovini umetnosti, a tudi drugje. Ima pa tudi nekatere napake. Mnogo slik istega predmeta stane velike vsote, ako sta pa le ena ali dve sliki na razpolago, potem to pouka mnogo ne podpira, marveč ga včasih celo moti. Preden dobé namreč vsi učenci po vrsti sliko v roke, je prešel učitelj že na drug predmet, in učenec nazadnje ne ve, kaj naj stori: Ali naj ogleduje sliko ali naj pazi na pouk.

Marsikomu pa tudi ravno s fotografijami ni mnogo pojasnjenega; zlasti velja to o fotografijah predmetov, katere vidimo pod drobnogledom. Res je sicer, da se te po naših srednjih šolah še veliko ne uporabljajo, a gotovo se bo sedanji učni načrt v nedavnem času izpremenil, kakor so se tudi raznim znanostim v novejšem času odprla popolnoma nova polja. Koliko časa je od tlej, ko je bila znana v naravoslovju samo zistematika! Danes pa je postala že skoraj samo postranska veda in se je umaknila biologiji, fiziologiji in anatomiji. Enako tudi zgodovina ne sme ostati pri samih suhoparnih številkah, marveč se mora predavati kot kulturna zgodovina. Tudi sama slovnica ni namen klasičnega pouka, ampak razumevanje in vglobljenje v mišljenje in življenje starih Grkov in Rimljanov. Marsikaj se je sicer že v tem obrnilo na bolje, a gotovo bomo še mnogo tudi v tem oziru napredovali, dasi se ves prevrat vrši sedaj le še počasi.

Izvrsten pomoček pri takem pouku pa je med drugim tudi projekcija. S projek-

cijskim aparatom pokaže učitelj vsem učencem obenem veliko, jasno sliko, in jih med razlaganjem opozarja na vse posameznosti, katerih sami ne bi niti opazili. Že to, da je vsa stvar nova, zbudi v učencih pozornost, a tudi sicer učitelj med učenci vedno lahko ohrani s tem pazljivost, ker mora biti soba, v kateri se projicira, več ali manj zatemnena in vleče le projicirana slika vseh oči naše. Zgoditi se more sicer, da utegnejo razposajeni učenci ravno to priliko tudi zlorabiti, a dober in izveden pedagog si bo

vedel lahko pomagati in take nemirneže ukrotiti.

Preden pa popišem sestavo projekcijskega aparata, se mi zdi umestno povedati vsaj nekaj malega o njegovi zgodovini. Projekcijski aparat ali —

Sl. 1. Skioptikon št. I. tvrdke E. Liesegang.

kakor mu tudi pravijo — „laterna magica“ ali „skioptikon“, je iznašel učeni jezuit Atanazij Kircher. V drugi izdaji svoje knjige „Ars magna lucis et umbrae“, ki je izšla l. 1671. v Amsterdamu, popisuje sam svojo iznajdbo. V pločevinasti omarici je bila oljnata svetilka, za njo ogledalo, ki je zbiralo svetlobne žarke. Podobe so bile slikane na steklo in so prišle med dve zbiralni leči, katerih ena je razsvetljevala podobo, druga pa je napravljala povečano sliko na steni. Ena taka „laterna magica“, ki jo je napravil Kircher, je še shranjena v tako-

zvanem „Museum Kircherianum“ v jezuitskem kolegiju v Rimu.

Danski fizik Tomaž Walgenstein je „laterno magico“ še izboljšal in več izvodov prodal na raznih italijanskih dvorih. Po njem je vsa iznajdba postala bolj znana. Prihodnjih sto let je ostala „Laterna magica“ še vedno igrača. Šele v drugi polovici osemnajstega stoletja je pa začel fizik Lenart Euler rabiti ta aparat tudi za znanstvene poizkuse. Koncem XVIII. stoletja je prirejal Robertson v Parizu z „laterno magico“ posebne predstave, v katerih so se prikazovali „duhovi“ in enake stvari. Ljudje so seveda kar drli k tem predstavam. Zboljšal je tudi luč in leče.

Childe v Londonu je vpeljal začetkom XIX. stoletja dvojnate aparate, takozvane „aparate za meglene slike“.

Šele ko so iznašli boljšo in močnejšo luč, namreč apneno žarečo svetlobo in električno obločnico, in ko se je izboljšala tudi fotografija, je postal iz neznatne igrače sedanja projekcijski aparat, ki se dandanes rabi že v vseh znanostih, a tudi za poučna in zabavna predavanja. Dancer v Manchestru je prvi napravljaval takozvane diapozitive za projekcijski aparat s pomočjo fotografije.

Glavni deli projekcijskega aparata so: omarica z lučjo, kondenzor in objektiv. Tovarnarji izdelujejo dandanes projekcijske aparate v tako različnih oblikah, da bi samo o tem lahko napisali celo knjigo. Zadostuje naj pridana slika, ki nam kaže najnavadnejšo obliko! Ta zadostuje za navadne potrebe popolnoma.¹⁾ Za večja predavanja, zlasti ako treba projicirati razne fizikalne in kemične poizkuse in pojave, so sestavili tudi mnogo večje aparate, kakršen je na primer krasen aparat tvrdke „Unger in Hoffmann“ v Draždanih.²⁾

Najboljša luč je seveda električna obločnica, ker je najmočnejša. Tudi svetloba, ki

¹⁾ Pri tvrdki Ed. Liesegang, Düsseldorf, Volmerswertherstrasse je dobiti tak skioptikon za 100—120 K.

²⁾ Unger & Hoffmann, Dresden A. 16. Reissigerstrasse 36. — Ta aparat stane 900 K.

jo izžareva v plamenu mešanice kisika in vodika ali kisika in navadnega svetilnega plina žareči apneni stožec, je jako pripravna za ta namen; ravnotako tudi acetilen in za manjša predavanja Auerjeva luč in posebne vrste petrolejke.

Ravno zadnje tedne pa so prinesli časopisi vest o novi vrsti luči za

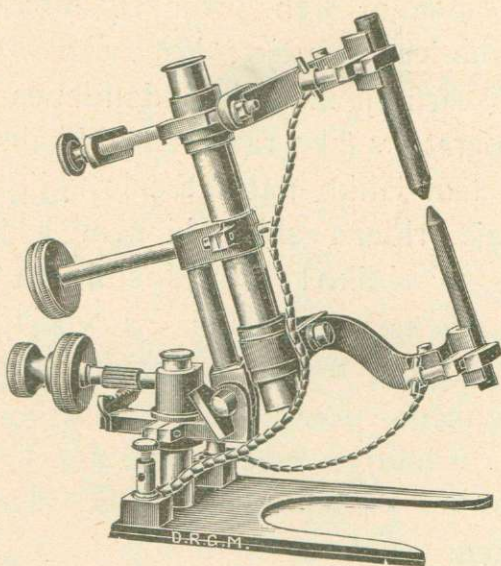
mного zboljšana, a pri tem prav preprosta. Ves aparat deluje prav brez napake, in luč ima svetlobe za dobrih dvesto sveč, zadostuje tedaj za slike do dveh metrov v premeru.

Svetlobne žarke, ki prihajajo od luči, zbira kondenzor, ki je sestavljen iz dveh ali treh velikih zbiralnih leč, in razsvetljuje sliko na steklu, ki se postavi predenj. Objektiv pa, v čigar gorišču je razsvetljena slika, napravlja povečano sliko na zastoru. (Gl. naslovno sliko!)

Slike, ki se rabijo za projiciranje, takozvani diapozitivi, so narejeni večinoma s pomočjo fotografije. Že te same ob sebi podajajo precej natančno podobo predmeta, a to se še bolj doseže z barvanimi diapozitivi, ki so pa seveda primerno dražji. Dočim stanejo navadne fotografije na steklu le

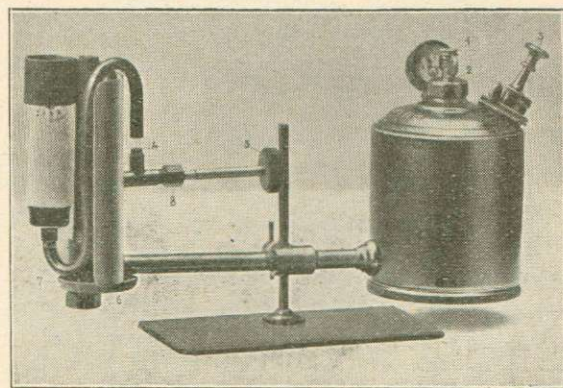
1—2 K, stanejo barvane 3—4 K. V novejšem času poizkušajo uporabljati v ta namen tudi slike, tiskane na gelatino in primerno opremljene. Te so seveda cenejše.

projekcijo, o takozvani „Mitovi luči“¹⁾. Že pred par leti se je sicer pod istim imenom priporočala neka luč, ki ima baje svetlobe za štiri sto sveč. Poizkusi so pa pokazali, da je imela komaj za stovdvajset sveč; razen tega je bilo pa še mnogo drugih sitnosti z aparatom. Vse drugače je s to lučjo sedaj. Vsa sestava aparata je

Sl. 2. Znanstveni projekcijski aparat.

Sl. 3. Obločnica za projekcijo.

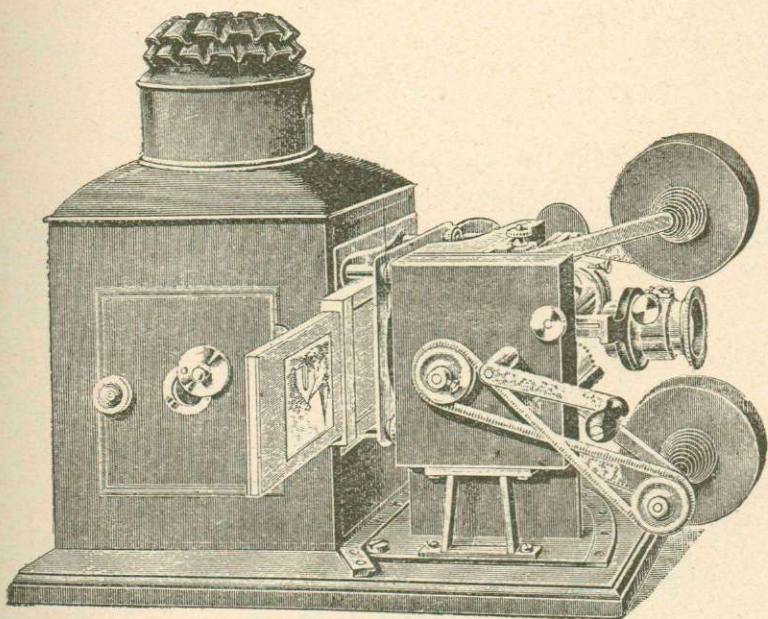

Sl. 4. Mitova luč.

Najpopolnejša vrsta projekcijskih aparatov pa so takozvani kinematografi; ž njimi se namreč kažejo „žive slike“. Zdi se nam, kakor da bi se res vse pregibalo pred nami. Mehanizem teh aparatov je jako umetno sestavljen, a glavna stvar je v tem, da imamo

¹⁾ Metallwarenfabrik Siegel & Buttrig Nachfolg., Dresden. A. — Stane 50 K.

mesto ene same slike celo vrsto slik na več metrov dolgem traku iz celuloide, ki kažejo posamezne trenutke gibanja, a se vrste tako hitro druga za drugo, da naše oko tega niti ne opazi.

Sl. 5. Kinematograf.

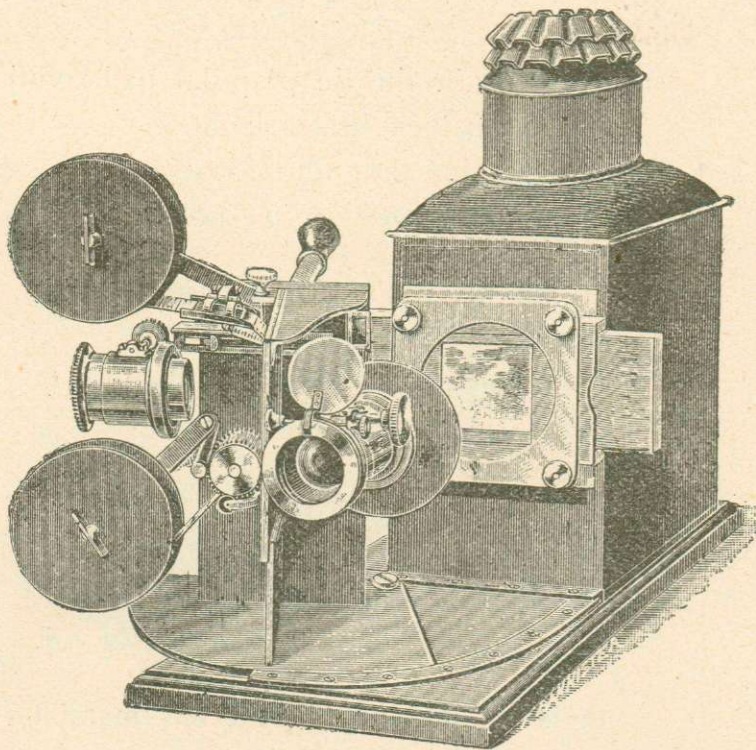
Projekcija je prišla šele uprav zadnji čas do veljave. Gojé jo razni klubi fotografov-amatérjev, ki prirejajo projekcijske večere, na katerih kažejo slike, ki so jih naredili člani sami. Mnogokrat se rabi projekcijski aparat tudi v zabavo v raznih društvih. Največjega pomena pa je gotovo kot pomoček pri pouku. Splošno prepričanje je, da je takozvani nazorni nauk najboljši pouk. Oglejmo si samo to, kako si učitelj lahko pomaga s projekcijskim aparatom! Profesor zemljepisja hoče popisati svojim učencem tujo deželo. Koliko truda mu to prizadene, in nazadnje, ko je mogoče že celo uro ali še več govoril svojim učencem, še ne ve, ali so učenci stvar res tako umeli, kakor si on želi. Kako mu je pa delo olajšano, ako ima projekcijski aparat na razpolago! Samo par slik dotičnih krajev projicira, opozori pri vsaki podobi učence na vse posebnosti, primerja jih tudi z domačimi razmerami, in učenci imajo gotovo pravo predstavo o dotičnem kraju. Tako je tudi pri drugih predmetih.

A še v enem oziru je projekcija jako umestna. Že zgoraj sem poudarjal, da je navadno mnogo premalo denarja na razpolago za učne pripomočke. Dobra stenska

slika pa stane kmalu 5, 10 do 20 K, ali še več. Za isto ceno pa dobimo pet, deset do dvajset diapozitivov, torej mesto ene, — pet do dvajset slik. Seveda je treba šteti za aparat sam večjo vsoto, a dobé se aparati za navadne razmere že za 100 K, boljši seveda stanejo 300, 400 do 1000 K ali še več.

Še enostavneje pa je, ako je dotičnik, ki se bavi s projekcijo, sam fotograf, naj si že dela diapozitive po svojih negativih ali reproducira fotografije in ilustracije. Diapozitiv ga stane potem le 30 do 50 vin.

Na Dunaju so pred par leti ustanovili osrednji zavod, ki ima nalogo preskrbovati šole z raznimi učnimi pripomočki. Skrbel bo tudi zato, da menjavajo šole med seboj diapozitive, oziroma posojujejo druga drugi. Prav bi bilo zlasti, da se združijo slovenske srednje šole, ker te pridejo v prvi vrsti v poštev, in si osnujejo nekako centralo za projekcijo. Gotovo bo to tudi za napredek pouka največjega pomena.

Sl. 6. Kinematograf v porabi kot navadni projekcijski aparat.

Isto priporočamo našim mnogoštevilnim izobraževalnim društvom, ki se prav lahko združijo, da si preskrbé velezanime snovi za svoja predavanja. Tako obrnemo lahko tehnične iznajdbe nove dobe v prid svojemu ljudstvu!

JOŽ. BEKŠ:

NAGROBNICE.

† FR. MEDIČU.

1.

Odšel si — in v slovo še roke
mi nisi stisnil, kot si stiskal
jih vsem, ko je sijalo solnce,
ko so dehtele sveže rože,
ko ptice so se klanjale
v vrhovih in prepevale
na čast življenju in pomladi —.

Odšel s korakom trdim si — in smeh
krog osivelih ustnic, ta je pričal,
da je slovo od nas tvoj srečni dan ...
V življenje šel si vseh življenj,
v kraljestvo luči šel si večne.

2.

Dan Vernih duš je plapolal nad zemljo,
tako tajinstven in težak tako —
rosil je dež, kot tiho žalovalo
in plakalo nad tabo bi nebo.

Slonel pri oknu si bolan in gledal:
tam zunaj šepetala je jesen,
oblaki nekam v daljo so hiteli,
počasi je umiral dan meglen.

In tvoj pogled je jadral za oblaki,
sam nisi vedel kam, čemu, po kaj,
morda z nemirnimi očmi si gledal
v bodoči boljši dom — nebeški raj.

In tam, kjer spi že brat naš marsikteri,
je zamigljalo lučic sto in sto —
ah, slutil nisi, da jih gledaš zadnjič,
da tudi tebi že goré — v slovo ...

A jaz sem videl, jaz sem dobro vedel,
da spet je cvet mladike ene strt,
in da pri vratih tužne hiše vaše
z jesenjo prisluškuje tudi — smrt.

3.

Prijatelj, povej, ah povej,
kak spi se med belimi svečami!
Ah, meni se zdi, da bi venci vsi,
kar senči jih zdaj ti lice mrtvo,
le spone mi krute in težke bili,
in da bi oder mrtvaški bil
le tesna, moreča ječa mi.

Tako se mi zdi — a tvoj smehljaj
mi pripoveduje drugačno povest,
in njega poznam, saj že od nekdaj
mi bil svedok tvoje duše je zvest. —

Teh lic brezskrbnih in vedre glavé
še nisi bil nikdar na sveti,
četudi čaše včasih polné
čast zdravju so morale peti. —

A kaj govorim, saj čas je minul,
ko cvele rože so naše,
utihnile zvonke so čaše,
črez polje je veter leden zavil,
le solza v očeh trepetala še ...

4.

Zibljejo se, zibljejo zvonovi
žalen njih odmev je med grobovi ...

Ah, na zadnjo pot
te moja misel spremlja,
da damo spet zemlji,
kar je dala zemlja.

Zemlja upnica je kruta,
kadar tirja dragi dolg,
nima srca, nima čuta —
mraz na licu, v ustnih molk. —

In z dolgovi kot obresti
tirja vso sladkost mladosti,
vse prejasne, zlate cilje,
solze, tugo in bolesi ...

VLADIMIR MIHAJLOVIČ:

A. P. ČEHOV.

ČRTICA IZ RUSKE KNJIŽEVNOSTI.

ri velike pisatelje šteje današnja Rusija, ki so si pridobili nenavadno veljavo ne le v ožji domovini, ampak tudi po širnem svetu: Tolstega, Gorkega in Čehova.

Tolstoj in Gorkij sta znana po svojih obširnih romanih, kjer jima nudi bogato razpleteno dejanje dovolj prilike, da zastopata bolj ali manj jasno načrtano tendenco. A ne tako Čehov. On je v prvi vrsti novelist; kot tak si je pridobil svetovno slavo in kot tak stoji na častnem mestu v modernem ruskem slovstvu.

Ker stoji Čehov sedaj ravno v najrodovitnejši dobi svoje delavnosti, še pač davno ni mogoče reči, kako se bode končala. A njegovo dosedanje delovanje zasluži, da se поближе seznanimo z njim.

* * *

A. P. Čehov se je rodil l. 1860. Dopršivši gimnazijo v svojem rojstnem mestecu Taganrogu ob Azovskem morju, se je vpisal kot slušatelj zdravniških ved na moskovskem vseučilišču.

Njegova dijaška leta so bila polna bede in pomanjkanja — kakor je navadno pri večini genialnih in nadebudnih eksistenc. Razen za samega sebe je moral skrbeti tudi za celo svojo rodbino. Zaraditega je že v tej dobi tako neumorno deloval na polju ruskega slovstva, da si je nakopal nevarno

prsno bolezen, ki ga še sedaj ni zapustila. Pisal je šaljive črtice za humoristične in satirične liste „Strekoza“, „Budilnik“ in „Osokolki“, dokler se mu niso odprli tudi veliki dnevnik, pred vsemi „Novoje Vremja“ in „Peterburgskaja Gazeta“. Sčasom pa je postal tudi sotrudnik velikih revij in mesečnikov; posebno „Russkaja Mysl“ priobčuje mnogo njegovih proizvodov. Svoje črtice, novele, povesti in drame je izdal v večjih zbirkah;

sedaj pa se že dobiva polno izdanje njegovih del v založbi Marksovi v Petrogradu.

Čehov se — zajedno z Gorkim — razločuje od večine sodobnih ruskih slovstvenikov. Dočim hodijo ti po starih, sporočanih potih in se sami karakterizirajo z nesamostojnostjo in epigonstvom, polnim sumničenja in mržnje do vsake poteze krepke, značilne osebnosti, — ali z duševno in moralno raztrganostjo, ki se sama odreka vsaki slovstveni vrednosti, je delovanje teh dveh

A. P. Čehov.

pisateljev bogato novih momentov, ki raztezajo obseg književnosti z ozirom na vsebino in na obliko. V celoti pa se bojuje njuna Muza proti zmešnjavam sodobnega duševnega življenja; prilagodila se je potrebam časa in dozorujočim teoretičnim in praktičnim življenjskim vprašanjem.

Gotovo je tudi Čehov mnogo pripomogel k temu, da se vrača rusko slovstvo, ki je bilo izgubilo v zadnjem poldrugem desetletju malone ves značaj in vse svoje tipične lastnosti, dandanes v lastno smer in

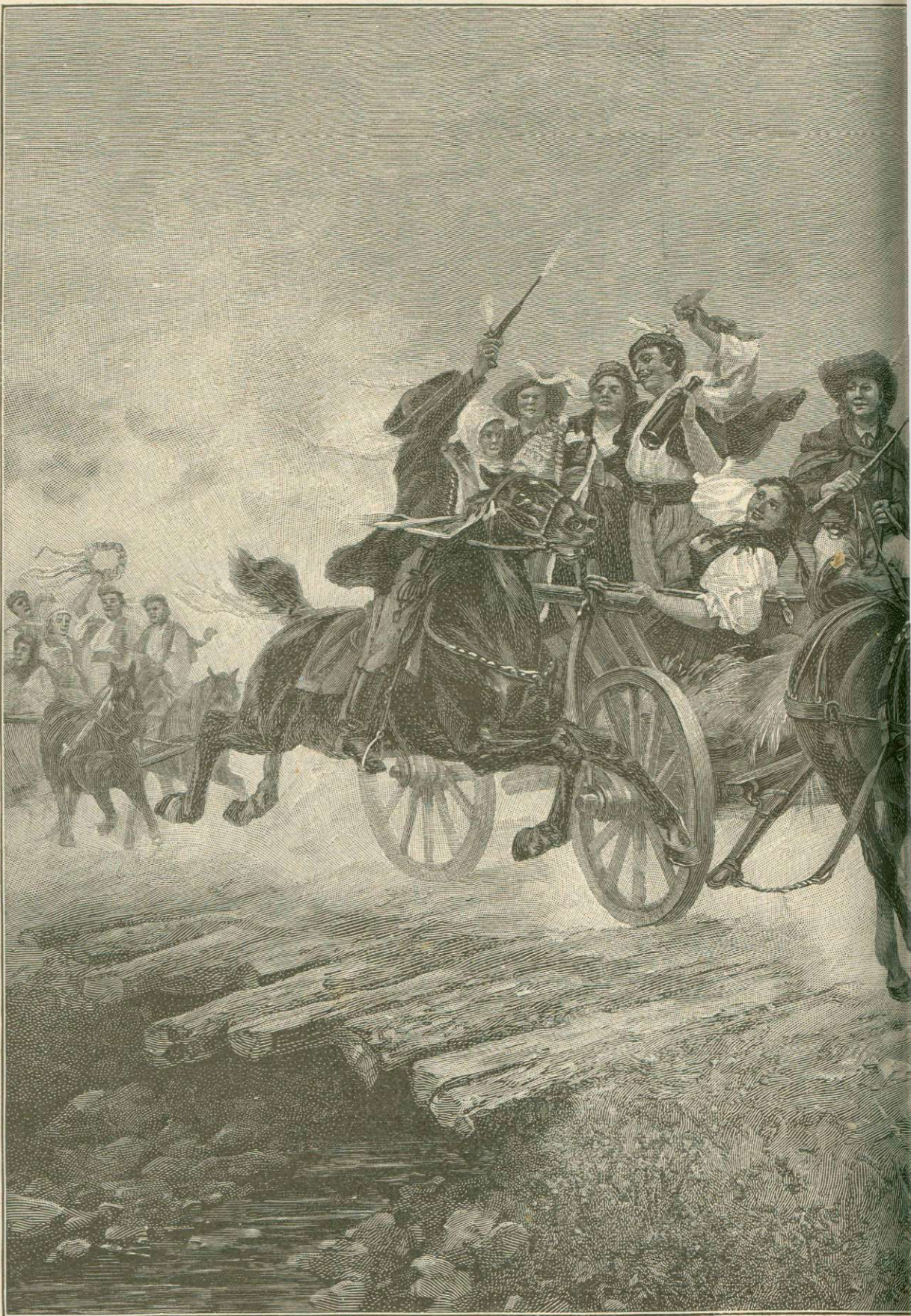
postaja zopet rusko v polnem pomenu besede . . . Njegova mrtva abstraktnost se čimdalje bolj izgublja in življenje in umetnost si podajata roke po dolgi ločitvi — — —

Prva dela Čehova — njegove humoreske — so kratke črtice iz življenja vseh ljudskih slojev, kakršnih Rusi do tistih dob še niso bili čitali. Te karakteristične, tipične sličice, v katerih se zbirajo najrazličnejše barve današnjega Rusa, so nastale v malo potezih pod mojstrovo roko. Šaljivo je razčlenil s svojim peresom vse, kar ga je zanimalo, v najmanjše delce njegove ničevosti.

Toda humor, ki je odpiral tem njegovim prvcem pot v satirične časopise, ni bil pristen. Če upoštevamo to, da je mladi Čehov služil že s temi svojimi prvenci kruh za celo obitelj, da se je moral šaliti in kazati veselo lice, dočim mu je bila duša često polna trpke bolesti, se ne moremo izpodtikati nad prisiljenostjo, ki označuje večino njegovih humoresk.

Humor in satira sta pri Čehovu zastirala tragiko izgrešenih potov in izgubljenega življenja, ki se skriva za povodi našega smeha ob čitanju njegovih prvih del. A to je bila le polovica dela,

katerega se je lotil, in nekaka šola, v kateri se je uril in pripravljajal za bodoče umotvore,

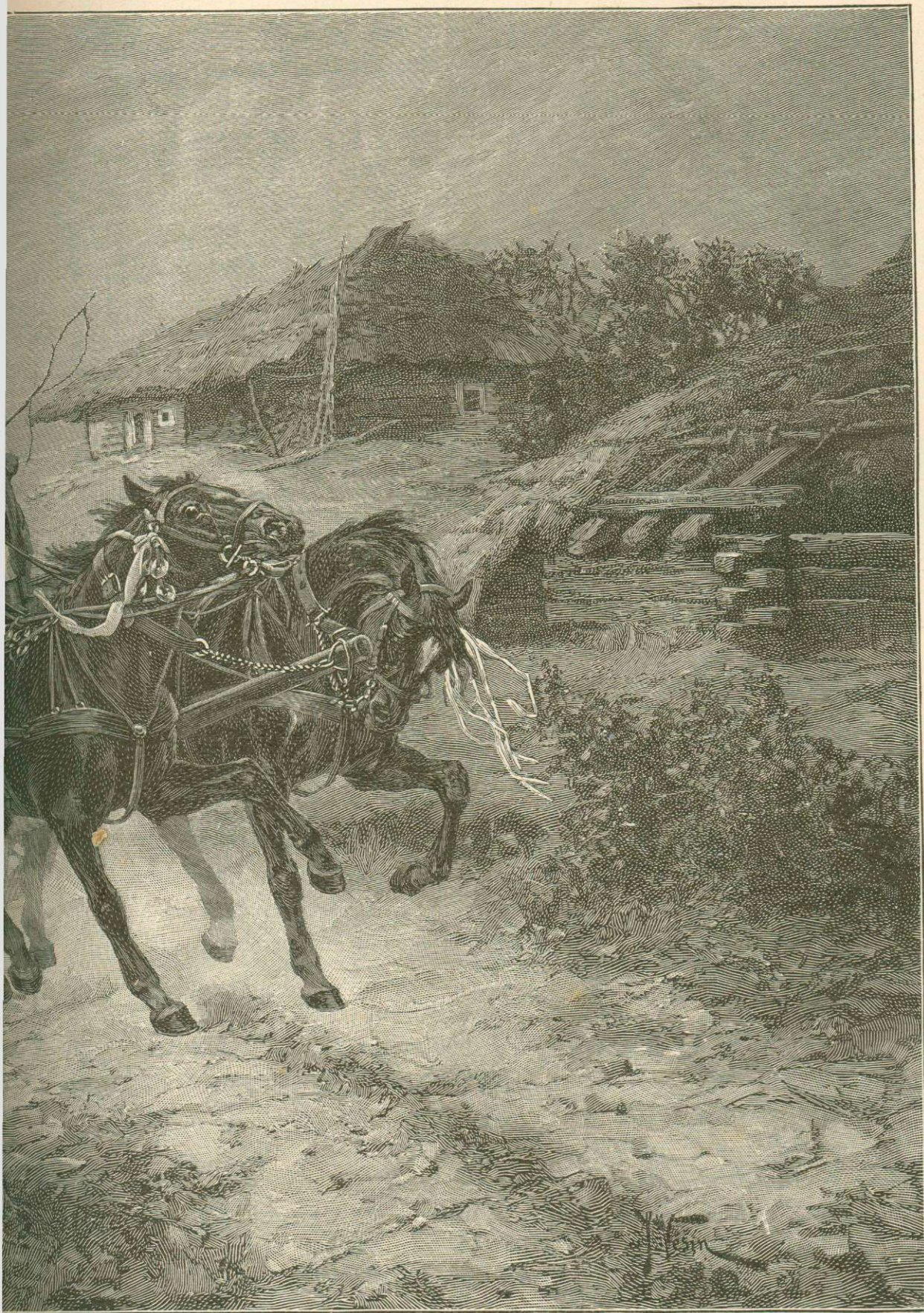
OGRSKO ŽENITOVANJE.

ki so morda že tačas dozorevali v njegovi duši. — Iz vseh malih sličic, katere nam

nudi njegova analiza ruskega življenja, lahko seštejemo celotno sliko ruske sedanjosti, pre-

Vedno mračnejše in otožnejše je postajalo duševno razpoloženje pisatelja in vedno

intenzivneje se je zaključevalo v hrepene-nju po jasni, beli cesti, ki bi privedla trudnega potnika izven vsakdanje, malenkostne ničevosti, s katero je prepojeno naše obližje. Disharmonija med sanjami, upi in hrepene-njem človeške duše in med bridko, sirovo realnostjo, ob kateri se razbija naša sreča, ginejo naši ideali in katera požira toliko nadobudnih mladih moči v svojo brezdanko, blatno globočino, doni že iz njegovih humoresk in narašča v glasen protest proti krivici življenja v poznejših zbirkah „Mračni ljudje“, „V mraku“ in „Slike in povesti“, v vseh njegovih večjih povestih, kakor „Duel“, „Palača št. 6“, „V globeli“ in v njegovih dramah, izmed katerih so najboljše „Utva“, „Stric Vanja“ in „Tri sestre“. Vedno in povsod vsaj ena izmed delujočih oseb zastopa to turobno misel, in če se zaglobimo v katerokoli delo Čehova, se moramo nehote čuditi, koliko tragike nas srečuje v življenju nas samih in našega bližnjega.

JAROSLAV VĚŠÍN.

tresljivo vsled svoje puščobe in praznote, mračno vsled brezupnosti, ki jo preveva.

Do zaključka in do odgovora na vprašanje: Je-li mogoče zaceliti te rane? Čehov

še ni prišel. V njegovih delih vidimo le razkrojitev sedanje duševne in moralne atmosfere in hrepenenje po ločitvi od nje.

V tem oziru ga spoznavamo kot glasnika tistega dela ruske kulturne družbe, ki je sklenila, da pojde izven splošne otrplosti po trnjevi poti samotnega iskanja, čeravno se ta pot konča večinoma le ob tragičnem samospoznanju človeka — „qui a voulu“, — ki je hotel — kakor pravi državni svetnik Sorin v drami „Utva“.

Sploh so drame A. P. Čehova v tem oziru posebno značilne. Poleg svoje pesniške vrednosti tvorijo zares nekaj dokument sedanje dôlebe z vsemi njenimi nedostatki. V njih

Čehova nikakor ne spoznavamo kot pesimista, kar se mu je že očitalo; kot nepristranski opazovavec in spoznovavec človeškega srca in življenja stopa pred nas in ne trpi, da bi se zamenjavali iluzija in resnica, četudi mu nato ostaja le prečesto zgolj neutešeno hrepenenje.

Iz zbirke „V mraku“ prinašamo kot majhen primer črtico „Strugar Petrov“, v kateri popisuje Čehov dušno otopelost alkoholika. Kdor čita poleg teh vrstic še Prijateljeve „Momente iz spisov Čehova“ in njihov predgovor, si bode lahko ustvaril dovolj samostojne nazore o tem veleznamenitem zastopniku moderne ruske beletristike.

IZ ČRTIC A. P. ČEHOVA.

STRUGAR PETROV.

IZ RUŠČINE PREVEL VLADIMIR MIHAJLOVIČ.

Strugar Grigorij Petrov, ki je že davno znan kot najboljši mojster in največji nepridiprav v celem Galičinskem okrožju, se vozi s svojo staro, bolno ženo v bolnico.

Pot je dolga, skoro trideset vrst, a pri tem tako težavna, da bi moral obupati tudi najizkušenejši voznik, nikar pa takšen lenuh, kakršen je strugar Grigorij. Oster, leden veter mu brije v obraz, in povsod, kamorkoli pogleda, se dvigajo takšni oblaki snega, da v resnici ni lahko povedati, če prihaja od zemlje ali od nebes.

Zavoljo meteža se tudi ne razločijo polja, niti brzojavni drogovi, niti gozdi; a če se zaleti burja posebno besno v Petrova, potem ne vidi niti konjskega jarma pred seboj. Stara, slabotna kobilica se komaj ziblje,

strugar pa bi prišel rad hitro dalje. Nemirno se poriva po svojem sedežu semtertja in pritiska konjička v enakomernih odmorih z bičem po suhem hrbtu.

„Slišiš, Matrjona, ne jokaj . . .“ — mrmra polglasno. „Ko prideva z božjo pomočjo v bolnico, ti bode to takoj . . . Pavel Ivanič ti bode dal kapljice, ali ti bode ukazal puščati kri, ali pa bode njegova milost izvolila, podrgniti te s kakšnim špiritom . . . pa bo šla bolečina iz boka. Pavel Ivanič se bode potrudil . . . Kričal bo morda nad mano, ali teptal z nogo, a potrudil se bo vendarle . . . Izvrsten gospod! Tako prijazen mož, Bog mu daj zdravje! . . . Kakor hitro prideva tja, bo skočil iz svojega stanovanja in me začel zmerjati: Kako? Zakaj? Zakaj nisi prišel o pravem času? Ali sem pes, da se moram celi dan truditi z vami, vražji ljudje? Zakaj nisi prišel zjutraj? Marš! Glej, da se po-

bereš! Pridi jutri!“ — Jaz pa mu porečem: „Gospod doktor! Pavel Ivanič! Preblagorodni . . .“

„Ali pojdeš, da bi te . . . Poberi se!“

Strugar pretepa konjička in mrmra, ne da bi pogledal svojo ženo:

„Vaše preblagorodje! Jezes, kakor se sam Bog . . . v imenu svetega križa, odpeljal sem se ob jutranji zori. Kako bi mogel priti o pravem času, ako se Gospod — O mamka božja! — srdi in pošlje tako snežno burjo? — Saj razvidite sami . . . Še celo plemenitejši konj ne bi mogel voziti ob takšnem vremenu, jaz pa, kakor vidite, nimam konja, marveč staro kljuse!“

Pavel Ivanič bo napravil nato jezen obraz in zakričal: „Poznam vas! Vedno imate pripravljen izgovor! Posebno ti, Griška! Poznam te že dolgo časa! Ni-li res, da si bil med potjo najmanj petkrat v krčmi?“

Jaz pa mu porečem: „Vaše preblagorodje! Ali sem zlobnež, ali pogan, ali kaj? Moja stara izdiha dušo, umira, jaz pa naj bi tekel v gostilno! Kaj pravite, usmilite se! Krčme naj vzame . . .“

Potem te bode Pavel Ivanič velel zaneči v bolnico. Jaz pa padem predenj na kolena . . . — „Pavel Ivanič! Vaše preblagorodje! Ponižno Vas zahvaljujeva! Odpustite nam, norcem in grešnikom! Ne zavržite nas kmetov! Trikrat smo si zaslužili, da nas naženó, Vi pa se vznemirjate zaradi nas in še noge si omažete v snegu!“

Potem me bode pogledal Pavel Ivanič, kakor bi me hotel udariti; in rekel bode: „Mesto tega, da se mečeš pred mano na kolena, bi raje ne bil pil žganja in prizanašal svoji stari. Namazati bi te bilo treba!“

„Res je, namazati bi me bilo treba, Pavel Ivanič, pri Bogu, namazati. A kako bi nam ne bilo poklekati pred vami, če ste naši dobrotniki, naši ljubeči očetje takorekoč! Vaše preblagorodje! Resnične so moje besede, kakor pred Bogom . . . pljunite mi v obraz, če Vas goljufam: kakor hitro bo moja Matrjona zdrava in zopet na nogah, storim vse, karkoli mi ukažete. Vse naredim, Vaše preblagorodje! Škatljico za smodke iz bre-

zovega lesa, če želite . . . Kroglice za igro, najbolj inozemske keglje znam delati . . . Vse storim Vam na ljubo! Niti beliča Vas ne stane! V Moskvi bi plačali za takšno škatljico za smodke štiri rublje, jaz pa ne vzamem kopejke!“

Doktor se bode začel smejati, pa mi poreče: „No, že dobro, že . . . Te že razumem! Škoda le, da si pijanec . . .“ „Jaz, draga moja stara, vem, kako treba govoriti z gospodo. Takšnega gospoda sploh ni, da bi jaz ne znal ž njim govoriti. Človek mora biti vljuden in paziti na takt . . . vse s taktom! Bog daj, da bi le ne izgrešila poti! Glej no, kako nese snežinke okrog! Moje oči so že polne snega!“

In strugar mrmra brez prenehanja. Nehote giblje z jezikom, da bi se tako iznebil težkega čuvstva, ki ga navdaja. Mnogo besed ima v ustih, a v glavi še več misli in vprašanj. Nesreča ga je zadela nepričakovano, ni je slutil, niti mislil o njej; ne more se niti zavesti, niti umeti, kako se je vse pravzaprav pripetilo. Dosedaj je živel mirno, vse je šlo po starem tiru, v pijanem pozabljanju so mu potekali dnevi, ne da bi se seznanil z žalostjo ali z veseljem, sedaj pa čuti hipoma grozno duševno bol. Brezskrbni lenuh in pijanec je prišel tebi nič meni nič v položaj človeka, ki je ves poln misli, ki skrbi, hiti naprej, da, ki se mora celo boriti z naravo. Pa nič manj čudno ni to, odkod je prišla hipoma ta nežna skrb za staro ženo.

Strugar se spominja, da se je zlo pričelo včeraj zvečer. Ko je prišel domov, nekoliko opit, kakor je že njegova navada, je začel po starem običaju kričati, zmerjati in mahati z rokami, stara pa je pogledala svojega trinoga tako, kakor še nikoli. Navadno je bil izraz njenih oči izmučen, ponižen, kakor pri psih, ki so često tepeni in redkokdaj siti, sedaj pa je gledala tako mračno, mrklo, srepo in nedoumno, kakor gledajo svetniki na kmečkih podobah ali pa umirajoči. S temi čudnimi, neprijetnimi pogledi se je pričelo. Strugar, ki je bil čisto omamljen, si je izposodil od soseda konjička in sedaj se pelje s staro v bolnico, ker se nadeja,

da ji Pavel Ivanič s praški in mazili vrne stari pogled.

„In ti, Matrjona . . .“, mrmra, „če bi te Pavel Ivanič vprašal, ali sem te morebiti pretepal, ali ne, reci: Ne! — In jaz te ne bom nič več tepel. Pri svetem križu! In povej mi, če sem te tepel s hudim? Kar tako sem te včasih nabunkal. Smiliš se mi. Kak drugi bi malo pazil nate, jaz pa se peljem s teboj . . . prizadevam si. A snežinke se podé po zraku, podé se! Gospod, zgodi se tvoja volja! Bog daj le to, da bi ne izgrešil poti . . . Ali te še kaj bôde v bokih, Matrjona? Zakaj molčiš? Vprašam, če te bôde v bokih?“ Strugar se hitro ozre po ženi.

„Zakaj se vendar sneg na njenem licu ne tali?“ si misli in nekak notranji mraz mu pretrese hrbet in zmrzle noge. „Na mojem obrazu se sneg tali, na njenem pa ne . . . Hm . . . čudno.“

Strugar se boji, da bi si takoj priznal, kar vidi v resnici, in zato skuša dospeti k temu spoznanju po ovinkih in ne naravnost. Čudno se mu zdi, da se sneg na starkinem obličju ne tali, čudno tudi to, da se je njen obraz tako raztegnil, postal voščenosiv in strogoresen.

„No, ali si neumna!“ mrmra strugar. „Jaz ti govorim odkritosrčno, kakor pred Bogom, ti pa greš in . . . Neumna si! Navsezadnje niti ne bode treba, da vozim do Pavla Ivaniča.“

Strugar povesi vajeti in se zatopi v misli. Celo uro molči in premišljuje. Ne upa si, pogledati nazaj na staro: strah ga je. Vprašati jo kaj in ne dobiti odgovora, je tudi strašno. Končno sklene nekaj, da bi se rešil te mučne negotovosti. Ne da bi se ozrl nazaj nanjo, jo prime za mrzlo roko. In roka, za katero je prijel, pade mrtva nazaj.

„Umrta je potemtakem. To je vrag!“

In strugar plaka. Ni toliko žalosten, kot pijan. Premišljuje pač o tem, kako hitro mine vse na svetu! Komaj se je pričelo njegovo zlo, pa je že zopet pri kraju. Ni mu pustilo niti časa, da bi živel pošteno s svojo staro, govoril ž njo par dobrih besed, pokazal ji

svoje sočutje; — njena smrt ga je prehitela. Štirideset let je živel ž njo, toda teh štirideset let je preteklo kakor v sanjah. V pijanosti, pretepanju in revščini je hitelo življenje brez sledu naprej. In kakor nalašč je umrla stara ravno takrat, ko je razvidel, da ji dela krivico. Brez nje ne more živeti; njegova krivda proti njej je prevelika.

„Saj je morala beračiti!“ se spomni hipoma. „Še sam sem jo poslal naokrog, k ljudem, naj prosi kruha. To je bilo prav! Neumnica bi morala živeti vsaj še deset let, sicer bo mislila, da sem zares tako hudoben človek. Sveta mamka božja, kam pa se vozim sedaj? Sedaj ni treba zdravnika, temuč pogrebcev. Nazaj!“

Strugar obrne in z vso silo ošine konjička. Pot postaja uro za uro slabša. Konjski jarem se že sploh ne vidi več. Zdajpazdaj se zadene med vožnjo ob mlado jelko; temni predmet razdrapa strugarju roki, mu šine bliskoma mimo oči, in potem je zopet vse le bela plan in sneg, ki se vrti pred divjo burjo.

„Moral bi iznova živeti . . .“, si misli strugar.

Spomni se, da je bila Matrjona pred štiridesetimi leti mlada, lepa in vesela in da je prišla od bogate kmetije. Dali so mu jo le zato, ker so pričakovali mnogo od njegove spretnosti v rokodelstvu. Vse je obetalo dobro življenje, in vsa nesreča je prišla le od tega, da se je vlegel po svatbi pijan na peč in se takorekoč iz te pijanosti ni vzdramil celih štirideset let svojega zakona. Svatbe se spominja, kaj pa je bilo pozneje — če ga ubijejo — pa se ne more domisliti, razen tega, da je pil, spal in bîl okrog sebe. Tako se je izgubilo tistih štirideset let . . . Beli sneženi oblaki postajajo pomalem sivi. Mračiti se je začelo.

„A kam se peljem?“, si zakliče strugar nenadoma. „Treba bode pokopavati, jaz pa se vozim v bolnico . . . Kar ves iz uma sem!“

Strugar obrne vnovič in jame zopet bičati konja. Kobilica se napenja z vsemi silami in dirja naprej. Strugar jo bije večkrat za-

poredoma po hrbtu . . . Za sabo sliši neko trkanje, in čeravno se ne mara ozreti, ve dobro, da bñje mrtva glava ob sani . . . A vedno temneje in temneje postaja in burja je vedno mrzlejša in ostrejša — — —

„Moral bi vnovič živetì . . .“ razmišljuje strugar. „Novega orodja bi si moral omisliti, sprejemati naročila . . . Denar bi moral dati stari . . . Da, tako je!“

Sedaj mu padejo vajeti iz rok. Išče jih, hoče jih pobrati in jih ne more, zakaj roki sta mu odrekli pokorščino in se ne gibljeta več . . .

„Saj je vseeno“, si misli, „konj teče tudi tako. Spal bi zdaj . . . Spal bi med pogrebom in med zadušnico.“

Strugar zapre oči in spi. Kmalu nato zapazi, da konj stoji. Ko odpre oči, vidi pred seboj nekaj temnega, kakor kočò ali kozolec . . . Moral bi stopiti raz sani in pogledati, kaj je tam pred njim, a njegovo telo je polno takšne lenobe, da bi raje zmrznil, nego zapustil svoj sedež . . . In zopet mirno zadremlje.

Zbudi se v veliki sobi s pobeljenimi stenami. Skozi okna prodira svetla solnčna luč. — Strugar vidi v svoji bližini ljudi in jim hoče pokazati, da je častivreden, pameten mož . . .

„Zadušnico bi trebalo čitati, bratje!“ se oglasi. „Morali bi to povedati duhovniku . . .“

„Že dobro, že! Le miren bodi!“ mu veli znan glas.

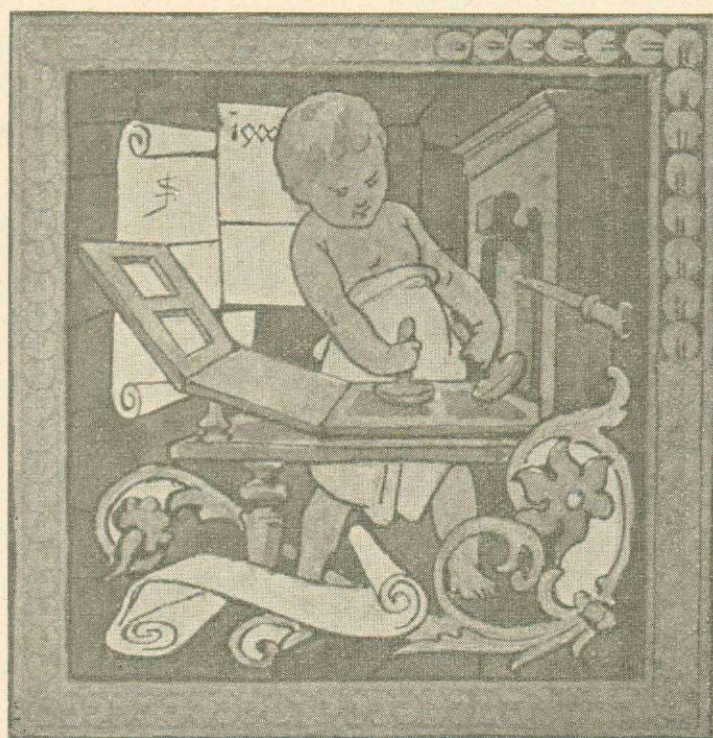
„Očka! Pavel Ivanič!“, zakliče strugar začuden, ko vidi doktorja pred seboj: „Preblagorodni . . . dobrotnik moj!“

Skočil bi rad pokonci in pokleknil pred zdravnikom, toda ne more ganiti niti z roko niti z ного.

„Vaše preblagorodje! Moje noge, kje so? Kje so moje roke?“ „Tvoje roke in noge so proč — — — Zmrznile so ti! No, no, zakaj se jočeš? Saj si dolgo živel, hvala Bogu! Gotovo imaš šest križev na hrbtu — ali še nisi zadovoljen?“

„To je revščina, revščina — — — Vaše preblagorodje, v resnici je revščina. Prosim velikodušnega oprostjenja! Še pet, šest let bi moral živetì — — — Zakaj? Tujega konja imam, moral bi ga vrniti — — — Svojo staro bi moral pokopati — — — In kako hitro mine vendar vse na tem svetu! Vaše preblagorodje! Pavel Ivanič! Najlepšo škatljico, iz brezovega lesa — — — kroglice za igro bom napravil!“ — — —

Doktor mahne z roko in odide iz bolniške sobe. S strugarjem Grigorijem Petrovim je pri kraju.

TISKARSTVO.

IZ RISB BRATOV ŠUBICEV.

DR. EVGEN LAMPE:

IMANUEL KANT.

K STOLETNICI NJEGOVE SMRTI.

Nemci slavé dne 12. februarja stoletnico po smrti Imanuela Kanta, ki ga imenujejo svojega največjega modroslovca. Kraljeva pruska „Znanstvena akademija“ hoče ta dogodek proslaviti z monumentalno izdajo Kantovih spisov. Nemško časopisje pa ne more ob tej priložnosti dovolj proslavljati „modernega znanstvenega duha“ in „nemške modroslovne misli“, ki živi v Kantovih delih.

Ker je Kant v resnici mogočno vplival na mišljenje našega časa, tako da stoji njegovo ime kakor velik mejnik v zgodovini modroslovja, se hočemo na kratko ozreti na njegovo delovanje.

* * *

Kantovo osebnost je tako-le označil kapelnik I. Fr. Reichardt, ki je l. 1768. poslušal njegova predavanja: „Kant je bil popolnoma suh človek na telesu in na duši. Bolj suhega, dà, bolj trhlega telesa, kakor je bila njegova majhna postava, še ni bilo na svetu. Bolj mrzlo, bolj sam zase ni živel noben modrijan . . . Zdelo se je, da je sestavljen iz same čiste pameti in samega globokega razuma, poleg katerega je imel pa tudi brezmejen spomin.“

Kant je bil iz škotske rodbine, ki se je priselila na Prusko. Njegov oče je bil sedlar v Kraljevcu. Dne 22. aprila 1724 se mu je rodil sin Imanuel Kant je v mladosti živel jako revno. Oče je imel skrbeti za devet otrok, ki jih je vzgajal v „reformirani“ veri, a v strogo pietističnem duhu. Kant je prišel v „Collegium Fridericianum“, kjer je bila vzgoja tudi pietistično-protestantovska. V višjih raz-

redih so polovico učnega časa porabljali za latinščino; pet ur na teden so se učili grščine, a čitali so večinoma le „Sveto pismo“ v grški izdaji. Kant je dobro poznal latinsko slovstvo, a z grškim jezikom se ni mogel sprijazniti. Grške pesnike in umetnike je preziral. Slabo znanje grščine se pozna tudi na njegovi modroslovni terminologiji. Razni modroslovni izrazi, ki si jih je sam prikrojil iz grščine, so napačno izvajani.

Ko je Kant dovršil vseučiliške nauke, si je skozi pet let siromašno služil kruh kot domači učitelj na raznih pruskih posestvih. L. 1755. se je pa habilitiral kot privatni docent na kraljevškem vseučilišču. Tudi tedaj se mu je še slabo godilo. Marsikdaj je moral prodati svoje knjige, da je dobil denarja za življenje. Čez petnajst let je pa postal redni profesor modroslovja in tedaj je dobil tudi stalno plačo: Izpočetka 237, pozneje 265 tolarjev na leto. Njegovo ime je slovelo vedno bolj, in zato so se mu pomnožile kolegnine in založnik mu je plačeval vedno boljše honorarje. Za eno tiskano polo „Kritike čiste pameti“ je dobival po štiri tolarje, za polo „Praktične pameti“ pa po šest tolarjev. A Kant je bil vedno enako skop. Kar je dal na stran, tega se ni dotaknil več. Tako je zapustil ob smrti 21.359 tolarjev, za tedanji čas precejšen denar. Čez petdeset let ni šel iz Kraljevca niti za par milj daleč. Vedno je tičal v svoji sobi in se ni zmenil nič za ljudi. Živel je kakor ura, vedno enako. Za zabavo ni maral; samo obedoval je rad počasi med zabavnimi pogovori. Ker nikamor ni šel, tudi sveta ni mnogo poznal; pač pa je silno rad bral zemljepisne in druge knjige o raznih deželah. Bil je pravi vzor suhoparnega teoretika.

Postajal je vedno bolj teman in oduren. Vse slike ga kažejo z vlasuljo, ki se zadaj končuje v kratko kito, zavezano s trakom, z dolgo suknjo, stoječim ovratnikom in z vezeno ovratnico, ki se končuje na prsih s čipkami. Oči so mu bile svetle in modre, roke majhne in lične. V mladosti je bil jasnega obraza. A čimbolj se je staral, bolj pedantičen, neuljuden in osoren je postajal. Občevanje ž njim je bilo vsled tega jako težavno. Na starost je postajal vedno bolj neprijazen in samsvoj, slednjič pa popolnoma otročji. Diakon Wasianski in „faktotum“ Lampe sta mu stregla nazadnje. Oženjen ni bil nikoli.

* * *

Kant kot pisatelj pač ne bo postal nikdar popularen, ker njegov slog je suhoparen in njegovo abstraktno mišljenje tako subtilno, da je treba precej truda, ako mu hočemo slediti po ozkih in zavitih stezah njegovega umovanja. On svojih nazorov tudi ne dokazuje, ampak jih le pred nami razvija in iz splošnih načel, ki jih brez dokaza postavi pred nas, izvaja vedno dalje segajoče posledice.

Kant si je pridobil tolik vpliv na svojo dobo s tem, ker je podal razumništvu formulo, s katero je to moglo v znanstveni obliki izraziti svoj odpad od prejšnjih modroslovnih tradicij. Doba „prosvete“ je uvedla dvom v vse verske in modroslovne sestave. Temu dvomu je dal Kant znanstveno utemeljitev; z veliko bistrumnostjo je hotel izpodkopati temelj vsem podlagam, na katere je pred njim modroslovje opiralo svoje dokazovanje. Ne graditi — le kritizirati je bil njegov namen, ko je nastopil s svojim velikim delom „Kritik der reinen Vernunft“. Zavedlo bi nas predaleč, če bi se bavili s posameznostmi te kritike. Omenjamo le nekaj stvari, ki so vplivale na poznejši razvoj modroslovja.

Kant primerja sebe s Kopernikom: „Dolej so rekli, da se mora vse naše spoznanje ravnati po predmetih; a vsi poizkusi, da bi o njih po pojmih a priori dognali nekaj, s

čimer bi se naše znanje pomnožilo, so se pod tem predsodkom izjalovili. Poizkusimo torej, če ne bomo v metafizičnih stvareh bolje napredovali, če si mislimo, da se morajo predmeti ravnati po našem spoznanju; saj to že itak bolje soglaša z zahtevano možnostjo spoznavanja a priori. katero naj nekaj določa o predmetih, preden so nam dani. To je tako, kakor je bilo s prvo mislijo Kopernikovo. Ko je Kopernik videl, da ne more uspevati pri razlagi nebesnih prikazni, ako si misli, da se vse zvezdovje suče okoli gledavca, je pa poizkusil, ali se mu ne bi bolje posrečilo, če bi naredil, da se gledavec suče in če pusti zvezde pri miru.“ S temi besedami je Kant jasno izrazil načelo subjektivizma, s katerim se je postavil v najostrejšo nasprotje z objektivizmom aristotelskih šol in odprl na stežaj pot modroslovni fantaziji in neštevilnim samovoljnim zistemom, ki so mu sledili.

A ta primera med Kantom in Kopernikom ne velja. Kajti Kopernik je imel za svojo trditev podlago iz opazovanja stvari; on se je opiral na predmete, ko je izrekel svojo sodbo, da se zemlja suče, in je dobil iz opazovanja svetovja potrdilo, da je njegova trditev prava. Kant pa se je odpovedal opazovanju istinitega sveta in je začel sam iz lastne domišljije sestavljati idealen modrosloven svet. Spoznanje, ki nam ga je odprl Kopernik, je tisočero podprto z dejstvi iz izkustva, a Kantovo modrovanje ima za nas edino le vrednost subjektivnega duševnega procesa.

* * *

Kant je izkritiziral iz človeškega razuma vsako zmožnost, s katero bi mogel spoznati transcendentne stvari. Naše spoznanje je po njegovem nauku omejeno le na prikazni stvari, a kaj so „stvari same na sebi“, nam je neznano. Pojem po Kantu ne izraža bistva stvari, ampak je le v odnosu k našim predstavam. Samo „phaenomenon“ nam je dostopen, ne pa „noumenon“.

Vsled tega je nemogoče vsako spoznanje duše, Boga, vseмира. Po Kantu moremo reči

le: Mogoče, da so te stvari, a mi ne moremo o njih ničesar vedeti. Torej je metafizika nemogoča.

To je bila trditev, ki je naredila Kanta slavnega. Tisočletja se je človeški duh bavil z vprašanjem: Ali je Bog? Kaj bo z dušo? Bili so modrijani, ki so rekli, da oni lahko dokažejo, da ni Boga, da ni duše. A človeška pamet se ni dala tako daleč preslepiti: Vsakdo je videl, da ti dokazi ne držé. Zato je pa hrepenel moderni duh po teoriji dvoma, in to mu je dal Kant, ki je odrekel človeški pameti zmožnost, spoznavati transcendentne stvari in bistvo predmetov.

Ta teorija je pa napačna. Človeški um sicer ne more popolnoma obseči vseh predmetov in tudi ne more popolnoma pronikniti njih bista. A to zmožnost ima, da abstrahira od čutnih predstav, da si ustvarja resnične pojme, in da spoznava stvari same ob sebi. To spoznavanje je površnejše ali natančnejše, kakršen je opazovavec: a resnično spoznavanje je, katero daje dovolj temelja, da na tej podlagi po logičnem sklepanju dobimo nekaj resničnega znanja tudi o transcendentnih stvareh.

S svojo „Kritiko čistega razuma“ je Kant pravzaprav uničil temelj vsem vedam, s katerim si izkuša človeštvo pridobiti splošno in obče veljavno spoznanje. Vsaka veda deluje z metafizičnimi pojmi. Kdor te uniči, je razdril temelj vednostnemu spoznanju in vsako gotovost znanosti.

* * *

A z jako spretno prevaro je ustvaril Kant v „Kritiki praktične pameti“ namestu podtega naravnega temelja novo umetno podlago, na kateri mu je bilo možno svojevoljno, brez odvisnosti od zunanjega sveta, graditi svoj zračni modroslovni sestav.

V vseh „praktičnih načelih“ razločuje materialen in formalen element. Prvi je dobro, ki je predmet delovanju, drugi je moranje, ki je lastno vsakemu praktičnemu načelu. Značaj zakona ima po njem vsako tako načelo le iz svojega formalnega elementa, torej je zakon le nekaj formalnega in izvira edino

le iz pameti, torej je človek avtonomen, je svoj lastni postavodajavec.

S tem sofizmom je naredil Kant človeka neodvisnega od vsake zunanje avtoritete. Postavil je posameznika kot kralja v svet, kot neodvisnega in samovoljnega stvaritelja načel, po katerih se hoče ravnati.

Nravno dobro je pri Kantu le ono dejanje, ki ga stori posameznik brez ozira na kako postavo in kak zunanji nagib, edino le vsled notranjega lastnega ukaza. Tako je iznašel Kant svoj „kategorični imperativ“, s katerim je hotel nadomestiti Boga in ves krščanski nravni red. Sam sebi reče človek: Ti moraš! Sam sebi dá postavo, katero izpolnjuje edino le iz „spoštovanja do postave“ brez ozira na kako plačilo ali kazen v tem ali v onem življenju. Edino le tako delovanje je Kantu nravno.

Zdaj pa popisuje Kant človeka kot stvaritelja. Ker si je človek dal postavo, si sam tudi ustvari najvišje dobro, h kateremu stremi ta postava. To najvišje dobro je blaženstvo, in sredstvo, da se doseže, je krepost. Da pa človek zadosti svoji nravni nalogi, mora „postulirati“ tri resnice, o katerih ne more teoretično ničesa doznati: Svobodo volje, nesmrtnost duše in bivanje božje.

A to niso nikake trdne, teoretične, znanstvene resnice: To so le moralni postulati, v katere verujemo, ker jih rabimo.

Tako je Kant moralni red obrnil ravno narobe. Zdrava pamet in staro modroslovje spoznavata najprej iz stvarstva bivanje Boga Stvarnika in Postavodajavca kot temeljno, trdno, znanstveno, ali recimo: teoretično resnico, ki jo, da rabimo Kantov izraz, človek spozna s „čisto pametjo“ ali z razumom. Mi pravimo, da je Bog ustvaril človeka, po Kantu si pa človek sam ustvari Boga. Mi trdimo, da je nravna postava dana človeku, Kant pa uči, da si človek sam dá postavo.

Tako je Kant „osvobodil človeštvo metafizičnih spon“, in zato ga proslavljajo njegovi častivci. Vendar s tem Kant ni dal človeštvu nikake morale, ampak jo je le podrl, kajti postavodajavec, katerega sem si samo izmislil, nima nobene veljave zame, in po-

stavo, ki sem si jo sam dal, lahko tudi prekličem, kadar hočem. Da bi pa kdaj človeštvo gojilo krepost brez vsakega ozira na kazen ali plačilo, je protinaravno: Čemu bi se trudil s krepostnim življenjem, čemu ne bi delal krivice, ako ne smem pričakovati nikakega plačila? To je mrzla, prazna, medla morala, to je filozofična pajčevina, katera nikdar ne more nadomestiti trdnega, jasnega in krepkega nramnega reda, ki ga praktično daje krščanstvo in znanstveno razsvetljuje tomistična etika.

* * *

V verskem oziru stoji Kant popolnoma v onem naturalizmu, ki ga je uvedla že pred njim „nemška prosveta“. Misterije krščanstva izkuša racionalistiško razlagati v naravnem smislu s tem, da svojevoljno izpreminja dejstva, ki se ne dajo spraviti v njegov sestav. Sin božji mu ni nič drugega kakor „ideja človeštva v vsej svoji moralni popolnosti, kakršna je v Bogu“. O cerkvi pravi, da ko bo izpolnila svojo nalogo, bo popolnoma odstopila, in namestu „cerkvene vere“ bo le še neka „moralna vera“. Kantova šola je prenesla njegov kriticism tudi na biblične vede ter je s svojo „kritiko“ toliko časa „čistiła“ božje razodetje, da jim ga ni slednjič ostalo skoro nič več. Ravno vsled tega, ker se je mogoče s Kantovim „kriticizmom“ iznebiti vsakega neljubega dejstva, je ta sestav postal modroslovje protestantizma.

Kant se je bavil tudi z estetiko. V „Kritiki razsodnosti“ razločuje formalno in materialno smotrenost. Prva je predmet estetski, druga pa teleološki razsodnosti. Estetska razsodnost je po njegovem nauku zmožnost, ki spoznava formalno smotrenost stvari, to je, harmonijo njihove oblike s spoznovalno zmožnostjo. „Sodba okusa“ (Geschmacksurtheil) mu je dosledno popolnoma subjektivna predstava, katere merilo je čuvstvo uganjanja ali nevšečnosti. Lepoto pa vidi samo v smotrenosti, katero si ustvarja domišljija. S tem pa pade splošna veljavnost in trdnost „sodb okusa“. Mi smatramo lepoto kot realno lastnost stvari. Lepota stopa kot

predmet spoznanja pred naš razum ter ima svoje postave, ki so trdne in splošno veljavne. Kant izrecno trdi, da „sodba okusa“ ne izvira iz pojmov, in da je njena veljava le subjektivno splošna. Vsaka taka sodba je le posamezna. Nujnosti, katero si mislimo v estetski sodbi, ni v drugem smislu, kakor v tem, da vsi izrekó neko sodbo, katera je le kot primer nekega splošnega pravila, ki ga pa ne moremo določiti. Subjektivni princip, na katerem temelji „sodba okusa“, je torej splošno soglasje, katero je določeno edino le po čuvstvu, ne pa po pojmi.

S tem je Kant tudi leposlovje „osvobodil“. Kajti na kaj se naj pa ozira kritika, ako nima nobenih splošno veljavnih umstvenih načel, po katerih naj sodi književnost in umetnost? Če je vsaka estetska sodba le posamezna in subjektivno čuvstvena, potem ni več merila, po katerem moremo soditi med lepoto in nelepoto v umetnosti.

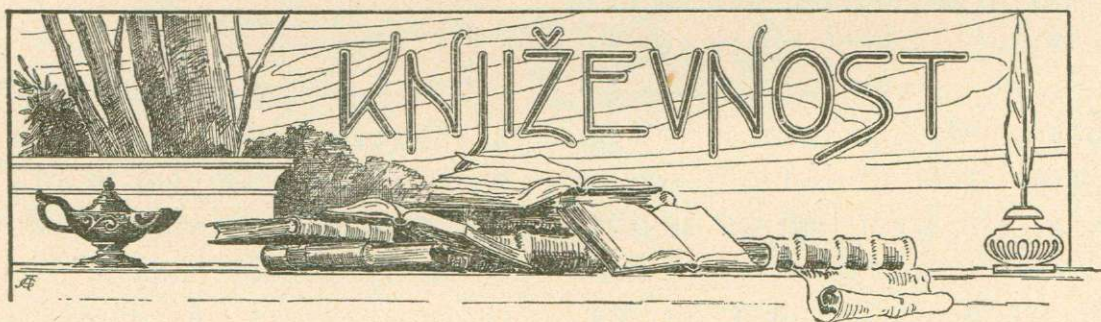
* * *

Kant je torej v vseh modroslovnih strokah dal svobodo subjektivizmu — samovoljnosti. On se je sicer varoval to priznati. A njegovi nasledniki so razvili subjektivizem v najbolj zračnih in fantastičnih oblikah. Začeli so v resnici ves svet konstruirati po svojih lastnih mislih. Če je nemogoče spoznati stvari same na sebi, čemu bi pa verovali še v njihovo istinitost? Tako je prišel Fichte do tega, da biva sploh samo „jaz“. „Jaz“ sem neskončen, in vse, kar je, je samo, ker si „jaz“ tako mislim. Odtod je bil seveda samo še en korak do panteizma: Če sem „jaz“ vesoljnost, potem sem „jaz“ tudi Bog, in Bog je vesoljnost. Znano je, da so nemški modroslovci storili tudi ta negotovi korak v megleno temo subjektivizma.

Celo stoletje je stalo pod vplivom teh idej. Pamet človeška se je s svojo lastno kritiko umorila. Rodili so se drug za drugim modroslovni zistemi brez reda in smisla. Moderni duh se je slednjič naveličal tega praznega umovanja. Propadel je ali v materializem ali pa v dvom, katerega je izrekel Du Bois Reymond: Ignoramus et ignorabimus!

Odmev tega modroslovja slišimo iz sedanje književnosti in umetnosti. Ali je umetniški „impresionizem“ kaj drugega, nego načelo Kantovo, da moremo spoznati le posamezne zunanje muke, prenešeno v umetnost? Ti moderni črtičarji, ki ne ustvarjajo več globoko zamišljenih velikih umotvorov, ampak le zbirajo in analizirajo bolestne muke svojega rafiniranega čustvovanja — ali so kaj drugega, nego subjektivistični peresa in čopiča? Zunanji svet za nje ne obstoji več. Svoj „jaz“ popisujejo in se vglabljujejo vanj. Ves zunanji svet se nam v njihovih spisih več ne kaže kot nekaj objektivnega, realnega, ampak le v odsvitih njihovega čustvovanja. Oni ne popisujejo zunanjih dogodkov, ampak le svojo lastno dušo kot proizvajateljico predstav, občutkov in nestalnih pojmov.

Ta subjektivizem je privedel modroslovje do takih ekstremov, kakršne vidimo v Hartmannu in v Nietzscheju. In tu se je začel moderni duh zavedati, da je zašel. Modroslovje se hoče rešiti iz splošnega skepticizma. Zato je zaoril v novejšem času klic: Nazaj h Kantu! A zaman pričakuje moderno modroslovje rešitve od povratka h Kantu. Kajti ravno v tem modroslovju je oni razjedajoči element, ki je razkrojil v svojem stoletnem razvoju modernega duha. Seči bodo morali mnogo dalje nazaj — nazaj v ono modroslovje, ki še ni dvomilo nad svojo lastno pametjo, ki priznava realnost svetu, veljavo načelu vzročnosti in objektivno vrednost spoznavanju. Ne kritike čiste pameti — nam je treba restavracije zdravega razuma!

SLOVENSKA.

Zlatorog. Narodna pravljica izpod Triglava. Napisal A. Aškerc v Ljubljani. Založil L. Schwentner. — Bili smo res radovedni, kaj bo nastalo, ako Aškerc obdela romantično snov. Kajti večjega nasprotstva ni, kakor je med Aškerčevim hladnim skepticizmom in med naivno iskrenostjo narodne pravljice. In reči moramo, da se Aškercu poizkus, dramatisirati „Zlatoroga“, vkljub vsej skrbnosti, s katero je pilil svoje verze — ni posrečil.

Aškerc je doktrinarec svojega sistema in kaže povsod tendenco. Te svoje lastnosti tudi pri „Zlatorogu“ ni mogel zatajiti. On dokazuje s tem spisom v verzih, da ljubezen in pohlep po bogastvu strmoglavita ljudi v pogubo. To je teza, in vse je spisano z namenom, da nam dokaže to trditev. Tak vtisek ima vsakdo, ki prebere Aškerčevega „Zlatoroga“. Mi vidimo zlatoroga, slišimo bele žene, poslušamo zele-

nega lovca — a vendar ne dobimo nikjer vtiska naivne pravljice. Zdi se nam skoro, kakor bi brali razpravo v verzih. Aškerc spravi trentskega lovca Bojana v propad, kakor bi reševal kak matematičen problem — povsem logično in pravilno, samo — romantično ne.

Jasno se vidi, da je hotel Aškerc v resnici ustvariti nekaj gorkega, naivno-pravljичnega. A v njegovih rokah se je pravljica izpremenila v modroslovno razmotrivanje. Koprneča strast postane v njegovih rokah mehanična energija. Ko nam naj bi zapel ukajočo lovsko pesem, začne filozofirati o „velikem Panu“, in namestu da bi zapel pastirsko pesem o zlatih žarkih planinskega dne, začne razmotrivati bistvo in starost solnčne oble.

Aškerc vsled tega tudi ne zna slikati ženskih značajev. Od njega nimamo še nobene ženske. Tudi lepa Vida v „Zlatorogu“ je le po imenu ženska. Mi vidimo sicer njeno radost, njen pohlep, njen obup. A v vsem tem ni nič pristno ženskega — nič srca.

Trentskega lovca je hotel Aškerc opevati, a v mislih mu je bil – Faust. Kot zlobni, zapeljivi princip je uvedel „zelenega lovca“, ki igra vlogo Mefista. To naj bi bil istinit vrag, in razne ironične poteze spominjajo Goethejevega vzorca; vendar moramo reči, da je ponesrečen stvor. „Zeleni lovec“ je kot vrag seveda metafizičen modroslovec in deklamira svoje misli o vzrokih, o moči in sili, o raznih svetovih in podobnih stvareh. A kako je mogel Aškerc hudirja privedi do tega, da se je nesrečno zaljubil v lepo Vido, nam je neumljivo. Vekovečni princip zla, ki šteje stoletja in premerja svetove, pa se kar naenkrat zagleda v mlado krčmarico v Soški dolini in postane melanholičen ter javka o svoji nesrečni ljubezni, — je vendar prečudna prikazen. To protislovje nam podere vse zaupanje v modroslovje Aškerčevo.

Tudi v jeziku ni nobene naivnosti. Lepi, zvonki so verzi v onem prizoru, ko sanja Bojan in ko gredo razne prikazni mimo njegovega očesa. A ako beremo v razgovoru besede: „srečnik, nehvaležnik“ nam takoj izgine iluzija narodne pravljice. Splošno so pa verzi sami izredno izlikani in opiljeni.

Dr. E. L.

Poduk rojakom Slovencem, ki se hočejo naseliti v Ameriki. Spisal Rev. F. S. Šusteršič. Joliet. Ill. Založila zveza slovenskih duhovnikov v Ameriki. 1903. Tiskal „Amerikanski Slovenec.“ — To je velevažna in jako poučna knjiga, vredna, da se ž njo bolje seznanimo.

V uvodu piše pisatelj (str. 5): „Pojasni ti razmere, zavrni predsodke, odkriti resnico in podati rojakom-izseljencem dober svet v telesnih in dušnih zadevah, je namen tej knjižici.“

Knjiga ima 6 poglavij in 2 prilogi.

1. Opisuje „Združene države ameriške“ ter podaje kratek pa jasn topografičen in statističen pregled. Združenih je 45 držav in dva teritorija, kjer živi okrog 75 milijonov duš.

2. Daje „nekaj nasvetov naseljencem.“ Taki nasveti so: „Naselite se tu s svojimi družinami in pridite sem z namenom, da ostanete tukaj in si izberete Ameriko za svojo drugo domovino.“ — „Slovencem svetujemo, naj se ne selijo v nobeno drugo deželo v Ameriki, kakor v Združene države. Naseljenci „naj gredo v take kraje ali mesta, kjer imajo Slovenci svojo cerkev in svojega duhovnika, ali vsaj tje, kjer jih biva večje število in je upati, da si ustanove lastno cerkveno občino.“ Za temi daje svete v oziru na „delo, kakršno čaka tu slovenskega naseljenca“ ter pravi, da „bi bilo za marsikoga bolje, da se loti poljedelstva“. Tu je

pristavljen resen opomin: „V Ameriki je treba delati in trpeti za vsakdanji kruhek, kakor povsod na božjem svetu.“ Dalje pravi: „Svetovati je Slovencem, ki se naselijo v Ameriko, da pristopijo k uniji svojega rokodelstva ali obrti.“ Sviri pa učene ljudi pred naselitvijo, češ „za študirane ljudi, ki ne razumejo angleškega jezika, sploh niso ugodna ameriška tla“, izvemši duhovnike, katerih bi potrebovali precej kakih deset. — Enako „je na mnogih slovenskih naselbinah lepa prilika za mladega, nadarjenega in podvzetnega zdravnika.“ Končni svet: „Poizvedi najprej. . . kako je z delom . . . v kraju, kamor si namenjen, in potem še le se odpravi na pot.“

3. Razlaga „naselniški zakon“, kakršen zdaj velja v Ameriki.

4. Popisuje „katoliško življenje v Ameriki“ jako zanimivo. Katoliška cerkev je v Združenih državah popolnoma prosta; nihče se ne sme vtikati v njene zadeve. Katoliška cerkev je tukaj najmočnejša verska družba, ki šteje 12 milijonov duš (brez Kube in Filipin). Danes broji 13 nadškofij, 88 škofij, 13.000 duhovnikov in 10.000 farnih cerkev. — Slovenci pa imajo zdaj tu 17 svojih župnij in cerkev. Katoličani v Ameriki si morajo sami zidati cerkev in jo vzdrževati, sami plačevati svoje duhovnike. Zato imajo poleg peterih cerkvenih zapovedi še 6., ki se glasi tako: „Pomagaj po svoji moči vzdrževati cerkev in duhovnike!“ Razven cerkve morajo ameriški katoličani vzdrževati tudi svoje šole, ker so državne šole brezverske. Slovenci imajo 6 svojih šol.

Velikega pomena so v Ameriki katoliška društva z namenom dejansko izvrševati ljubezen do Boga in do bližnjega. Prva in največja zveza slovenskih katoliških društev je bila ustanovljena l. 1894. v Jolietu, Ill. pod imenom: „Kranjska Slovenska Katoliška Jednota.“ Danes ima 53 slovenskih katoliških društev s 6223 člani. — Razven te je več slovenskih društev v „Jugoslovanski Katoliški Jednoti“ in v „Slovensko-Hrvatski Zvezi.“ V katoliških župnijah imajo kakor na Slovenskem tudi v Ameriki cerkvene bratovščine.

Važno vlogo v katoliškem življenju igra katoliško časopisje. Zdaj imajo tri take liste: „Amerikanski Slovenec“, „Nova Domovina“ in „Mir.“ Vsak veren Slovenec naj se naroči na enega izmed teh treh listov.

Za nas doma so posebno zanimivi podatki o sklepanju zakona. V Ameriki je civilni zakon veljaven po župnijah, koder ni razglašena tridentska postava za sklepanje zakonov pred lastnim župnikom. Država pa nikogar ne sili, da se mora civilno poročiti, zato veže vse kato-

ličane cerkvena zapoved, da svoj zakon sklenejo pred lastnim župnikom v cerkvi.

Splošno se vidi, da je versko življenje med ameriškimi Slovenci dokaj živahno in npravnost na zadosti visoki stopinji. Knjiga daje slovenskim duhovnikom lepo izpričevalo, da se vestno trudijo za svoje rojake in sploh dosegajo znatnih uspehov.

Posebej še omenja „Zvezo slovenskih duhovnikov v Ameriki“, ki ima namen prirejati misijone za Slovence, zlasti po onih krajih, kjer nimajo še svojih duhovnikov, pomagati pri ustanovitvi novih šol in župnij, dobivati mladenci in deklet za duhovski in samostanski poklic, izdajati potrebne knjige itd.

5. Razjasnuje „Poduk“ denar, mero in vago, kakršna se rabi v združenih državah.

6. Naštevava in kratko opisuje „slovenske naselbine v Združenih državah“. V 25 državah imajo svoje stalne naselbine, po nekaterih drugih prebivajo le začasno posamezniki, gredeč za delom. Število vseh Slovencev v Združenih državah bi bilo okrog 53.000 duš. Mnogo zanimivih črtic nam podaja pisatelj v tem poglavju, deloma iz lastne izkušnje, deloma iz peresa tovarišev in rojakov.

Knjigi je spredaj privezan zemljevid Združenih držav ameriških, kateri dobro služi bralcu in mu kaže velike prostore in daljave novega sveta. Zada pa je zapisnik z „naslovi slovenskih škofov in duhovnikov v Ameriki“, ki tudi močno povzdiguje rabljivost tega „Poduka“.

Knjiga je spisana v krepkem in poljudnem slogu, tako, da jo more s pridom rabiti vsak Slovenec. Pisatelj se čuti Amerikanca in pokaže semtertjta svoj ponos. Jako spretno zagovarja življenje in vedenje izseljencev nasproti nekaterim včasih preostim, ker presplošnim očitanjem rojakov iz starega sveta. V mnogih točkah mu moremo pritrdjevati, le v tem, da pri nas doma gosposke podpirajo sprejemanje svetih zakramentov in versko življenje, se ne strinjamo vsi ž njim.

Z veseljem pozdravljamo delavnost naših rojakov onkraj morja, o kateri nam piše ta knjiga; želimo kmalu zopet kaj lepega iz novega sveta.

— č.

Ilustrovani narodni koledar 1904. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celju. — Praktičen in ličen je bil ta koledar vedno, a marsikako leto nas je motila njegova pristranost v poročilih in moderna tendencioznost v leposlovnih spisih, ki jih je objavljala. Tega letos ni — vsaj ne tako obilno. Pesniški del izpolnjuje Vek. Spindler s šestimi še precej srečnimi pesmicami. Verzi se beró gladko in prijetno (razen nekaterih prisiljenih n. pr. v „Spominu“:

„v življenja zapuščenih dneh“. Vsebina je večinoma erotično lirična; komur ugajajo objemi „na tihi poljani“, kdor bo mogel odobravati, ko bo videl, da fantje „k ljubiciam svojim pod okna radostno hiteli so“ in bržkone netili „plamen, ki v noči je viharji se dvignil do neba“ — bo odobral tudi tako liriko. Leposlovni črtici „Višji vzori“ (Rinaldo) in „Našla sta se“ (Radovan) sta prikupljivi, dasi je druga po vsebini le šablonska, tudi pri nas že stokrat predelana romantika, a slog ima svoje posebnosti in jezik je prijeten, dasi ne povsem pravičen. Nekaj pristrčnega je kratka črtica „Višji vzori“. Koliko duševnega življenja je tu skiciranega z dvema, tremi potezami! Prav prijeten vtisek je napravil na nas ta malehni, a krepko delujoči refleks ognjevit in idealne mlade duše. Črtica inženirja F. Lupše „o severnem tečaju“ je pisana prav poljudno; zanimivi so tudi nekrologi profesorjev Vrhovca in Rutarja in narodnjaka dr. H. Šukljeja ter životopisne črtice Viktorja Parma. — O kranjskem deželnem zboru imamo seveda drugačno mnenje. Tudi bi si upali nekoliko podvomiti, si je li res „pač malokdo pridobil za slovenski narod toliko zaslug“ kakor Jan Lego. Bog mu daj učkati še mnogo let, a njegove ideje niso bile vedno vse zdrave! *Zdrave ideje imamo vama Vl. K.*

— mi!

Izgubljena sreča. Rudolf Vrabl. Založil Jernej Bahovec. V Ljubljani 1904. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. Cena 40 v. — To je domoljubna knjižica, ki v pravljčni obliki popisuje zatiranje Slovencev in jih vnema za „Družbo sv. Mohorja“ in za „Družbo sv. Cirila in Metoda“.

HRVAŠKA.

Fragmenti. Milan Marjanović. Dubrovnik. 1903. — „Vse, kar se razvija“, pravi pisatelj v epilogu, „kar dozoreva: cvetje v poletju, deklica, preden postane žena, mladenič, ko v njem še vrè — ta lepota postajanja ima posebne čare in dražesti. Pred petimi, šestimi leti smo bili člani mlade literarne generacije hrvaške v tem „statu nascendi“. . . . Dokumente svojega in našega razvoja izdajam v knjigi teh fragmentov sedaj, ko smo bolj ali manj že vsi stopili na širše poprišče.“

Prijateljski krog, ki ga omenja pisatelj, poznamo. Zbiral se je svoj čas okoli „Mladosti“, „Salona“, „Nove Nade“, „Svjetla“ in drugih efemernih pojavov brez silnejših posledic za širšo javnost. Vendar se je vzgajala ob njih „mlada literarna generacija hrvatska“ (deloma

tudi slovenska), in ker so Marjanović, Jelovšek, Milčinović i. dr. krepke individualnosti, smemo pričakovati, da se njih življenska moč ne pozgubi brez očitnejših sledov v hrvaški knjigi.

Mlada moč se razvija, ne vznikne hkrati v polnem obsegu. Jelovškove „Simfonije“ so bile izraz nervozne mladostne razdraženosti, iskanja in hrepenenja, v poznejših publikacijah je že umerjenejši. Milčinovićeve „Zapisci“ so še polni tujega, hiperkulturnega duha; v knjigi „Pod branom“ (izdal preteklo leto skupno s soprogo) je millieu že bolj domač. In pod vtiskom, da so Marjanovićeve „Fragmenti“ ogledalo razvoja njegove pisateljske osebnosti, nam je soditi tudi te.

Reči smemo, da je M. med najdarovitejšimi močmi v novejši hrv. literaturi. Značilna je zanj velika intuitivnost, živa plastika in krepek jezik. Cikli „Starac“, „Umjetnost“ in „Intima“ v „Fragmentih“ so prava poezija v prozi; lepših stvari se težko dobi v hrvaškem, še manj v slovenskem jeziku.

„Naslikal bi na mračno ozadje venec, spleten iz gloga. Naslikal bi ga z ostrim trnjem, temnim kakor zagonetka . . . a s perjem, zelenim kakor nada in poletje. Naslikal bi po njem še mnogo cvetov, z zelenimi lističi kakor angelska nedolžnost in z rumenimi prašniki kakor čisto zlato. In potem bi naslikal še dve roki, ki sta krčevito prijeli za venec in ga pritisnili na moško glavo. Tako ovenčana glava se dviga ponosno, a skozi lase in čez čelo rosijo krvave kapljice.... In naslikal bi še nekoliko parov oči, ki iz ozadja zavistno gledajo na premagano lice ovenčanega moža, pa sto in sto rok, ki se krčevito iztegujejo za vencem iz trnja, temnega kakor skrivnost, z belimi lističi kakor nedolžnost in zlatimi prašniki kakor zlato. Glejte, to bi Vam naslikal. A veste li, kako bi imenoval to sliko? Napisal bi eno samo besedo: Žena“ (str. 25. 26.).

Takih mest je v „Fragmentih“ mnogo. (Pr. črtice „Pjesnikovo zrno“, „Sukob“, „Otsjev“ i. dr.). Marjanović je simbolist, marsikje temen in nejasen, marsikje globoko — žal tudi protireligiozno — satiričen. V detailu je mojstrski, v celoti pa tuintam tudi medel in plehek. Prečitaš dve tri duhovite stvarce, polne notranjega bogastva in lepote misli; a neprijetno te dirne, ko naletiš na drugo, ki je ne moreš biti vesel: živa in markantna — zato pa tem večjega obsojanja vredna — slika nečistega poželenja. Tu ni simbolizacije, ni tiste na videz enostavne, a tako skrivnostne snovi, ki bi v nji mogli iskati in najti skrito globljo idejo („Jabuka“, „Cviece“, „Duvne“ i. dr.). In vendar bodi blesteč slog le primerna odeja lepi vsebini!

Marjanović deluje tudi politično. Pravkar nam je došla v roke 120 str. obsegajoča knjižica „Hrvatski pokret I.“ (nekoliko misli o nji si pridržujemo za drugopot), njegovo najnovejše delo, in kar nič ne dvomimo, da ima pri svojem mnogostranskem delovanju nesebične in plemenite težnje. Zato pa tudi upamo, da se mu nazoni, ki so tuintam pač še zelo moderno — nehrvatski, objektivno neresnični, sčasoma izbistrijo in ublažijo. Bojimo pa se, da mu burno politično življenje izčrpa plodovito in bogato fantazijo, otopi umetniško stvarjanje. Tega bi nam bilo resnično žal. Tudi njemu želimo: Navzgor!

Vl. K.

Hrvatsko glumište. (1894—1899.) Dramaturški zapisci. Napisao Stjepan Miletić. Vel. 80. — Knjiga prva str. 168.; knjiga druga str. 232. Cena 4 K. — Hrvaška književnost se je obogatila te dni s knjigo posebne vrste, kakršne Hrvatje dosedaj niso imeli, in katera jim je podala mnogo več, kakor pa obljubuje sam naslov. Pisatelj je svoje delo skromno nazval „Zapiske“; v resnici je pa to jasna, če tudi žalostna slika hrvaškega umetniškega stremjenja od devetdesetih let semkaj, iskrena izpoved pisateljevega delovanja na umetniškem polju, a obenem ostra obsodba hrvaških razmer v zadnjih desetletjih, katere so ne samo v narodnostnem pogledu, nego tudi na umetniškem polju zamorile marsikatero „drobno rožico“. Ko ne bi sam poznal in preživel teh razmer, če tudi od daleč, a ne kot pisatelj, kateri se je sam boril z vsemi neprilikami, bi moral pač na marsikateri strani vzklkniti: „To ni mogoče!“, a vendar je tako bilo in nasledki še danes to izpričujejo. Prav zato so zanimivi ti „zapisci“ ravno tako onemu, kateri razmere bolje pozna, a kateremu bode marsikaj sedaj še bolj jasno, kakor tudi onemu, kateremu to dosedaj ni bilo znano, ker bo izprevidel, kolikokrat in koliko se mora večkrat umetnik boriti, a nazadnje pride nekdo, kateri z enim udarcem svojega kladiva stre ves njegov truč v prah. Zato se ni čuditi, če je potem umetniku včasih tudi beseda pikra in ostra in če so „zapisci“ pisani z njegovo srčno krvjo.

Po smrti Jožefa Kneisela je prevzel pisatelj l. 1894. intendantsko službo v hrvaškem deželnem gledišču. Dedščina, katero je dobil od svojega prednika, je bila malenkostna: Opera je prenehala že l. 1889., a v drami so se slabo gojila razna klasična dela, večinoma pa razne francoske in nemške konverzacionalne drame. Dr. Miletićev ideal je bil, da v Zagrebu ustvari eminentno hrvaški umetniški zavod, ker je gledišče, kakor pravi Preradović „hram prosvjete, u kom se služba narodnosti služi“. Njegov

namen je bil, da na oder spravi vsa hrvaška dramatična dela, če so le sposobna za oder, a potem najznamenitejša dela raznih drugih slovanskih narodov. Poleg tega je hotel pa tudi vzgojiti čvrst, klasičen repertoire, ker se s točnim poznavanjem klasikov dovršuje pri umetnikih in pri občinstvu umetniška vzgoja. Seveda poleg klasikov bi seznanil občinstvo tudi z modernimi dramatikami — tako, da bi se v nekoliko letih vsak marljivejši obiskovavec gledališča seznanil z vsem, kar je dovršenega ustvarila svetovna dramatična književnost, klasična in moderna. — Poleg tega je pa hotel zbuditi tudi opero. Dasi se je imel dr. Miletić posebno v začetku mnogo boriti tudi z osebjem, ker so se mnogi dobri glediški igralci poslovili iz Zagreba, vendar se ni dal prestrašiti in je začel izvajati svoj program. Treba je bilo železne roke, katera je vpeljala zopet red in zvezala zgradbo, katera se je že skoraj začela podirati. Ali šlo je. Intendantova ljubezen za umetnost, njegova velika izkušnost in izvedenost v teh stvareh je premagala vse težave. O hrvaškem gledališču so začeli zopet drugače govoriti in pisati, in ko je poteklo eno leto, je bilo zadovoljno občinstvo, a tudi intendant s svojimi uspehi. Vendar nekaterim „gori“ to ni bilo prav. Zahtevali so, da se nekatere stvari opusté, pred vsem pa opera, ali vsaj omeji, ker se tako preveč troši. Ker Miletić ni hotel tega popustiti, je odložil orožje. In vendar je bilo to v onem odločilnem času, ko se je imela hrvaška gledališka umetnost seliti iz stare podrtine v novo veličanstveno zgradbo in tamkaj začeti novo življenje. Ljubez za stvar je zmagala. Miletić je prevzel gledališče za tri leta v svojo režijo pod pogojem, da bode v umetniških vprašanjih popolnoma svoboden (od dežele je seveda dobil dosedanje podporo 50.000 gld., a od mesta Zagreba 10.000 gld.) Dne 14. oktobra 1895 je bilo v prisotnosti cesarjevi slovesno otvoreno novo gledališče, a kaka sapa je takrat pihala, se vidi po tem, da pri otvoritvi niti intendant ni bil navzočen. Novo gledališče so obiskali dne 8. decembra 1895. Slovenci, in takrat se je slovesna predstava začela s slovensko igro: „Berite Novice!“ Lepi proslov: „Pozdrav Slovencima“, katerega je zložil dr. A. Harambašić, je vlada zabranila, čeravno ni bilo v njem nič „nevarnega“, ampak opeva le slovensko-hrvaško bratstvo.. Pisatelj ga je v svoji knjigi natisnil, pa omenjam iz njega samo ti dve kitici:

Zajednička prošlost nam je bila,
zajednički mučenički vijenac,
i iz jednog majčinoga krila,
brat je Hrvat, kao i Slovenac;

jednako se trude u svom znoju,
da im opet sinu liepsi dani,
da ne budu u naroda broju
vazda samo bijedni sirotani,
već da ono poluče sa slogom,
što ih ide pred svijetom i Bogom.

Ako Bog da, to će i polučit,
jer smo jedni, razlike nam nema,
nitko neće više nas razlučit,
dok su složna srca nam posvema;
od njih smo već podigli žrtvenik
našoj sreći, našem jedinstvu,
već je vedar naš duševni zrenik,
već se kod nas smrkava tudjinstvu,
a Slovenac stoji uz Hrvata
kao brat uz rođenoga brata.

Dr. Miletić ni samo obljuboval: Kar je zamislil, to je tudi izvršil, in v štirih letih, ko je on vodil hrvaško gledališče, se je vzpelo na višavo drugih večjih evropskih gledališč. Pred vsem se je oziral na domača dela; za njegovega vodstva so igrali 50 izvirnih hrvaških del, od katerih je bilo 32 novitet. Otel je pozabljenosti marsikatero delo iz stare hrvaške književnosti; razpisoval je nagrade in s tem priskrbel gledališču tudi več novih dobrih igrokazov. Oziral se je tudi na druge slovanske narode, posebno na Ruse. Prav veliko zaslug ima tudi zato, ker je na oder hrvaškega gledališča spravil kar cel ciklus Shakespearjevih del, katera so se igrala pod njegovim vodstvom vzorno in po izvirniku. Ne bodem omenjal drugih klasičnih in modernih del raznih narodov, a priznati moram, da je izbiral z umetniškim okusom in skrbel, da Hrvatje dobe kaj kmalu tudi različna najnovejša dela dramatične umetnosti. A na kako višavo se je vzpela hrvaška opera? Poprej so peli največ italijansko, tako da je že pok. Šenoa rekel: „Sva gospoda i vitezovi (t. j. solisti) pjevaju talijanski, a samo seljaci i sluga (t. j. zbor) hrvatski“; sedaj so peli vse hrvaško, a tako, da se ni bilo Hrvatom treba tega sramovati. Miletićeva zasluga je, da je petdeset let po svojem rojstvu vstal od mrtvih Lisinskega „Porin“, pač prekasno za svet, ali ne prekasno za Hrvate, kateri so sedaj izprevideli, kako dovršeno muzikalno delo so imeli že pred petdesetimi leti. Od tujih oper omenjam samo ciklus Wagnerjevih oper in pa Smetanovo „Prodano nevesto“ in „Dalibora“. Ravno tako je začel Miletić tudi s proizvajanjem simfoničnih koncertov, v katerih so se izvajala večja muzikalna dela klasične vrednosti. V štirih letih vodstva Miletićevega so gostovali v hrvaškem gledališču prvi velikani dramske in pevske umetnosti; omenjam samo: Rossija, Zacconija in kasneje Novellija, Sklenárovo Malo, Želazovskega, Milko Trnino, Blaženko Krničevo, Prevostico, Bellincionko in

druge. A za naraščaj na dramatskem polju je skrbela po Miletiću osnovana „Dramatska šola“.

Tri leta, katera je imel Miletić v najemu gledališče, so hitro minula, in on se je zopet umaknil z umetniškega polja. A nagrada mu je bila ta, da je vlada njegov inventar, kateri ga je veljal čez 80.000 gl. — odkupila za 18.000 gl. Peto leto teče, odkar se je on umaknil. Opera je zopet pokopana, a poleg nje je pokopano marsikaj, kar je pod njegovim vodstvom vzraslo z naporom in trdom. A da je imel napora, izpričujeta nam gori omenjeni dve knjigi: „Hrvatsko glumišče“, v katerih je pisatelj položil točen račun o svojem delovanju. Ti knjigi bode vsakdo rad čital, a upam, da s pridom, ker pisatelj v njih odkriva svoje bogato znanje in izkustvo o glediški umetnosti, opisuje razna gledišča, katera je proučil na mnogih svojih potovanjih, a ravno tako ocenjuje tudi bistro in nepristransko razna dela raznih dramatskih pisateljev. Slog mu je živahen in prikupljiv, pripovedovanje neprisiljeno in šegavo; če pa včasih izpusti tudi ostro strelico, kdo bi mu zameril? Čakal je sicer nekoliko let, dokler se je pomiril in je dobil potrebno ravnodušnost, a vendar bode katera njegova beseda marsikoga zbodla. Tudi bistrogledim kritikom je dal svoje: natisnil je nekatere njihove kritike, in to je dosti, da jih osmeši. Take kritike bi potrebovali, kakršna je njegova knjiga, katera bode ostala verno ogledalo zanimive dobe v zgodovini hrvaškega gledišča.

Janko Barlè.

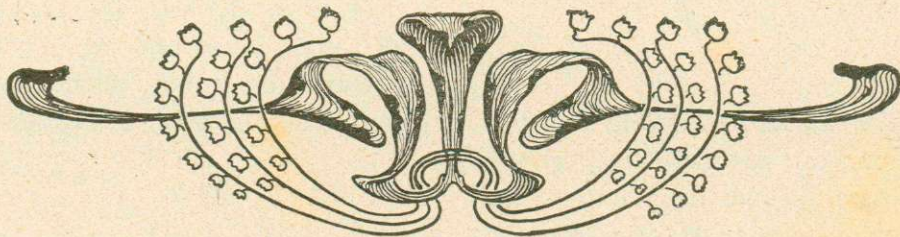

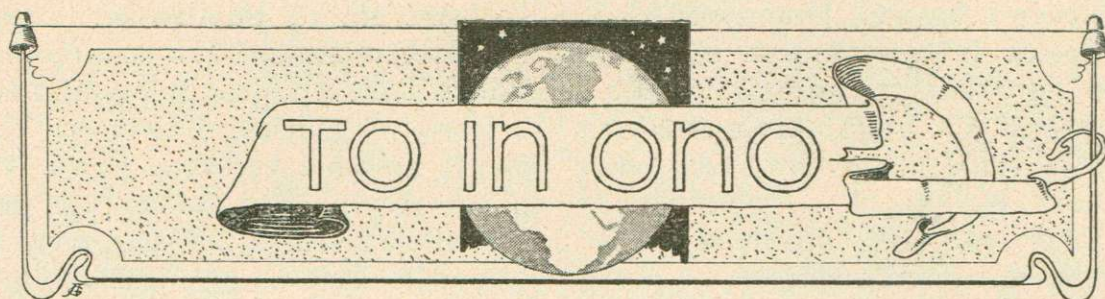
IZ DRUGIH KNJIŽEVNOSTI.

Synodus dioecesis Labacensis, quam diebus 31. mensis Augusti, 1. 2. 3. 4. mensis Septembris 1903 habuit Antonius Bonaventura Jeglič, episcopus Labacensis. Labaci. Sumptibus Ordinariatus. Typis Typographiae Catholicae. 1903. Str. 244. — Tak je

naslov knjigi, v kateri so zbrane razprave lanske škofijske sinode ljubljanske. Knjiga je izdana v latinskem jeziku, ker se predloži tudi sveti stolici. Tudi pri drugih narodih se take knjige izdajajo v latinščini. Sicer se obravnavajo v njej le notranje cerkvene stvari. A dandanes se o cerkvenem življenju že piše po sveh listih, govori na vseh shodih, razpravlja pri vseh priložnostih. Zato pa priporočamo to knjigo vsem izobražencem, da se iz prvega vira poučé o notranjem cerkvenem življenju, — o organizaciji cerkvene uprave in o duhu, ki preveva vse katoliško mišljenje in delovanje. Škofijski sinodi sta bili v ljubljanski škofiji: l. 1774. v Ljubljani in 1778. v Gornjem gradu. Cerkevno življenje, ki se je pri nas lepo razvilo v drugi polovici prejšnjega stoletja, je gnalo samo ob sebi do škofijske sinode, katero je uresničila slednjič apostolska gorečnost sedanjega ljubljanskega vladike. Za širšo javnost so zanimivi sklepi „Constitutiones“. V njih so sledeče določbe: O katoliški veri, o nevarnostih zoper vero in o sredstvih zoper te nevarnosti. Nato sledé določbe o verski vzgoji ljudstva. Najprej so določena načela vzgoje, in za temi slede sklepi o rodbinski vzgoji, o šoli, o vzgoji šoli odrasle mladeži in o sklepanju zakonske zveze. Nato se določuje, kakšno bodi družinsko življenje, posvečevanje praznikov, prejemanje zakramentov, cerkvene družbe, kako se boriti zoper nezmernost, kako skrbeti za razne stanove in zlasti za izseljence. Poseben oddelek govori o časopisih in knjigah, o narodnem življenju in o politiki. Z jako natančnimi določbami se potem urejuje življenje in delovanje duhovnikov. Iz tega pregleda se razvidi, kako cerkveno delovanje sega v vse družabno življenje. V tej knjigi so zbrani plodovi dolgoletnih izkušenj. Kdor pazno prebira to knjigo, mora dobiti vsaj spoštovanje do modrosti cerkvene uprave in do zdravilne in oživljajoče sile njene legislative. Priporočamo knjigo duhovnikom in inteligentnim laikom kar najtopleje.

Dr. E. L.

NAŠE SLIKE.

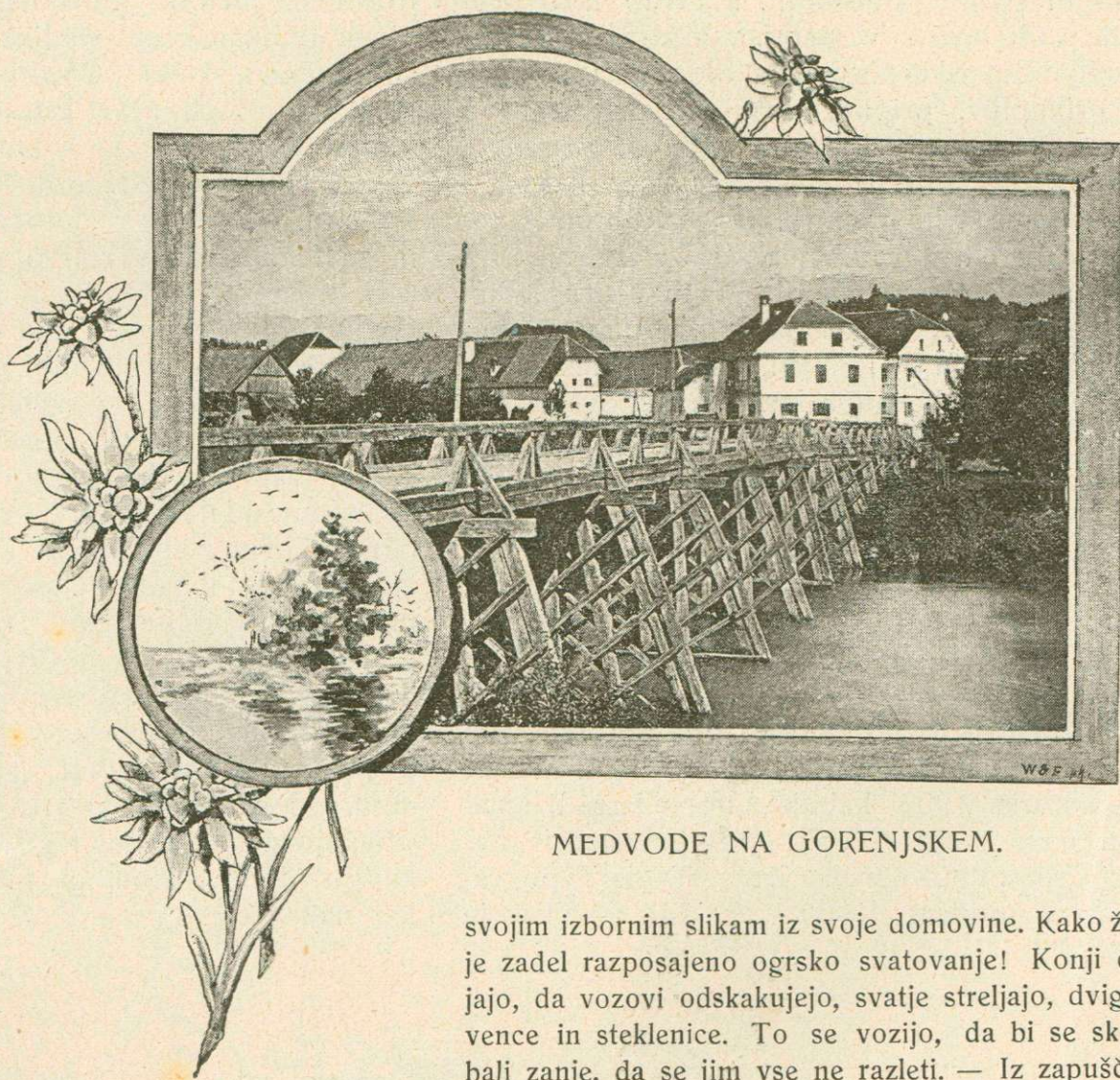
Predpustna je Žmitkova uvodna vinjeta str. 65. Celo noč veselo hopsasa — zjutraj pa s težko glavo na tleh! To se je primerilo pustnima harlekinoma. Veličasten maček jima osorno kraljuje. — „Mladost“ (str. 69.) je ljubka študija Vavpotičeva. Kako odprto

je to oko, ki še ni videlo nesreče in ne pozna trpljenja! —

„Bedni umetnik“ (str. 72.) je Žmitkova slika iz peterburškega časa. Tam je bil naš sotrudnik učenec velikega Rusa Rěpina, našim čitateljem dobro znanega umetnika. Rěpin je dal učencem temo „Umetnikovo siromaštvo“, na katero naj komponirajo samostojno sliko.

Žmitek je rešil nalogo, kakor kaže naša slika, in dobil zato priznanje. Mraz je v sobi bednega umetnika. Saj nima niti za drva. Zavija se v staro obleko, da bi si ogrel premrzle ude. A vrata se odpró, in njegov kruti genij — hišna gospodinja — se prikaže. Kako jej gre jezik! „Plačajte stanovanje, ali pa pojdite vun!“ — „Potrpajte, matjuška, da kaj zaslužim, saj gotovo plačam!“ — „Z obljubami se nič ne plačuje“, klepeta starka. „Takoj mi plačajte v denarju, ali pa se poberite!“ In pri tem s prstom leve roke tolče v dlan desnice, kot bi štela, koliko novcev jej je dolžan. Upajmo, da ga reši iz zadrege slika, ki jo ravno dela. Naj jo le drago proda! — Kitajske slike nam je poslal naš vrli misijonar v „nebeškem cesar-

stvu“, o. Veselko Kovač. Srčna mu hvala zanje! — Bitka pri Lesnem (str. 88.) je izvrsten zgled bojnega slikarstva. Ruski umetnik Kocebu nam je predložil konjeniško atako na pešče ravno v trenutku, ko udarita sovražnika vkup — Ogrsko ženitovanje (str. 104—105) je pa krasna slika Slovaka Jaroslava Věšina. Ta vrli umetnik jemlje snov

MEDVODE NA GORENJSKEM.

svojim izbornim slikam iz svoje domovine. Kako živo je zadel razposajeno ogrsko svatovanje! Konji dirjajo, da vozovi odskakujejo, svatje streljajo, dvigajo vence in steklenice. To se vozijo, da bi se skoro bali zanje, da se jim vse ne razleti. — Iz zapuščine Šubicev smo dobili mično risbo „Tiskarstvo“. Sicer je nedovršena, a jako lepo izraža svoj predmet.

Načrti za cesarjev spomenik v Ljubljani

S tremi novimi spomeniki se krasi Ljubljana: Valvazorjev spomenik, izdelan od mojstra Gangla, že stoji pred deželnim muzejem, Prešernovega izde-

luje našim čitateljem tudi že znani mladi umetnik Ivan Zajc, za spomenik Nj. Vel. cesarja Franca Jožefa pa so bili prošli mesec razstavljeni načrti, predloženi od raznih kiparjev in stavbenikov.

Izbera je jako raznovrstna. Nič manj, nego dvanajst načrtov smo videli razstavljenih.

Fr. Bernekerjev načrt kaže vladarja kot usmiljenega pomočnika v potresni bedi. Na tleh leže mož,

Ivan Meštrović je podal fantastičen načrt na temo „Potres“. Velikanska črna krogla se vali, mečka pod seboj človeška trupla in jih pritiska ob steno, s katere gleda cesar, z izrazom groze in strahu na licu.

Alojzij Kos je podal načrt arhitektonskega značaja, ki bi bil pripraven za kak gaj. Cesar stoji pod zidanim bokom; obdajajo ga majhni amoreti.

Maks Fabiani je modeliral cesarja na konju,

kot da gleda z griča doli: dvignjena konjeva glava ga nekoliko potiska v ozadje.

Jakob Žnider je razstavil secesijski vodnjak: na zidu je relief, predstavljajoč cesarja ob ljubljanskem potresu; dva leva dobro zaslanjata okrogli načrt, a cesarjev kip bi stal — za zidom.

Svitoslav M. Peruzzi je razstavil načrt, ki kaže le cesarjevo glavo na kamenitem podstavku;

Ljubljana se vzpenja k njemu in mu dviga lavorov venec. Na vsaki strani je pol orla.

Pod geslom „Viribus unitis“ smo videli vodnjak brez cesarjeve podobe s kipi Pravice, Ljubezni in Miru. Geslo „V tihi časti“ kaže vladarja kot žalujčega imperatorja v togi in jako secesionistiško razpoloženega. „Hrast se omaja in hrib, zvestoba Slovincu ne gane“ je pa geslo za efekten načrt: Cesar na visokem podstavu, Ljubljana in dva leva. Še en načrt kaže cesarja stoječega, pod njim leva z zastavo.

Ti načrti nam kažejo, da imamo Slovenci precej sposobnih sil, ki nam morejo še marsikaj monumentalnega ustvariti. Treba bi bilo le dati jim dela. Pri

sestavljanju odborov za izbero spomenikov in oceno načrtov pa bi se morali odločilni krogi bolj ozirati na širšo javnost in na strokovnjake, kakor pa na politike.

Spomenik bo stal pred justično palačo. Razpis določuje zanj stroškov 35.000 K. Odbor je dal prvo nagrado Svitoslavu Peruzziju, drugo Fr. Bernekerju, tretjo Ivanu Meštroviću; pohvalna priznanja Ivanu

GORENJKA.

žena in otrok, kos odbite zidine spominja potresnih razvalin. Vladar se milostno sklanja k njim, da jim pomaga. Ta načrt je brez dvoma najbolj umetniški.

Iv. Zajc pa predstavlja vladarja v cesarski veličastnosti. Širok podstavek se razteza daleč naokoli in se zožuje po stopnicah. Na vrhu pa stoji vladar v ornatu, mogočno zroč po deželi. Ivan Zajc je razstavil še tudi cesarja na konju.

Zajcu, Maksu Fab'anju in načrtu z geslom „Viribus unitis“. Kateri načrt bodo izbrali za spomenik, še ni znano.

Zadnji dnevi profesorja S. Šubica.

Ko sem bil prišel v Gradec v pokoj, je bil moj prvi pot k profesorju Šubicu, da se mu zahvalim za prijazni list, s katerim mi je bil podal svoj življenjepis za „Zgodovino slovenskega slovstva“ in pa tudi bodrilno priznanje. Bil je izredno prijazen in zgovoren in je izrazil željo, da bi se včasih videla. Meni je bilo to všeč, kajti on je bil vsekakor najstarejši slovenski pisatelj, s katerim sem mogel občevati, odkar sta mi umrla bivša učitelja na mariborski gimnaziji in pozneje prijateljsko naklonjena odličnjaka Davorin Trstenjak in Božidar Raič.

Pravil mi je o svojih rokopisih, katere po njegovi smrti dobim na razpolaganje. Te ponudbe nisem mogel odkloniti, dasi sem vedel, da ne bom mogel dobro ukreniti z njegovimi naravoslovskimi spisi. O kakšni bolehnosti pa takrat 1900. l. ni bilo ne duha ne sluha. Obiskoval sem ga blizu vsak drugi mesec. Živel in stanoval je izredno varčno. V Radinske toplice je rad zahajal in tam dobival sobo zastoj. Prišel je tudi v Kapelo k gostoljubnemu župniku Davorinu Mešku, kateri se ni mogel načuditi, da je tako slabo oblečen mož vseučiliški profesor.

Lani meseca majnika blizu mi je gospod dr. Ipavic dal glas, da naj profesorja Šubica spravim v bolnišnico. Ker je jako pičlo plačeval gospodarci, tudi ni mogla dosti trošiti zanj. Noge so mu bile tako otekle, da se je težko obuval in izuval. Takoj je bil pripravljen odriniti v bolnišnico; samo v javno bolnišnico ni hotel, ker ni maral biti, kakor je sam pravil, „Versuchskaninchen“. Odgovoril sem mu na to, da vseučiliškega profesorja vseučiliški profesorji ne bodo imeli za „poizkuševanje“.

Ker sem jaz bil 1897. in 1903. l. operiran pri usmiljenih bratih v Gradcu, sem izprožil to misel, da naj tudi on pojde tja, in takoj je bil voljan iti v omenjeno bolnišnico, rekši: „Vi ste torej tam znanec, priporočajte me!“ Njegova hči, posestnica Helena Heilbronner v Langenerlingu pri Reznju (Bavarsko), je tudi prihitela v Gradec, ko je slišala, da se oče počuti slabo. Odpeljali smo se v bolnišnico. Predstavil sem v pisarni njega in njegovo hčer in sem odšel, ker sem imel opraviti drugod. Drugi dan sem prišel pogledat, kako se je tam udomačil. Začudil sem se, ko sem slišal, da se je odpeljal s hčerjo. Zahteval je v sobici marmornata tla. Ker pa takih nimajo v svojih sobicah, ni ostal. Možu izredne skromnosti ni ugajalo tam, kjer dobi za 6 kron na dan posebno lepo sobico. Na njegovem domu sem izvedel, da je šel v „Evang. Pfllegeheim“ na Ruckerlbergu, ker je bil s prednico od prej znan. Nekaj tednov je bil v sobi, in potem sem ga našel na vrtu. Rekli so mu, da se

je poboljšal toliko, kolikor se sploh dá pomagati slabotnemu možu, ki je star nad 70 let. Rekel je, da ga je nekdo povabil na letovišče v Lipnico, da bi pa še rad šel za dva dni v Ljubljano in Škofjo Loko. Zadnje sem mu odločno odsvetoval, ker si tako oslabljen starec v Ljubljani ali v Škofji Loki brez prave postrežbe ne more pomagati. Njegova hči je odpoštovala na Nemško, jaz sem odšel na letovišče v Hoče, pa sem mu trdo naložil, naj mi odpíše, če se odpravi kam na kmete. Blizu mesec pozneje dobim neko soboto predpoldne od njegove hčere iz Gradca brzojav, da Simona Šubica popoldne iz bolnišnice usmiljenih bratov ob drugi uri ponesó — k večnemu počitku. Nobeden vlak ni vozil več mimo Hoč, da bi bil mogel odriniti k pogrebu. Kondoliral sem hčeri pismeno.

Pozneje sem izvedel od hčere, da je šel iz „Pfllegeheima“ na svoj dom v Gradcu, da je tam iznova obolel in se dal prepeljati k usmiljenim bratom in tam umrl. Poklicali so brzojavno hčer, ki je prišla k pogrebu. Poslala mi je potem gospa Heilbronner dva zaboja rokopisov: Eden je bil prvotno namenjen „Matici Slovenski“, eden „Dom in Svetu“. Poznejši pripis je javljal, da naj jaz razpolagam z rokopisi. Ker so mi pa oslabele oči in ker nisem prirodoslovec, sem odposlal oba rokopisa na tista mesta, kamor sta bila namenjena.

O njegovi oporoki, ki se nahaja v rokah tukajšnjega beleznika Steinböcka, nisem mogel poizvedeti ničesar, ker ima dostop do oporoke samo tista oseba, ki ima uradno pooblastilo, da ima pravico do kakšnega dela njegove zapuščine.

Spomin na občevanje s tem odličnim možem mi ostane neizbrisen; bil je mož globokega verskega prepričanja in konservativnega mišljenja.

Dr. Karol Glaser.

O. Stanislav Škrabec je praznoval svojo šestdesetletnico dne 7. januarja t. l. Delovanje odličnega slavista smo opisali v „Dom in Svetu“ leta 1902, str. 77. sl. Naše iskrene čestitke in — na mnogaja lêta!

Slikar Anton Ažbe. Našemu rojaku, slikarju Antonu Ažbetu v Monakovem, je cesar podelil viteški križec Fran Jožefovega reda. Ažbe ima v Monakovem slikarsko šolo, ki je znana kot ena prvih v Monakovem. Predlanskim je prinesel dunajski „Salon“ jako priznalno pisano oceno o Ažbetovih delih z njegovo biografijo in sliko.

Alojzij Progar je zadnji čas za nagrobni spomenik družine Meggerle na novem mestnem pokopališču celovškem izklesal dva angela iz belega kararskega marmorja. Dalje je modeliral g. Progar dva leva, ki bodeta izklesana v več kot naravni velikosti za rakev grofa Somzicha na Ogrskem.

Jaroslav Kocian, veliki virtuozi na gosli, je prošli mesec koncertiral na slovanskem jugu. V Ljub-

ljani je bil njegov koncert vrlo obiskan. Njegova igra je očarujoča. Soglasno ga prištevajo vsi kritiki med največje virtuoze. Iz Ljubljane je šel koncertirat v Gorico in v Trst. Povsod je dosegel največje priznanje. Na klavirju je spremljal njegovo igro O. Dienzl. Ko se je pa ta moral od njega ločiti, je spremljal velikega violinista njegov rojak, g. I. Prochazka, učitelj „Glasbene Matice“ v Ljubljani.

Sedemdesetletnica dr. Jos. Vošnjaka. Dne 20. januarija je praznoval dr. Jos. Vošnjak svojo sedemdesetletnico. „Slovensko pisateljsko društvo“ mu je priredilo slavnosten večer, pri katerem je čital slavljenec svoje „Spomine“. Rojen 4. januarija l. 1834. v Šoštanju na Štajerskem, je študiral v Celju, Gradcu in na Dunaju. L. 1859. ga je vojska privedla v Ljubljano, kjer je kot mlad zdravnik deloval v bolnici, prenapolnjeni z ranjenci. Potem se je vrnil zopet na Štajersko, kjer se je začelo živahno politično delovanje. Izdal je brošuro „Slovinci, kaj hočemo?“ Z dr. Matijem Prelogom je ustanovil „Slovenskega Gospodarja“, dopisoval v „Novice“, v Einspielerjevega „Slovenca“ in bil med ustanovniki „Slov. Naroda“. Pozneje se je vrnil na Kranjsko, kjer je postal poslanec in deželni odbornik. V slovenski književnosti je znan po raznih delih. Pisal je gospodarsko-poučne stvari in pripovedi. O romanu „Pobratimi“ je „Dom in Svet“ obširneje pisal l. 1889., str. 28. Za slovensko gledališče je spisal drame „Lepa Vida“, „Doktor Dragan“, „Pene“ in „Premogar“. Med veseloigrami imenujemo „Svoji k svojim!“, „Resnica oči kolje“, „Ministrovo pismo“ in „Ženska zmaga“. Od l. 1895. živi dr. Jos. Vošnjak na svojem posestvu v Visolah pri Slovenski Bistrici, se bavi z gospodarstvom in piše knjigo „Iz mojih spominov“.

Kako je Dežman postal nemškutar? O tem je dr. Jos. Vošnjak pri svojem slavnostnem večeru pripovedoval sledeče: L. 1861. so bili za državne poslance po novi ustavi izvoljeni dr. Janez Bleiweis, dr. Toman in v Idriji Dežman, ki se je delal takrat najbolj narodnega in ki je po svoji pesmi „Slava Slavljanom“ in po povesti „Proklete grablje“ imel mnogo vpliva v narodnih krogih. Na vse smo se trdno zanašali, vsi so šli kot slovenski poslanci na Dunaj. A Dežman se je pa izneveril še tisto leto. Ko so se l. 1861. slovenski poslanci peljali na Dunaj, so jih slovesno pozdravljali na Dunaju in v Gradcu slovenski dijaki. Tomanu, ki je bil ognjevit govornik, so prirejali velikanske ovacije, za Dežmana, ki kot govornik nikogar ni mogel navdušiti, se pa nihče zmenil ni. Dežmanovo častilakomnost je to bolelo; obrnil se je na nasprotno stran, kjer so mu dali prvo mesto in so ga radostno sprejeli. Že 27. junija l. 1861. je Dežman nastopil v državnem zboru z govorom proti Tomanu in proti slovenskim zahtevam. Od tega časa je bil vedno hujši nasprotnik Slovencev.

„**Matica Srpska**“ je izdala knjigo „Vizantija i Srbi“, knjiga prva. Napisao St. Stanojević. Pisatelj pravi v uvodu, da bo v desetih knjigah obdelal vse zgodovinske, politične in kulturne odnose med Srbi ter med Bizantom in helensko kulturo. V tej popisuje Balkan pred prihodom Slovanov ter prodiranje Slovanov, Bolgarov in Avarov na Balkanu v VI. veku. — Zadnji „Letopis Matice Srpske“ ima članke: „Odnosaji izmedju Srbije i Ugarske 1331. do 1355. (Petar Marković.) Bogoboj Atanacković. (Jovan Skerlić.) Iz „Knjige skica“. (Dr. Svetislav Stefanović.) Razpust Preobraženskog Narodno-Crkvenog Sabora 1872. (Dr. Stefan Pavlović.) Slede književna poročila in „Beleške“.

Srbska književnost. Jovan Grčić je sestavil „Istorijo srpske književnosti prema nastavnom planu za srednje škole“. Knjiga je izšla v Novem Sadu. Življenje Hercegovcev popisuje v črticah in slikah Svetozar Ćorović v knjigi „U časovima odmora“. Dušan Gjukic je izdal zbirko liričnih pesmi „Kroz suton“.

Srbska književnost na Nemškem. V Lipskem izhaja „Knjižnica izbranih srbskih umetniških del“, ki objavlja nemške prevode iz srbske književnosti v krasnem izdanju. Nedavno je izšla Milovana Gj. Glišića „Podvala“ v dr. Krausovem prevodu „Ein Geniestreich“.

Slovanska epigrafika. Izšla je druga knjiga „Starih srbskih zapisa i natpisa“, katere urejuje Ljubomir Stojanović.

Jaroslav Vrchlický je spisal novo zgodovinsko dramo v šestih dejanjih „Knížata“, katere snov je zajeta iz dobe Přemyslovcev okoli l. 1000. V njej nam predstavlja Vrchlický boj med slovanstvom in germanstvom, med vzhodom in zapadom.

Jubilejno izdanje „Babice“ je izšlo pred kratkim v zalogi „Unie“. Lepa povest Božene Němcove se nam predstavlja v krasni, okusni obliki.

Sydor Worobkiewicz, poljsko-rusinski pesnik, je umrl 19. okt. pr. l. v Černovicah, star 67 let. Bil je profesor bogoslovja in je zložil tudi več iger, ki so jih radi igrali.

Poljska umetniška akademija se ustanovi v Rimu. Predsednik akademije bo slavni poljski kipar Teodor Rygier.

Veronika Deseniška. Zgodbo Veronike Deseniške, nesrečne soproge celjskega grofa Friderika, katero je že Jurčič izkušal dramatično obdelati, je porabil zdaj hrvaški pisatelj J. E. Tomić za zgodovinsko dramo v štirih dejanjih.

Dr. Ante Starčević.

Lepi nagrobni spomenik, ki ga vidijo čitatelji na naši podobi, so odkrili Hrvatje svojemu prvaku in prvo-boritelju dne 11. oktobra lanskega leta v Šestinah. Bil je v resnici vztrajen in neustrašen boritelj za pravice hrvaškega naroda. — Pretrpel je preganjanje in ječo v narodni borbi. Vladna stranka ga je hotela z obljubami prikleniti nase, a on se ni udal, ampak je značajan ostal vsikdar na braniku. Ko je l. 1878. na Sušaku pri Reki začela stranka prava izdajati svoje glasilo „Sloboda“, se je preselil Ante Starčević k uredništvu na Sušak ter je tamkaj ostal do konca l. 1883., ko je „Sloboda“ prešla v Zagreb in začela izhajati kot dnevnik. Že l. 1878. je bil izvoljen v sabor v dveh kotarih, pridržal pa je mandat za kotar kraljeviški. Od tega časa pa do svoje smrti je bil neprenehoma saborski poslanec. Leta 1881. ga je izvolilo mesto Bakar, leta 1884. Krasice, leta 1887. Čabar, a l. 1892 Delnice. V Zagrebu se je nastanil dr. Starčević v Gajevi ulici v dveh malih sobicah v drugem nadstropju ter je tukaj ostal do l. 1895., ko se je nastanil v svojem „Domu“, ki mu ga je poklonil hrvaški narod. Kot prvakin vodja stranke prava je preživel zadnjih sedemnajst let svojega življenja v Zagrebu skromno in stoično, kakor je živel celo življenje. Delal je marljivo za „Slobodo“ in za „Hrvat-sko“. V saboru je govoril samo pri važnih priložnostih, toda vsako njegovo besedo je poslušala tudi nasprotna stranka z največjo pazljivostjo, ker je

vsakdo spoštoval Starčevičevo prepričanje in poštenje, njegov redki in trdi značaj in njegovo bistrotnost. V tej dobi njegovega delovanja je najznameniteje delo načrt adrese, katero je mogel l. 1878. v saboru samo prebrati kot popravek adrese večine. Zadnjikrat je govoril dr. Starčevič v saboru 17. avgusta l. 1892. v adresni razpravi. Leto dni kasneje, 20. junija l. 1893. se je sešel v Krapinskih Toplicah s škofom Strossmayerjem, s katerim je bil needin glede programa. Tukaj sta se oba med seboj pomirila.

Dasi telesno dosti krepak a v življenju svojem v vsem zmeren, je začel dr. Starčevič v jeseni l. 1894. hirati, a l. 1895. ga je napala influenza in potem se je pridružilo še vnetje pljuč. Njegova jaka narava je vendar premagala te bolezni. Na skupščini stranke prava dné 17. jul. 1895. je prišlo do razkola v stranki, in sicer zato, ker se je izbral neki osrednji odbor kot vrhovno vodstvo stranke prava. Na koncu svojega življenja se je Starčevič ločil z enim krilom svojih nekdanjih privržencev. Zapustil je stranko razdeljeno, kar je stranki sami največ škodilo. Težka njegova bolezen je trajala do konca februarja 1896. Ostal je bistrega uma do zadnjega časa ter rad sprejemal prijatelje. Umrl je v petek 28. februarja 1896 v rokah svojega sinovca Mile v 73. letu svoje starosti.

Še pred njegovo smrtjo je začel poseben odbor l. 1893. izdajati v Zagrebu „Djela dr. Ante Starčevića“. Do l. 1895. je bilo izdanih 15 zvezkov. Vsled razkola v stranki je izdavanje prenehalo; toda bratranec Mile hoče izdavanje dovršiti. Dozdaj je zbranih v 7 zvezkih 84 njegovih govorov, potem njegove predstavitve in neke razprave, ki so izšle v „Hrvatu“ in v „Hrvatski“.

Stranka hrvaškega prava časti v njem svojega neustrašenega prvaka. Lepi spomenik je izdelal kipar I. Rendić.

F. F. Fidlerjeva petindvajsetletnica. V novembru l. 1903. je praznoval znani književnik Fedor Fedorovič Fidler petindvajsetletnico svojega književnega delovanja. Fidler se ni proslavil v ruski literaturi kot pesnik in pisatelj izvirnih del; njegovo literarno delovanje obstoji v tem, da je prevajal ruske pesnike in pisatelje v nemščino. Fidler je prevedel 122 ruskih pesnikov; predvsem je prevajal Puškina, Lermontova, Nekrasova, Kolcova, Majkova, Nadsona, Nikitina, Tolstega, Feta, Fofanova. Poleg teh je prevedel še mnogo drugih starejših in mlajših pesnikov. Ruska kritika hvali Fidlerja kot najboljšega prevajatelja ruskih pesnikov na nemški jezik. Fidler se pri vseh svojih prevajanjih popolnoma vtaplja v duha pesnikovega, zato se tudi njegovi prevodi beró tako gladkó, kakor bi čitali pesnike v originalu. — F. F. Fidler, po rodu Nemec, se je rodil 4. nov. 1859. v Peterburgu. Obiskoval je najprej reformatsko učilišče; po teh študijah se je vpisal na filološko fakulteto peterburške univerze. V tem času je občeval z mnogimi ruskimi literati, predvsem s pokojnim V. Garšinom, ki ga je

vpeljal v dom I. P. Polenskega. Mladi vseučiliščnik se je živo zanimal za ruske pesnike ter jih jel prevajati v nemščino. V to dobo torej segajo njegovi prvi prevodi. Po dokončanih študijah je jel Fidler delovati kot profesor na „Jekatarinskem institutu“, kjer predava nemški jezik. L. 1878. so izšli njegovi prvi prevodi Puškina, Krilova in Lermontova. Od tedaj prevaja še vedno in kaže v prevodih moč ruskih pesnikov svojim rojakom v Nemčiji. Ruska kritika se toplo spominja Fidlerja ob petindvajsetletnici njegovega literarnega delovanja; globoko mu je hvaležna za njegovo delo in mu odloča častno mesto v vrsti svojih pesnikov in pisateljev. I. D.

Stoletnica F. J. Tjutčeva. 23. novembra l. l. je preteklo sto let, odkar se je rodil veliki ruski pesnik Feodor Ivanovič Tjutčev v selu Ovstutu v Orlovski guberniji. Tjutčev ni mnogo pisal; a kar je pisal, je našlo veliko priznanje. Imenujejo ga slavenofilskega barda. Ruska kritika mu daje častno mesto poleg Puškina in Lermontova. Tjutčev je umrl l. 1873.

Akademična tiskarna v Peterburgu je jela izdajati zbirko kitajskih knjig. Prvo delo je rusko-kitajski besednjak.

Ruski jezik na kitajskem vseučilišču. Na vseučilišču v Pekingu so uvedli predavanja o ruskem jeziku. Poučeval bo A. I. Ivanov, in sicer bo razlagal rusko slovnico v kitajskem jeziku, kar je tudi nekaj posebnega, ker drugi profesorji v Pekingu predavajo — po angleško. Zdaj se ne bomo mogli več povzdigovati nad Kitajce: ti so naprednejši od Avstrijcev, kajti na dunajskem vseučilišču še ni stolice za ruski jezik.

Najstarejši zakonik na svetu. Francoska ekspedicija je našla v staroperzijski prestolnici Suzi zakonik iz časa kralja Hamurabija, ki je okrog l. 2200 pr. Kr. ustanovil združeno babilonsko kraljestvo. V zakoniku se opisuje najprej, kako kralj prejema svojo oblast od solnčnega boga in se nato zahvaljuje božanstvom, ki so mu podelila dostojanstvo in moč, vzdrževati na zemlji pravico, uničevati hudobne in braniti slabotne pred močnejšimi. Potem sledijo zakoni; tuintam odločuje „božji sod“. Posebno mnogo je predpisov glede zakona in ženitve, ki kažejo dovolj plemenito nravnostno naziranje. Kazni pa so deloma barbarske, n. pr.: „Ako sezida zidar komu hišo tako slabo, da se zruši in ubije lastnika, naj se ubije tudi on; če pokoplje zidovje pod sabo gospodarjevega sina, naj umre i sin tistega, ki je hišo sezidal.“

Hipolit Marinoni. V Parizu je umrl dné 7. januarja mož, ki ima za nas to zaslugo, da je iznašel tudi stroj, na katerem se tiska „Dom in Svet“. Hipolit Marinoni je bil, kakor pravi Francoz — „le fil de ses oeuvres“ — otrok svojih del, kajti le z delom je postal bogat in vpliven odličnjak. Kot sedemleten deček je izgubil očeta, ki je bil orožnik. V revščini je pre-

živel mlada leta. Kot vajenec je vstopil v neko pariško tiskarno. Postal je stavec, kmalu voditelj in slednjič lastnik tiskarne. Iznašel je stroj za lupljenje bombaža in za zlaganje časopisov. L. 1847. je pa sestavil prvi stroj za brzotisk. To je bil ploščnat stroj s štirimi valarji, kakršni se še sedaj rabijo po naših tiskarnah. Stopil je v zvezo z lastnikom lista „Le Petit Journal“. Vedno je premišljeval, kako bi pospešil tiskanje časopisov. L. 1872. se mu je posrečilo, da je iznašel rotacijski stroj, ki je sestavljen sicer podobno, kakor Hoeov „mamutski stroj“, a ima manjše valarje in hitreje dela. Ta stroj je povzdignil „Le Petit Journal“, da je postal najrazširjenjši francoski časopis, ki izhaja vsak dan v več kakor enem milijonu izvodov; ob posebnih priložnostih ga natisnejo tudi do dveh milijonov. To je mogoče le, ker natisne ta stroj 100.000 izvodov v eni uri. Marinoni je prodal okoli tisoč rotacijskih strojev. Zdaj se tiskajo ž njimi vsi veliki dnevnik. Marinoni je iznašel tudi stroj za hiter barvotisk, s kakršnim se tiskajo velike, bolj sirovo barvane slike.

V Benetkah so 11. novembra 1903. zaprli tretjo mednarodno umetniško razstavo. Razstavo je obiskalo skupno 405.000 oseb. Prodalo se je umetniških del v vrednosti nad 370.000 kron.

Sansovinova loggetta v Benetkah, ta s krasnimi kipi okrašena lopa, na katero je padel stolp sv. Marka in jo razrušil, bo vstala iz razvalin. Obnovili jo bodo ravno tako, kakršna je bila, in večinoma tudi iz starih kosov.

Najden spis Sofoklov. V Berolinu so našli med muzejskimi starinami doslej še neznano delo Sofoklovo „Achajon Syllogos“, žal le v odlomkih. Klasična filologija se zelo zanima za to najdbo.

George Gissing, angleški novelist, je umrl 28. dec. 1903. Gissing je svojim spisom zajemal snov iz srednjih slojev; njegova smer je bila naturalistična.

Jonas Lie, slavni norveški pisatelj, je slavil v oktobru leta 1903. sedemdesetletnico v krogu svoje dece in prijateljev. Liejevih del ni nobeno prevedeno v naš jezik, ali pisatelj je svetovno znan in njegove romane prevajajo vsi narodi. Od glavnih njegovih del imenujemo „Zapovednikove hčere“, „Giljevo obitelj“, „Pilata in njegovo ženo“.

Lébaudyjev zrakoplav. Nedavno se je Jacques Lébaudy proglasil kot „kralja Sahare“ in si je pri-dejal naslov: Njegovo Veličanstvo Jakob I. Drugi član te ameriške milionarske rodbine, ki je obogatela s sladkorno industrijo, Pavel Lébaudy, pa hoče, da zavlada v ozračju. Sestavil si je zrakoplav, s katerim je nedavno v Parizu letal okoli Eiffelnovega stolpa. Pavel Lébaudy je prišel sicer zdrav domov, a zrakoplav se mu je raztrgal ob vejevju nekega drevesa.

Bibliothek ausgewählter serbischer Meisterwerke, Bd I.: Auf uferloser See, Drama von Gj. Nušić. Novejša srbska književnost si začenja pridobivati ugleda tudi pri drugih narodih z mnogo bogatejšimi slovstvi. Lani je pričel v Pragi Čeh Horvorka izdajati „Srbsko biblioteko“, letos pa je objavil dr. Miroslav Krauss, temeljit poznavavec srbske književnosti, prevod znane Nušičeve drame kot prvi zvezek zbirke najboljših srbskih del v dobrih nemških prevodih. Dasiravno Krauss-ov prevod ni vseskozi dosloven, se mora vendar imenovati odličen in zasluži popolno priznanje, istotako tudi predgovor, v katerem nas dr. Krauss seznaja z življenjem pisatelja, govori o srbskih slovstvenih odnošajih in zavrača krivdo za vse neugodnosti osobito na preostre kritike, n. pr. M. Nedeljkovića in P. Popovića. Knjiga je posvečena † Dragi Mašin - Obrenović.

Slovenskemu opernemu pevcu Pogačniku-Navalu je švedski kralj Oskar II. podelil Vasov red prve vrste. Od švedskega kraljevića, ki ga je vsprejel v avdienci, je dobil več slik v znamenje priznanja. Pogačnik bo v kratkem gostoval v New-Yorku.

Opera „Petar Svačić“. K osemstoletnici po smrti hrvaškega bana Petra Svačića je zložil Josip Mandić opero v dveh dejanjih na besede dr. Trnoplesarja. Libretto je sicer nekoliko prazen in nima posebnih dramatskih vrlin, vendar se mora priznati mlademu skladatelju Mandiću, da je pokazal veliko glasbeno silo v tem delu. Snov operi je domoljubna in zgodovinska. Dejanje se vrši l. 1102. Petar Svačić hoče osvoboditi Hrvate ogrskega jarma. Dá se kronati za kralja, a pade v boju s sovražniki.

A. BREZNIK.

SLOVARSKI NAVRŽKI.

črepa'vsnitì, nèm, v. pf., željno po jedi poseči. (Lipoglav.) S to besedo je v rodu čerpati, Barle (Let. M. Sl. 1893. 6), = mnogo odgrizniti. Od črep (čerp) je črepavs (beseda s to pripono je peior. pomena), odkoder bi bil naš glagol.

črga'ti, a'm, prvotni pomen klecksen imata Pintar (L. M. Sl. 1895. 6) in Štrekelj (L. M. Sl. 1894. 9). Sekundaren pomen (v našem slučaju): posvaljkati se, omazati se (Javornik). Pisati bi se imelo čergati (ne: črgati), ker je čerga (ne: črga), ako pade poudar na zlog *er*.

ču'hovina, e, s. f., kakšne stare krave koža, iz katere se ustroji trdo usnje za urbase. (Škocjan p. Dobr.). Iz čuha = Ruh Pleteršnik. Tvorba ko irhovina, iz irha.

da'nèstàda'n = heutzutage, dandanašnji. (Ihan.) Po pomenu pleonazem, ki je sestavljen iz dveh enakih besed. Prvi del: danes pomeni: dan ta = strsl. *dññsñ* = lat. hodie. Drugi del: ta dan je torej le ponavljanje prvega dela, ki se mu je mogel pritekniti šele, ko se je sestava *dññsñ + sñ* popolnoma pozabila. Zaimek ta (ta dan) kaže tudi v našem slučaju na pravilni Škrabčev zagovor glede slovenske pristnosti. „Cvetje“ XIV. 3.

debelu'har, arja, s. m., neke vrste jabolko. (Ihan.)

dišeču'lj'a, e, s. f., neke vrste hruška. (Ihan.) Pl. = dišečka.

dôbrnčèk, dobrnčka (*r* in *n* sta zlogotvorna), s. m., neke vrste jabolko. (Ihan.)

doli'nar, arja, s. m., neke vrste jabolko. (Ihan.)

dota'jčati, am, v. pf., koga o čem poučiti, naznaniti kaj (na v a d n o: v slabem pomenu ali pa pred sodiščem). (Ihan.) Iz podstave tajč, ker je bilo največkrat treba gospôdi le „tajč“ naznanjati.

dopočênjati, am, v. impf., d o p o č n e m, eti, v. pf., zubringen. (Ihan.) Ta glagol se lahko rabi, kjer bi se germ. doprinesti Pl. za nem. voll-, zubringen ne smel in ne mogel!

dûlj'dèk, dulj'dka, s. m., metaforična psovka za slabotne otroke ali tudi za odrasle slabiče. (Ihan.) Odtod glagol:

du'lj'dkati, am, v. impf., p o d u l j d k a t i s e, v. pf., pissen (gew. nur ins Bett) o otrokih. (Ihan.)

dûhó'vski, adj. „Na duhovsko študira“, kdor gre v bogoslovje; kdor pa po končanih šolah gre kaj drugega študirat, „študira na d ô' h t a r s k ô“. (Ihan.)

fatará'ti, à'm, v. impf., vihravo vesti se, na hitro brez pomiselka kaj delati. (Ihan.) Tak človek je potem frlja.

fatro'lj, ô'lja, s. m., petrolej, smrdljivec. (Nako.) Iz „petrol“.

fèži'ranj'e (*fñžirajne*) nja, s. n., ovčje usnje, ki služi za podlogo v čevlju, das zur Fütterung dienende Schafleder (Zminec.) Enako pomeni:

fèži'ra,vka, e, s. f., fežiranje. (Št. Vid. Dol.)

fi'go,včèk, čka, s. m., trobentica, primula acaulis (Ambrus.) Štrekelj (L. M. Sl. 1894. 10) ima za to besedo: dígovčèk.

fowšlô'w, i'va, o, adj., nevoščljiv. (Ihan.) Adj. nevoščljiv (*nawašlôw*) se je v tem dial. zelo pozabil, in se govori za to fowšlow poleg fowš, iz te podstave pa fowšarija = nevoščljivost. Ker je (na)wašlow za uho zelo podoben n fowš (*falsch*) in tudi pomen skupen (*falsch* tukaj v pomenu zavirljiv, nevoščljiv), sta se besedi pomešali, in tako je privzel nem. adj. slovenskega končnico. Rabita se pa obe obliki vzporedno: fowš kakor fowšlov.

fr'čèk, čka, s. m., cevka, na kateri je navit sukanec, die Spule. (Vače.)

fr'lj'a, e, s. f., psovka vihravemu človeku, frlja frljasta! (Ihan.) Slišal sem: „frlja je tisti, ki kar fatará prav neumno.“ Glej fatarati. Tvorba kot psovke prismoda, neroda itd. Primerjaj Štrekelj (L. M. Sl. 1894. 12) frlec, koder, die Locke, frliti kräuseln, odkoder je tudi frla.

frtamu'zniti, mûznem, v. pf., oplaziti koga, udariti, gorko pripeljati, e. Schlag versetzen. (Ihan.) Podstava: sestavljenka iz frta + muza. Oba dela sta poniževalnega (peior.) značaja. Frta — navaja Štrekelj (L. M. Slov. 1894. 12) v besedi „frtomulja, človek, ki hoče vse v naglici opraviti“ in bo najbrž onomatopoe. poznamenovanje za vihrava dejanja. (Glasova „f“ in „t“ sta značilna za to); — muza pa je po Štreklju (l. o. 13) = molza die (milchende) Kuh, ki bi se po tem metaforično pridevala za psovko. Lahko pa je

muza tudi eine verzogene Miene, Pl. ali človek, ki se rad muza Pl. Rabi se frtamuza tudi za psovko = ein liederliches Frauenzimmer. (Lipoglav.) Glagol frtamuzniti je sekund. pomena.

fru'ga, e, s. f., mala njivica blizu gozda ali med lesom. (Zminec.)

gali'drati, am, se, v. impf., o galidrati se, v. pf., 1. reiben (v preprostem govoru). 2. zamazati si (obleko), onečediti si kaj. (Javornik.)

gamžva'ti, a'm, v. impf., kakšno reč počasi žvečiti, težko gristi. (Ihan.)

ga'sparica, e, s. f., rdečkasta, drobna hruška. (Naklo.)

ga'vžnica (gawž'nca), **e**, s. f., pizdočivka, die Graumeise. (Zminec.)

go'j, go'j, medmet, goj, goj imeti, veliko, v izobilju imeti. (Ihan.) Goj, goj je medmet v poznamenovanje začudenja. Analožno frazo nahajamo v češčini: hej, dobro, n. pr. „tobě jest hej!“ Dir geht es gut, kjer je hej tudi medmet.

golobu'čén, na, o, adj., (gowabuč'n, gobuč'n), kdor ima le malo las; kdor jih nič nima, je plešast. Lužar (Zbornik II. 33) ima iz te postave golobúčnik, Kahlkopf. (Ihan.)

gorja'nka, e, s. f., neke vrste drobna, rumena jabolka. (Naklo.)

gòspō'ska, e, neke vrste hruške. (Ihan.) Dial. Ta gosposka, ta gosposke.

go'stje. V gostje hoditi, ženski kiklja v gostje hodi, to je zapleta se ji; moškemu hodijo hlače v góstje, če ima široke. (Javornik.)

gra'hèlj, graheljna, s. m., neke vrste jabolka. (Ihan.)

grčē'lj'nica, e, s. f., zelenkaste hruške, orehove debelosti. (Velesalo.)

grda'všnj'a, e, s. f., abscheuliches Wesen. (Zminec.) Iz grdavs (= grd človek) + nja ali grdavš + ina.

gru'm, medmet, kletvica: ti grum, ti! (Domžale.) G. je tudi priimek.

hanta'ti, a'm, v. impf., za-, pohantati, v. pf., kako stvar nerodno skupaj zviti. (Ihan.) Prim. č. chomtati, vse v prek navleči.

hlê'bar, arja, s. m., neke vrste debela, rdeča jabolka. (Zminec.)

hlê'bèc, bca, s. m., natis clunis. (Ihan.)

hlê'bčar, arja, s. m., neke vrste jabolka. (Velesalo.)

hlê'pkati, hlepka se mi, hlempa se mi, Pl., es stösst mir auf. (Hrenovice.)

homa'stiti, a'stim, v. impf., 1. grossmäulig reden, prahlen. (Ihan.) 2. Kako reč nemarno pohantati, gospodinja nahomasti včasih ogorke in trščice v lonec med jed. Pomen kakor glagoli pohantati, pošamvati, nabovrati itd.

hru'ska, e, s. f., zmečkan pirih. (Tunjice). Enak pomen kot čmok in pešt; glej pod tema besedama.

hrva't, a'ta, s. m., neke vrste jabolka. (Ihan.)

hudičev tobak, a, s. m., Bovist, der Flockenstäubling. (Ihan.) Meščkasta rastlina, iz katere se pokadi njuhalnemu tobaku podoben prah, ako jo stisneš.

hùdoba'r, a'rja, der Teufel. (Ihan.) Slišal v nar. pesmih, katere začetek je: „Ti črni hudoobar!“

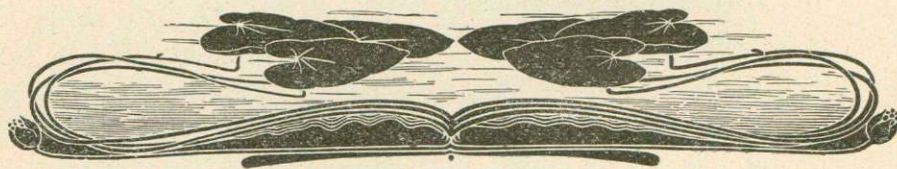
i'brčén, na, o, adj., übrig geblieben. (Javornik.) Tvorba: ibrik + brčén, ibričen, kjer je i onemel, zlogov povdarek pa prevzel r, t. j., postal je zlogotvoren.

i'ca, e, s. f., iskre, katere leté od razbeljenega železa, ako ga tolčeš. (Kropa.) Tu je nem. Hitze privzela sekund. pomen.

i'ya'a, s. indecl., pomenja prvotno konjski glas, prenešeno na konja v ugankah. V govoru se rabi, kadar se hoče po ovinkih omeniti konj, n. pr. V konjederčevih klobasah je iya'a, v tem golažu je i. itd., kakor se rabi za mačko beseda ma'w, n. pr. Nekateri berači jedó maw. (Ihan.) γ je spirant, posnemajoč konjski glas.

ja'mar, arja, s. m., neke vrste jabolko. (Ihan.)

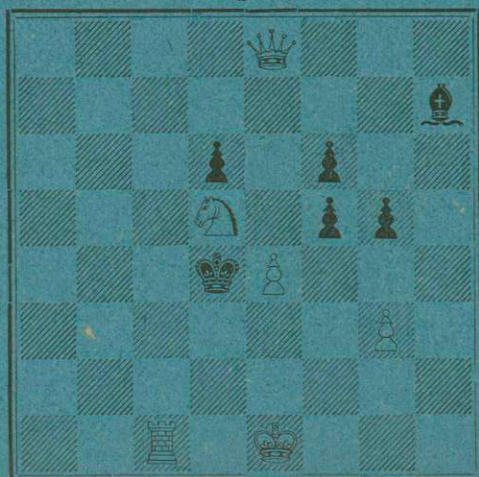
ja'kopov'ka, e, s. f., neke vrste hruške, zrele o sv. Jakobu. (Ihan.) Jakobsbirne. Sadnih imen, privzetih od svetnikov, je v slovenščini precej. Navadno je sadje imenovano po tistem svetniku, ob čigar godovanju je zrelo; nekatera imena pa so prišla tudi po drugačnem potu do takega imena.

ŠAH.

Naloga št. 118.

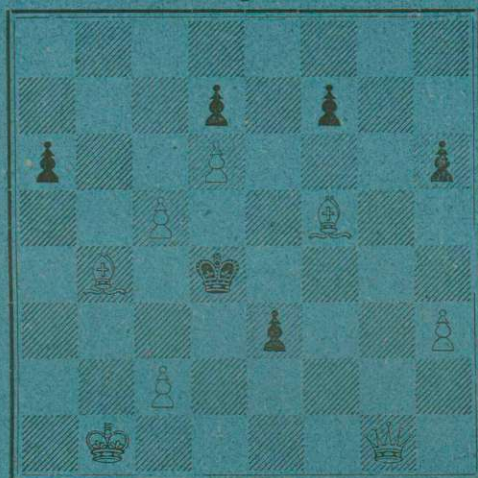
Jan Hliněny. (Chleby.)
Original.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 119.

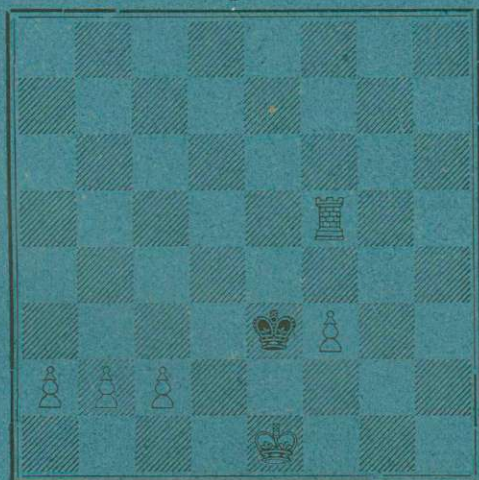
V. Košek.
Original.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 120.

A. Uršič.
Original.

Mat v četrti potezi.

Naloga št. 121.

J. Möller. („Nationaltidende“.)

Beli: Kd7, De3, La8, b8, p f2, h3.

Črni: Kf5, Se2, g7, p b2, c4, d5, f6, g6.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 122.

Baron F. Wardener. („Western D. Merc.“)

Beli: Kc5, Da1, Th3, Le7, e8, p a2, d2, e6, g4.

Črni: Ka3, Th7, Lg3, h1, Sf1, p a7, a6, d5, e5, g7.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 123.

N. Wolff. („D. Wochensch.“)

Beli: Kh5, Da6, Te3, Lg7, p b6.

Črni: Kf5, Sc3, p e4, e6, f4.

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v 12. števil. 1903.

Št. 103. 1. Kf5, Kxh5; 2. Tc3 itd. 1 — Kh7; 2. Tc8 itd. — Št. 107. 1. Kh6! ♖ 2. D, L, S, p mat. — Št. 108. (e7 bela dama.) 1. Sa6 ♗ 2. S, D, T mat. — Št. 109. 1. Ka8! h6; 2. Kb8! h5; 3. D mat (sicer stara že, a lepa posilka.) — Št. 110. 1. f8, T! Kd6; 2. c8, T! Ke6; 3. Tc6 mat. — Št. 111. 1. Sh1 ♗ 2. D, S, L mat (posilka z uničenjem lastne premoči.)

Šahovske novice.

Šah v Severni Sibiriji. G. Perodolski, konservator na petrograjskem vseučilišču, pripoveduje: Iz znanstvenih ozirov sem bil poslan l. 1895. v severno Sibirijo. Preživel sem več mesecev pri Jakutih in Tunguzih zaradi etnografskih studij. Stanoval sem pri njih v šotoriščih in hodil z njimi na lov. Tunguzi, Dolgani, Samojedi, Jakuti itd. so strastni ljubitelji deskovnih iger. Največ igrajo „damo“ (šahki), a najbolj vneto, strastno pa šah. Šahovnico si brž napravijo: Z žarečim železom vžgejo 32 kvadratov, pa je. Podobe si rezljajo iz kosti. Pešci (kmetje) so manjši od drugih podob, sicer pa podobni našim stolpom. Ločilno znamenje je to: Letavci imajo podolgasto vrezane črtice, skakavci polokroglice, stolpi pa male kroge. Kralj (načelnik) je rdeč. Partije trajajo po več ur, celo do drugega dne. Gledavci molčijo. Ako napravi igravec lepo, nepričakovano potezo, ali celo žrtvuje podobo, tedaj poskočijo gledavci, upijejo, se radujejo, plešejo in — jočejo. Igravec premisli posamezne poteze natanko — včasih misli po celo uro! Tudi stavijo na partijo. Najprej postavijo domače jelene, pse, potem obleko, premoženje in slednjič celo — žene. Gosp. Perodolski je pokazal šahovnico in podobe, katere je kupil od Tunguzov na Spodnjem Jenizeju za pol funta „mahovke“, ki je najslabši tobak. Šahovnica je navadne velikosti, podobe so po palec velike. Šah imenujejo „senji“. Dama, katero igrajo ženske, ni niti od daleč tako v čislih, kakor šah. Baje so Kitajci prinesli šah v Sibirijo. — Ruski naučni minister je izdal ukaz, da se uvede na višjih šolah šah kot prost predmet.

NARODNO BLAGO.

LUCIFER NA VOHCETI.

PRIOBČIL J. SLAPŠAK IZ TREBELJSKE ŽUPNIJE.

En pastirček ž'vinca pasu
tam za agrajca zeleno.
Eno dete k n'em' priteče
in ga vpraše prav skrbno:
„Veš ti, kje je tista hiša,
k'sa not vohcetni ludje?“
Pastirček ž'vinca damu žene,
dete pa za njim mi gre;
pastirček ž'vinca v štalca dene,
Dete pa le v hišo gre.

„Bog vam dej vsem skupaj sreče,
vsi vi ojscetni ludje,
moji mam'ci ta narveči,
k' maje krancel lep zelen“.

„Jest še nejsem obenga mati,
pa tud' toje nočem bit.
Nej le pride tolk hudobe,
ko je listja in trave,

nej me vzame, nej me njase
de me več nezaj ne bo!“

Lucifer se zunej glasu:
„Tihu, tihu, ti bom še sam preveč“.
Lucifer u hiše stopi
u podobi angelski.
Žen'na za derlabnast vpraše,
če gre žiher plesat ž n'o.

„Žiher, žiher plesat ž n'o.
Žiher, žiher tancat ž n'o“.

K'je ta peru tanc storila,
je vsa črna ratala.
K'je ta drugi tanc storila,
je za nohtov kri kapala.
Tretji ples sta naredila,
odprla se je črna zemlja,
in požrla je oba.

Zapisali M. Žagar in M. Petrlè.

SKRIVALNICA.

Kje je vitez?